

Johan van Hulst

Een leven lang
schaak
als sublieme bijzaak

Johan van Hulst

www.caissa-amsterdam.nl

Schaakvereniging Caïssa speelt iedere dinsdagavond in Multifunctioneel centrum Coenen-Lydia, aan het Roelof Hartplein 2 in Amsterdam, Oud-Zuid.

© 2011 Schaakvereniging Caïssa Amsterdam

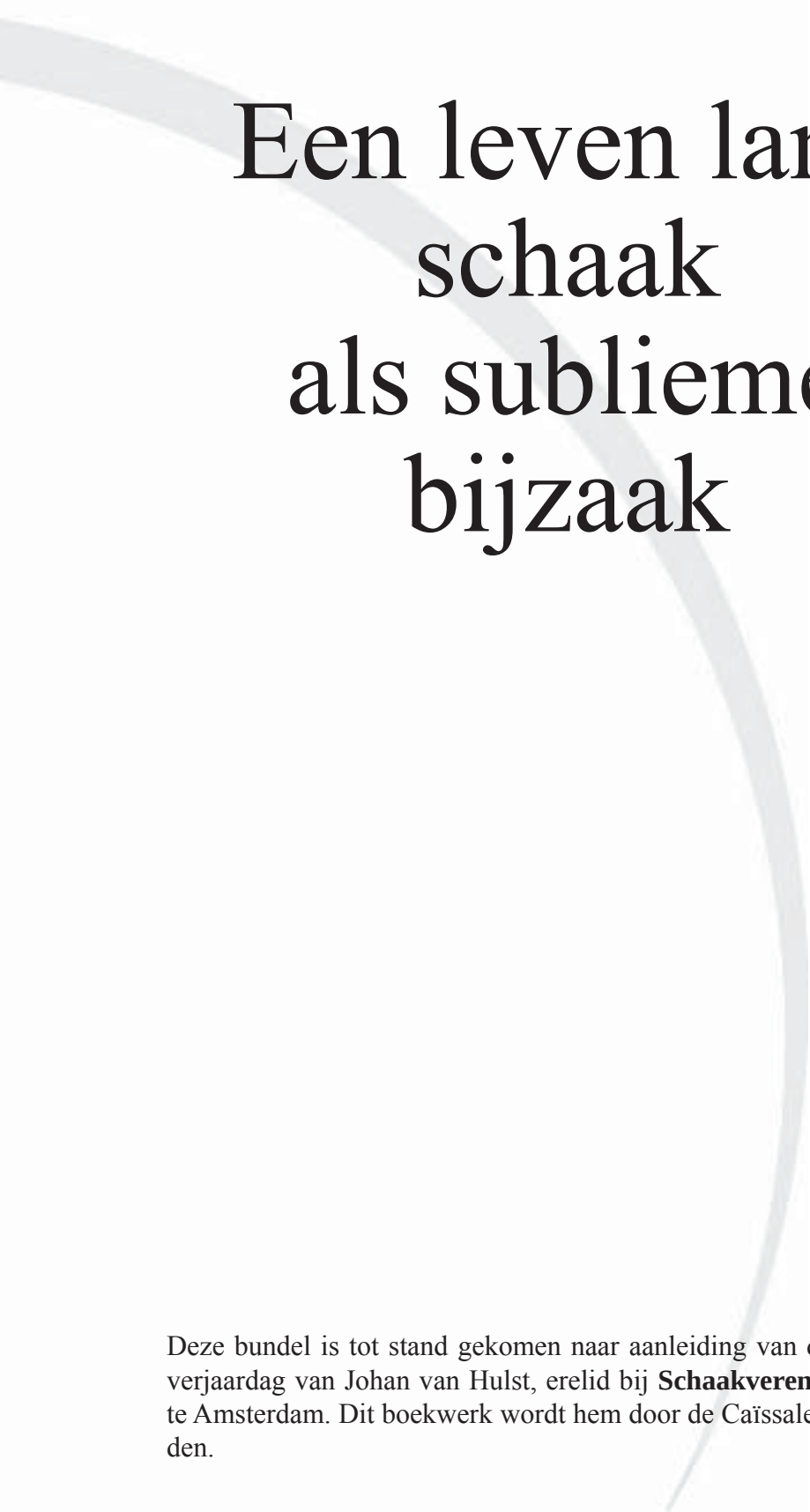
Niets uit deze uitgave mag op enigerlei wijze worden verspreid zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de samenstellers van dit boek. Per adres: eleuw@chello.nl

Voor het overnemen van een of meer gedeelten uit deze bundel in compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de samenstellers te wenden.

Samengesteld door Ed Leuw, Tony Lith, Jaap Tanja.

Omslag & vormgeving Jeroen Hoogenboom
Foto omslag Arno Vrins

Gedrukt door	Drukkerij Kedde, Amsterdam
Oplage	300 exemplaren
Materiaal omslag	wit Invercote G, 240 g/m ²
Papier binnenwerk	natuurwit Biotop 3, 120 g/m ²
Afwerking	omslag voorzien van eenzijdig mat laminaat genaaid & gebrocheerd

Een leven lang schaak als sublieme bijzaak

Deze bundel is tot stand gekomen naar aanleiding van de honderdste verjaardag van Johan van Hulst, erelid bij **Schaakvereniging Caïssa**, te Amsterdam. Dit boekwerk wordt hem door de Caïssaleden aangeboden.

Inhoud

- 8 Van de redactie Voorwoord

Uit vervlogen tijden

10	Jaap Tanja	Terug naar Oudewater
18	Kees Volkers	Vooroorlogs schaakleven in het Stichts-Gooische
22	Ed Leuw / Pim Zonjee	Een leven lang schaak als sublieme bijzaak
28	Remco Heite	De man en de schaker
30	Johan van Hulst	Caïssa op stap!

Drie partijen uit vroeger jaren

32	H. van Steenis - J. van Hulst	Tegen 'oom Van Steenis' met de schaakklok
34	J. van Hulst - H.G. Blok	'Erg origineel, maar vermoedelijk niet geheel correct.'
35	J. van Hulst - H. Hofhuizen	Zo eenvoudig kan schaken zijn

Uit het leven van de schaakvereniging Caïssa

36	Hugo van Hengel	Inspiratie
38	Ed Leuw	Erelid
41	Willem Grünbauer	'In tegenstelling tot mijn reputatie een matig mannetje'
45	Tony Lith	Zwarte humor
46	Robbert van 't Kaar	De professor
47	Rob Witt	Verdiend gewonnen
48	Albert Riemens	Van Hulst in Zuid-Afrika
49	Roel van Duijn	Erelid wegens eeuwige vitaliteit
50	René Pijlman	Doe de groeten aan Karpov
51	Leo Oomens	Doen wat je moet doen
54	Joost van Steenis	Christelijk Historisch versus Maoïstisch Historisch
56	Peter van der Werf	Praktische schaaklessen
58	Wilfred Oranje	Remise is winst
58	Pim Zonjee	Prof. Van Hulst doceert
60	Huib Vriens	Wegkomen met remise
62	Coen Venema	De nietsontziende tegenstander
63	Dennis Breuker	'Als de dood er is, dan ben ik er niet'

66 Rinus Balkenende Een bijzondere partij

Uit het nationale schaakleven

70 Paul van der Sterren Een groter gewicht
71 Hans Ree Spijbelen
73 Peter Doggers End game technique of a 99-year old chess player
77 Lex Jongsma Een eeuw lang: vaste lijn en grote ruimte
82 Piet van der Weide Enige tijd terug
82 Jeroen van den Berg Warm voor iedereen
84 Johan van Hulst Do svidánija, mojí droezjá!

Johan van Hulst schaakteksten

86 Johan van Hulst De Joodse schakers en Amsterdam
99 Johan van Hulst Liliënthäl
101 Johan van Hulst Over het onmogelijke
103 Johan van Hulst Roquebrune bij Cannes?

Uit het (ex-)parlementaire schaak

104 Jan Nagel De Methusalem onder de schakende politici
108 Lex Jongsma Melden bij het omroepbestuur
109 Dick Dolman Schaken in Haagse kringen
111 Sytze Faber 'Ik ga langzaam vooruit!'
112 Ed van Thijn Kleinspraak
114 Bas de Gaay Fortman Een gewiekst tacticus
116 Gerrit Valk Een icoon in de Nederlandse schaakwereld
118 Lex Jongsma Summa Cum Laude

122 Dankbetuiging redactie

Voorwoord

Jaap Tanja

De Vlaamse auteur David van Reybrouck formuleerde onlangs in zijn terecht bekroonde boek over de geschiedenis van Congo een mooi aforisme. ‘De tijd,’ zo schrijft hij, ‘is een machine die levens vermaalt, maar af en toe zijn er ook mensen die de tijd vermalen.’ Johan van Hulst, onze jubilaris die wij hier met dit boek in het zonnetje willen zetten, behoort tot die bijzondere categorie van mensen die de tijd vermalen. Hij wordt niet vermalen door de tijd, hij maalt zelf stug door. En hij doet dat ongelooflijk opgewekt. Honderd jaar lang al. Honderd jaar... Het is een leeftijd waarvoor je de hoed afneemt; een leeftijd waarbij je de neiging krijgt om Bijbelse wijsheden uit de kast te trekken. Bij honderd jaar ga je niet meer zonder nadenken ‘lang zal hij leven’ zingen. Lang leven doet hij namelijk al zeer veel jaren.

De samenstellers en schrijvers van deze jubileumuitgave willen met dit boek eerst en vooral de honderdjarige schaker Van Hulst van harte feliciteren. Johan van Hulst schaaft naar eigen zeggen vanaf zijn twaalfde levensjaar en al ruim tachtig jaar in clubverband. Goed beschouwd is hij slechts lid geweest van drie schaakverenigingen, in Oudewater, Utrecht en Amsterdam. Schaakvereniging Caïssa uit Amsterdam viert in 2011 haar 60-jarig jubileum; Van Hulst, evenwel, is langer Caïssaan dan de schaakvereniging Caïssa bestaat. Hij was al lid van een van de verenigingen waaruit Caïssa is ontstaan in 1951. Daarnaast is Van Hulst al vele jaren een graag geziene gast op wat tegenwoordig het Tata Steel Chess Tournament heet – voorheen Corus en daarvoor Hoogovens – waar hij het op of rond zijn verjaardag opneemt tegen andere schakende (ex-)parlementariërs. Vrienden die hij als tegenstander achter het schaakbord heeft aangetroffen, hebben voor één keer de pen of het toetsenbord ter hand genomen – niet om met hem slag te leveren, zoals gebruikelijk, maar om hem lof toe te zingen.

Er is – hoe kan het ook anders bij een 100-jarige – het nodige gegrasduind in het verleden. Er worden in dit boek herinneringen opgediept uit het vooroorlogse Oudewater en het vooroorlogse Utrecht. Herinneringen aan het Caïssa waar Eijgenbrood de spilfiguur was. Maar er zijn ook bijdragen en partijen opgenomen die laten zien hoe vitaal een honderdjarige nog kan schaken. Om het beeld een klein beetje compleet te krijgen, hebben we het indrukwekkende artikel over de vooroorlogse Joodse schakers van Amsterdam – van de hand van Van Hulst zelf – overgenomen uit de SGA-jubileumuitgave *Amsterdam Schaakstad* (1994) en opnieuw afgedrukt. Zoveel schakers die vanuit persoonlijke ervaringen over dit onderwerp iets kunnen zeggen, zijn er helaas niet meer in leven. Er staan in deze jubileumuitgave oude interviews en artikelen, onder andere uit het archief van *Caïssa-Nieuws*, persoonlijke herinneringen, partijen, columns, maar ook gewoon gelukwensen van schaakvrienden. Enigszins rijp en groen door elkaar. De samenstellers hebben al degenen die een bijdrage wilden leveren zoveel mogelijk de vrije hand gegeven. We hebben tevens de verleiding weerstaan om al te diep in te gaan op de maatschappelijke, politieke en wetenschappelijke loopbaan van ‘de professor’. Dat mogen anderen doen; wij schakers houden het bij voorkeur bij het schaken.

De leden van Caïssa zijn blij en trots dat ons erelid, de 100-jarige Johan van Hulst, nog altijd met de nodige regelmaat op dinsdagavond komt schaken op de clubavond. We spreken de hoop uit dat hij dat nog vele jaren in goede gezondheid mag blijven doen. Soms horen we hem de laatste tijd bij aanvang van een partij verzuchten dat hij op een leeftijd is gekomen dat het er allemaal niet zo veel meer toe doet. Wie echter vervolgens ziet hoe vrolijk en fris hij met wit of zwart ten aanval trekt, merkt en voelt dat ook na 88 jaar schaken en 100 jaar leven de rek en het schaakplezier er nog lang niet uit hoeven te zijn. Chapeau!

Geachte professor, beste Johan: bravo en van harte!

Ed Leuw, Tony Lith & Jaap Tanja

Uit vervlogen tijden

Terug naar Oudewater

‘De wedstrijd had een zeer prettig verloop’

Jaap Tanja

In het interview dat professor Van Hulst in 2003 gaf aan *CaïssaNieuws* (CN 398), vertelt hij hoe hij in 1931 samen met anderen een schaakclub heeft opgericht in Oudewater, de plaats waar hij toen net begonnen was als schoolmeester. ‘De club bestaat nog steeds’, vertelt hij in het interview vol trots. Zou dat werkelijk zo zijn, zou deze club anno 2010 nog steeds bestaan, vroegen wij ons af? En zo ja, beseffen ze daar in Oudewater dan wel dat een van hun oprichters tachtig (!) jaar na dato nog altijd als schaker actief is?

Woerdensch Weekblad

Een kleine speurtocht op internet maakt al snel duidelijk dat Van Hulst geen sprookjes vertelt: zijn geheugen laat hem, zoals iedereen weet, zelden in de steek. In Oudewater wordt inderdaad iedere dinsdag enthousiast geschaakt door een twintigtal leden van schaakclub Kijk Uit. We spreken telefonisch met Ed Oosterlaken van Kijk Uit, die echter niet beter weet dan dat de club in december 1940 officieel is opgericht. Er zijn geen notulen of ander bewijsmateriaal van het Oudewaters schaakleven in clubverband uit de jaren dertig van de vorige eeuw en er leven in Oudewater geen schakers meer die herinneringen hebben aan een vooroorlogse schaakleven. Ook bij de gemeentearchieven van Oudewater is geen materiaal bekend.

Maar een paar dagen later meldt Ed Oosterlaken dat er wel degelijk bronnen zijn aan te boren. Alle oude en bewaard gebleven nummers van kranten en tijdschriften uit Woerden en omgeving zijn onlangs gedigitaliseerd en online gezet. En wat blijkt...? Het *Woerdensch Weekblad* heeft in de jaren dertig wel degelijk veel geschreven over het schaakleven van Oudewater. Er gaat een hele wereld voor ons open.

Opschieten

In de eerste twee jaar van zijn bestaan speelt Kijk Uit eerst en vooral een onderlinge competitie, op dinsdagavond in een bovenzaal van Hotel de Roos. Dit hotel in het centrum van Oudewater – thans een ‘leuk restaurant’ – bezat vroeger een fraai interieur met mooie

schilderijen van Oudewater. De eigenaar – zo lezen wij in een andere bron op internet – is voor het merendeel aan deze stukken gekomen doordat de schilders die in het hotel verbleven hun rekening niet konden voldoen. Helaas, na een brand in 1968 is van al dit fraais niet veel meer over. De Kijk Uit'ers van de jaren dertig kwamen natuurlijk niet om de schilderijen te bewonderen, maar om te strijden achter het schaakbord, tegen elkaar, maar ook tegen schakers uit de omgeving. We citeren het *Woerdensch Weekblad* van 8 augustus 1931: 'Dinsdagavond 8 uur had een schaakontmoeting plaats tusschen de Oudewatersche schaakclub Kijk Uit, en een nog officieus clubje uit Montfoort. Te ongeveer 8½ uur werd de strijd aangevangen en al spoedig waren de 18 spelers elkander aan het bekampen. Onze Montfoortsche vrienden schijnen van opschieten te houden, want na 1½ uur waren reeds 7 partijen beslist. Niettegenstaande het feit, dat onze gasten nog al eens een verliespuntje moesten boeken, waren ze zeer sportief. We hopen dat dit clubje in de komende weken, die ons scheiden van de revanchematch, flink zullen oefenen. Ongetwijfeld zullen we dan ande re cijfers te boeken hebben.'

Tempo Tempo

Wanneer het precies tot deze revanchematch is gekomen, is niet meer te achterhalen; de uitslag van bovengenoemde eerste wedstrijd was met 7-2 duidelijk in het voordeel van Oudewater. De snelle Montfoortse schakers – die hun club later toepasselijk *Tempo Tempo* dopen – komen vaker voor in de annalen van het *Woerdensch Weekblad* als tegenstanders van Kijk Uit.

In de editie van 20 mei 1933 lezen we: 'Oudewater. J.l. Dinsdag speelde het tweede tiental van de schaakclub 'Kijk Uit' een vriendschappelijke wedstrijd tegen het eerste tiental van *Tempo Tempo* uit Montfoort. (...) De uitslag was voor Montfoort zeer gunstig, alhoewel een gelijkspel een juistere weergave van den strijd zou geweest zijn, daar Montfoort aan een 3 tal borden 'verbazend gelukkig' was. De strijd had een zeer prettig verloop. (...) Om ± half elf waren 9 borden uitgespeeld en de stand 4½-4½. Het laatste bord bracht de beslissing en wel ten gunste van Montfoort. De wedstrijden tegen *Tempo Tempo* zoowel die te Oudewater als die te Montfoort, kenmerken zich door hun vriendschappelijkheid en gezelligheid. We zien dan ook met genoegen op dezen wedstrijd terug.' Voor een goed begrip: schaakwedstrijden werden in Oudewater in de jaren dertig gespeeld zonder klok. Was een wedstrijd op het eind van de avond niet afgelopen, dan werd hij ter plaatse gearbitreerd. Dat er soms op wat meer tempo moest worden aangedrongen, is dus wel aannemelijk.

Prachtige voorsprong

Komt professor – toen nog gewoon 'den heer J.W.' of 'meester' – Van Hulst ook ter sprake in het *Woerdensch Weekblad*? Jazeker, hij wordt meerdere malen genoemd. Hij was zelfs veruit de beste speler. De eerste onderlinge competitie wint hij met grote overmacht.

In het *Woerdensch Weekblad* van 10 september 1932 lezen we: 'De door de schaakclub Kijk Uit gehouden competitie is thans definitief geëindigd. In totaal

werden door ieder 32 partijen gespeeld. In dezen strijd wist den heer J. W. van Hulst zich met een prachtige voorsprong als no. 1 te plaatsen.’ We kunnen rustig zeggen dat Van Hulst zijn 16 Oudewaterse tegenstanders in 1931 en 1932 heeft verpletterd: hij scoorde 30½ punt uit 32 partijen en liet nummer 2 en 3 (de heer Pieterse, voorzitter van de club, en de heer Van Ede) ruim achter zich.’ Mr. Verhagen, de lokale bankdirecteur en voorzitter van menig comité of initiatief in Oudewater in de jaren dertig, de kunstschilder J. Joosten – naar wie later een plein zal worden vernoemd in Oudewater – en de notaris, Jhr. Bowier, eindigden netjes in de middenmoot.

In 1934 schrijft de correspondent van het *Woerdensch Weekblad* zelf bijna lyrisch over de jonge schakende schoolmeester. Het betreft een thuiswedstrijd van Kijk Uit tegen het een erg sterk Utrechts team: ‘Geen wonder dat de stemming onder de Kijk Uit’ers nogal pessimistisch was. Van één ding waren de spelers bewust: verliezen, goed, maar dan de huid zoo duur mogelijk verkopen. Om circa 8 uur hadden de spelers plaats genomen en al heel spoedig had bord 2 van Oudewater z’n tegenstander verpletterd in een Koningsopening, zoo meesterlijk gespeeld dat we den heer Van Hulst daarvoor een woord van hulde niet mogen onthouden. Jammer genoeg gingen er andere borden voor ons verloren.’

Naar huis

Bovengenoemde match tegen de sterke Utrechters had een tumultueus en nogal merkwaardig slot, als we de correspondent van het *Woerdensch Weekblad* mogen geloven.

Na drie uur waren nog zeven partijen onbeslist: ‘De gasten wilden naar huis. Maar dit was tegen de zin van de Kijk Uit’ers. Bij arbitrale beslissing hadden we even goed zelf de strop om de hals kunnen doen en zeggen: “Trek maar aan.” Besloten werd de partijen te Utrecht later uit te spelen. Hangende deze discussie vond de heer Pieterse een winstvoortzetting, zoodat met dit winstpunt ook het karakter der wedstrijd zich ten onze gunste wijzigde. Na nauwkeurige studie werden de andere borden remise gegeven, waardoor de stand een gelijkspel 5-5 gaf. Een uitslag waarmee we Kijk Uit van harte feliciteeren.’ De sportieve Utrechters konden zich hier wel in vinden, getuige de conclusie van het *Woerdensch Weekblad*: ‘De wedstrijd had een zeer aangenaam verloop.’ Een dergelijke zin lezen we in ongeveer ieder wedstrijdverslag; het weekblad benadrukt graag en veelvuldig de prettige en amicale sfeer waarin het edele schaakspel in Oudewater en omgeving in die jaren werd beoefend. Zou dat iets te maken hebben met het feit – opgediept door Ed Oosterlaken – dat in de jaren twintig vanaf de kansel van de kerk in Oudewater nog gewaarschuwd werd tegen het schaakspel?

Denkspel

Zorgenkindje bij Kijk Uit in de eerste helft van de dertiger jaren is het tweede team. Het wordt onverbloemd aangespoord om wat beter en langer na te denken. Het *Woerdensch Weekblad* van 31 december 1932: ‘Het verloop van de competitie van de schaakclub Kijk Uit is ten aanzien van het tweede tiental zeer vlot. Over het algemeen zijn hier meer partijen gespeeld dan door het eerste tiental. Dat dit vlugge spelen op het spelgehalte een slechte invloed uitoefent is zeker; of de spelers hiervan doordrongen zijn is twijfelachtig; dat zij er geen rekening mee houden is boven twijfel verheven. De spelers moeten goed bedenken dat schaken een denkspel is en vooral in een competitie moet ieder eerst bezien

“wat kan mijn tegenstander doen”.’

Niet alleen in Montfoort dus werd er door sommige schakers te snel gespeeld. Ook na een vette nederlaag tegen een Utrechts team (1-9) spreekt het *Woerdensch Weekblad* Kijk Uit II vermanend toe: ‘Het tweede tiental van Kijk Uit moet met meer zelfvertrouwen spelen en vooral op het eindspel meer energie ontwikkelen.’

Niet onzeker

Het eerste team van Kijk Uit – met daarin J. W. van Hulst op een van de eerste borden, wanneer hij althans van de partij is – speelt een stuk voortvarender. Maar tegen Gouda gaat het eind 1931 toch mis: ‘Oudewater. Donderdagavond te ongeveer 8 uur had alhier een ontmoeting plaats tusschen de Goudsche en Oudewatersche schaakclubs. Een der bestuursleden van Kijk Uit had besprekingen gevoerd met de Goudsche club en het tweede tiental en de daarop volgende spelers uitgenoodigd tot een club-ontmoeting. Echter, door een misverstand, kwam niet het tweede, maar het eerste tiental, waardoor het karakter der ontmoeting vrij wat veranderde. De uitslag liet zich daardoor niet onzeker aanzien. Met een 12-4 overwinning gingen onze gasten huiswaarts. (...) De wedstrijd had een prettig verloop.’ Een van de winstpartijen in deze match kwam natuurlijk van Van Hulst aan bord zes.

Opvallend is dat in de eerste matches tegen andere lokale schaakclubs in 1931 Van Hulst met enige regelmaat ontbreekt op de uitslagenlijst. Wat zou daarvan de oorzaak kunnen zijn? Waarom stelt Kijk Uit zijn sterkste speler niet op? Een klein bericht in het *Woerdensch Weekblad* van 29 augustus 1931 zou een mogelijke verklaring kunnen geven: ‘Geslaagd. De heer W. J. (sic!) van Hulst, onderwijzer a.d. Chr. School alhier is te Den Haag geslaagd voor het examen Hoofdakte.’ Waarschijnlijk al vroeg kreeg een maatschappelijke loopbaan bij Van Hulst voorrang boven een schaakcarrière.

Noodslachtingen

De lezer mag overigens niet te min gaan denken over het *Woerdensch Weekblad*. Het blad kwam niet minder dan twee maal per week uit en staat niet alleen vol interessante lokale berichten – van predikbeurten en veemarktberichten tot noodslachtingen en duivenberichten – maar geeft ook veel binnen- en buitenlands nieuws. We lezen over de opkomst van de NSB, over propagandavergaderingen in Oudewater van de Bizonder Vrijwillige Landstorm, maar ook over boetes die werden uitgedeeld aan boeren die melk met water hadden aangelengd, over 14 mensen die door het ijs zijn gezakt en over de activiteiten van de Oudewatersche Vereniging ter bestrijding van tuberculose (voorgezeten natuurlijk door Kijk Uit-lid mr. Verhagen). Van het schaakleven in Oudewater wordt enigszins onregelmatig, maar wel vol overgave verslag gedaan. Kijk Uit ontwikkelt in de eerste jaren van zijn bestaan tal van activiteiten. Met enige regelmaat wordt een simultaanwedstrijd tegen een bekende landelijke schaker (dhr. Spanjaard, dr. Euwe) georganiseerd. Een andere bijzondere activiteit is de zogeheten gongwedstrijd: ‘Groter contrast is moeilijk denkbaar. Bij competitie-partijen gaat alles even serieus; elke zet wordt na gerekend; aanvallen worden opgebouwd; nauwkeurig worden de kansen overwogen; waaruit dan soms na uren spelen een remise te voorschijn komt. En bij een gongwedstrijd...? In razend snel tempo zijn de spelers verplicht te zetten. Tijd voor berekening is er niet. Geen seri-

euse partijen. Groote Blunders. Als maar door om 20 of 10 sec. regelmatig de slag van den ‘gongenist’ ‘zetten’. Klaar of niet. (...) De prijzen, bestaande uit rookartikelen werden uitgereikt door den voorzitter den heer J. Pieterse.’

Hersenen aan den arbeid

Ook aan de jeugd van Oudewater werd gedacht. In januari 1933 lezen we in het *Woerdensch Weekblad* een oproep namens Kijk Uit: ‘Echter heeft het bestuur dier club (dat wil zeggen Kijk Uit, JT) nog grootscher plannen. Van welingelichte zijde vernemen we, dat er een actie op touw wordt gezet om aan jeugdige personen van 14 tot 16 jaar schaak onderricht te geven. Een speciale oproep en uiteenzetting zal in dit orgaan spoedig verschijnen. Bij voorbaat raden wij ook vooral de ouders aan, hiervan goede nota te willen nemen. Het edele schaakspel brengt niet alleen een nuttige bezigheid, maar stelt in hooge mate de hersenen aan den arbeid, waardoor gekweekt wordt een denkkraft, die niet alleen bij het schaken, maar ook in het praktisch leven nuttig, zelfs onmisbaar is.’ Zo is het – zelfs anno 2011 – natuurlijk nog steeds!

Kampioen

Na een aantal officieuze wedstrijden tegen lokale schaakclubs in de omgeving – die immer een ‘plezierig verloop’ hebben – overweegt Kijk Uit over te gaan tot aansluiting bij de N.S.B. (voor de goede orde, niet de politieke partij van de heer Mussert, maar de Nederlandse Schaak Bond). Ze worden ingedeeld in de ‘derde klass, afd. B’ van de ‘Stichts-Gooischen Bond’ en Kijk Uit wint niet alleen de eerste wedstrijd (tegen Doorn) met 10-0, maar weet zelfs ‘op bewonderenswaardige wijze’ de kans te benutten om kampioen te worden. Zuilen wordt in een beslissende match met 7-3 verslagen, de ‘wedstrijd had een zeer prettig verloop’, maar ‘we mogen niet ontkennen dat Oudewater over de gehele linie zeer fortuinlijk was’.

Gesterkt door dit succes gaat men enthousiast verder: ‘Ook is besloten elke Dinsdagavond, op een demonstratiebord, openingstheorie en verschillende varianten daarvan te bespreken. Schaakliefhebbers die nog geen lid van Kijk Uit zijn, kunnen hiervan profiteren door nog tijdig lid te worden. De contributie bedraagt per maand 50 ct.’ In 1935 lezen we dat Kijk Uit I versterking krijgt van ‘drie sterke Montfoortse spelers.’ Zou *Tempo Tempo* zo snel al ter ziele zijn gegaan?

Twee consumpties met gebak

En de jonge schoolmeester J.W. van Hulst? Hij wint menig partij en wordt – wanneer precies is niet duidelijk – voorzitter van Kijk Uit en krijgt na een aantal jaren bovendien het voorrecht om voor de Sticht-Gooischen Bond deel te nemen aan de voorwedstrijden van het Nederlands kampioenschap. In 1936 eindigt hij in die voorwedstrijden zelfs op de derde plaats, bericht het *Woerdensch Weekblad*. Met Kijk Uit gaat het redelijk voor de wind.

De krant van 25 januari 1936 doet verslag van de jaarvergadering: ‘Eenige vooruitgang is wel te bespeuren, de club telt momenteel 20 leden. Na het meer officiële gedeelte

was er ook een grote plaats ingeruimd voor het meer feestelijke karakter van dezen avond. Eenige zeer mooie problemen werden door de voorzitter op het bord gedemonstreerd, welke zeer in de smaak vielen en zeer zeker aardig, doch ook leerzaam waren. Den leden werd een tweetal consumpties met gebak geserveerd, waarna een gongwedstrijd in groepen van vier plaats vond. De prijzen bestonden uit een vijftal schaakboeken, sigaren, sigaretten en bonbons.' Voorzitter Van Hulst wint een tweede prijs. 'Alzoo werd dezen avond het nuttige met het aangename verenigd. Wij hopen echter, dat meerdere liefhebbers van het mooie schaakspel zich zullen aanmelden en alzoo te geraken tot een sterke club.'

Parapluiebak met gangspiegel

In augustus 1936 komt er een einde aan de schaakcarrière van Van Hulst in Oudewater. Een afscheid in stijl, dat moet gezegd. Het *Woerdensch Weekblad* van 1 augustus 1936: 'Oudewater. Dinsdagavond gaf de heer Van Hulst, voorzitter van de schaakclub Kijk Uit een simultaan-sceance voor de leden en introducees. Deze simultaan-sceance was meer bedoeld om nog eens tegen alle leden gezamenlijk te spelen, wegens zijn vertrek naar Utrecht, ingevolge zijn benoeming tot onderwijzer aan de Groen van Prinstererschool aldaar. Hij speelde aan 19 borden. De uitslag was 10½ - 8½ voor den heer Van Hulst. Tot voorzitter werd benoemd de heer Mr. M.C. Verhagen.'*

In oktober neemt Van Hulst eveneens afscheid op school; ook dit afscheid valt terug te lezen in ons lijfblad, het *Woerdensch Weekblad*: 'Door den Voorzitter van het Schoolbestuur, den heer A.W. den Boer werd den heer Van Hulst dank gebracht voor het vele dat hij in de 7 jaren welke hij aan school als onderwijzer werkzaam is geweest, voor het onderwijs heeft gedaan. Spreker bood hem namens het Schoolbestuur een kapstok aan als bewijs van erkentelijkheid. Vervolgens sprak de heer Verlinde namens personeel en kinderen enkele woorden van waardering. Namens hen bood spreker een leeslamp aan en een parapluiebak met gangspiegel.'

9 december 1930

Rest ons nog één vraag om te beantwoorden: wanneer is schaakvereniging Kijk Uit nu precies opgericht? Niet op 9 december 1940, zoals Ed Oosterlaken bij het begin van onze speurtocht nog dacht. Die datum staat ergens in oude naoorlogse notulen van de schaakclub, maar klopt overduidelijk niet.

We bladeren nog één keer terug in het *Woerdensch Weekblad* en stuiten op een bericht in het nummer van 13 december 1930: 'Oudewater. Vorige week 3 Dec. had in de bovenzaal van Hotel de Roos een ontmoeting plaats tussen den heer T. Cnossen van Rotterdam, simultaanschaker en een 17 schaakvrienden uit Oudewater. (...) De avond had een gezellig verloop en een ieder trachtte z'n tegenstander 'schaakmat' te zetten. De heer Cnossen had dan ook de handen vol. Van de 17 partijen wist de heer Cnossen er 10 te winnen; verloor er 5 en speelde er twee remise. Winnaars waren de heeren H. Krieger; J. de Ruiters; J. v. Ede; A. Heij; v. Hulst; terwijl remise speelde de heeren Pieterse en N. Heij. Na afloop bleef men nog enige tijd bijeen en werd besloten een schaakclub op te richten. Schaakvrienden noodigen we dan ook hierbij uit zich bij deze club aan te sluiten. De clubavonden worden gehouden elke Dinsdagavond te 7½ uur in de bovenzaal

van Hotel de Roos. Helpt deze jonge vereniging, opdat ze niet ga de weg van bijna alle Oudewatersche verenigingen.’ Enig gepuzzel maakt duidelijk dat de eerste dinsdag na 3 december van dat jaar 9 december is geweest. Schaakclub Kijk Uit is dus niet op 9 december 1940, maar op 9 december 1930 opgericht! Het meest waarschijnlijke scenario, volgens Ed Oosterlaken, is dat er na de oorlog gewoon een keer een 4 in plaats van een 3 in notulen van de schaakclub terecht is gekomen. Een ordinaire verschrijving dus, die nooit is gerectificeerd.

Natuurlijk spreken we namens alle leden van Caïssa – en zo goed als zeker namens Johan van Hulst in het bijzonder – wanneer we bij deze Schaakvereniging Kijk Uit van harte feliciteren met hun 80-jarig bestaan!! Dat het edele schaakspel maar moge groeien en bloeien in Oudewater! ■

Met dank aan Ed Oosterlaken en Jean de Goeij van Schaakvereniging Kijk Uit

* Met de nieuwe voorzitter van schaakvereniging Kijk Uit, mr. M.C. Verhagen, zou het na de oorlog onfortuinlijk aflopen. Zijn Oudewatersche Bank, waar hij directeur van was, wordt in 1949 failliet verklaard en oudejaarsdag 1949 wordt hij gearresteerd. Bij de afwikkeling blijkt dat de bank al sinds 1930 een dubbele boekhouding voert en dat er in en kort na de oorlog allerlei dubieuze transacties hadden plaatsgevonden. Bankdirecteur Verhagen krijgt 2,5 jaar gevangenisstraf en veel inwoners van Oudewater moeten jaren op teruggave van (het grootste deel van) hun spaarcenten wachten. Of de schaakclub Kijk Uit financieel gedupeerd was, vermelden de annalen niet. ■

Iets anders als dat aldaagsche

‘Oudewater – De winter is in aantocht. De winter met zijn lange avonden, die bij velen zoo monotoon worden doorgebracht. Het is de krant lezen, de kachel oppooken, vertellen voor de zooveelste maal dat het zoo koud of nat is of ontdekken dat de tijden slecht zijn. Waarom zoudt U zich eens per week niet een gezellige ontspanning bezorgen? Iets anders als dat aldaagsche. De gelegenheid is er. Oudewater heeft een schaakclub. Vraag het eens een der leden, hoe gezellig het op den clubavond is, welke prettige geest daar heerscht en hoe ontspannend die clubavond werkt op de dagelijksche beslommingen. Om niet te spreken van het mooie en edele schaakspel zelf, dat daar beoefend wordt. De kosten kunnen geen beletsel zijn. Heusch. U moet eens komen kijken. U moet het spel leeren. U moet lid worden. Nu begint de wintercompetitie, die spannend is als een roman. Nu is het de allerbeste tijd van heel het jaar U aan te sluiten. U kunt direct ingedeeld worden en met die competitie meedoen. U besluit dus? Goed. Tot Dinsdagavond dan op de bovenzaal van Hotel de Roos.’

(Woerdensch Weekblad, 3 oktober 1936)

-
- ‘U hebt in uw uiterlijk wel iets weg van de oude Willem Drees.’
 - ‘Dat is een enorm compliment voor Drees. Ik hoor het wel vaker. Hij is 102 geworden.’

Uit: interview Wim Suyderhoud, CN 416, 2008

In het midden de jonge schoolmeester J.W. van Hulst, met collega's in Oudewater, 1931

Vooroorlogs schaakleven in het Stichts-Gooische

Kees Volkers

Van 1936 tot 1938 was Johan van Hulst lid van de UCS, de Utrechtse Christelijke Schaakvereniging. Ook deze in 1930 opgerichte club bestaat nog steeds, sinds de jaren tachtig onder de naam USC De Rode Loper. Vlak na de viering van hun 75-jarig jubileum kwamen de Utrechtse erachter dat één van hun kampioenen uit de jaren dertig nog steeds in leven was. Kees Volkers van UCS toog in 2005 naar Amsterdam-Buitenveldert om deze vooroorlogse crack te interviewen. Het verslag van dit interview is verschenen in het clubblad van UCS. Hieronder drukken we de delen af van het gesprek die specifiek gaan over het vooroorlogs schaakleven in het Stichts-Gooische.

‘Toen ik achttien was, kon ik beginnen als onderwijzer in Oudewater. Daar heb ik toen in 1929 met een aantal mensen schaakclub Kijk Uit opgericht. Hoewel ik nooit tegen spelers op niveau had gespeeld, maar wel veel van de theorie wist, en op de club iedereen inmaakte, ben ik begonnen met schaakles te geven. Dat werd met veel enthousiasme gevolgd. De eerste wedstrijd voor de schaakbond was een uitwedstrijd tegen Doorn. Daar gebeurde wat daarna nooit meer vertoond is: we wonnen met 0-10!’

De ogen van Van Hulst glinsteren. Ze werden dat jaar meteen kampioen, de laatste wedstrijd was tegen Bussum 3, weet hij nog. Ja, er waren heel aardige schakers in Oudewater en hij kent de namen nog allemaal! Ik geloof hem graag. Ik vraag hem of de naam Jo Koren hem nog iets zegt.

‘De bakkerszoon!’ reageert Van Hulst onmiddellijk. ‘Die speelde in het tweede team.’ Ik sta versteld. Jo Koren zou een eigen bakkerszaak beginnen in Utrecht en stapte toen over naar UCS. Zoon Hans Koren was eveneens jarenlang prominent lid. Ik vraag hem hoe dat toen ging, van Oudewater naar Bussum. Automobielen waren schaars, snelwegen ontbraken, op sommige plaatsen werd nog tol geheven. Maar het was geen enkel probleem, volgens Van Hulst, er waren altijd wel mensen met auto’s.

‘Maar je kwam vaak diep in de nacht thuis. En dan de volgende dag vroeg weer Bijbelles geven. Als je dan ’s ochtends het schoolplein op kwam, kwamen al die leerlingen op je af: meester, hoe hebt u gisteren gespeeld? Ja, dat was altijd erg leuk.’

Bekend

Ondertussen begon men Johan van Hulst in de regio een beetje te kennen. Zeker na de wedstrijd van Kijk Uit tegen het Utrechtse Oog in Al. Deze club had voor het eerste bord

ir. Van Steenis weten te strikken, de latere voorzitter van de Schaakbond.

‘Die speelde toen al voor het Nederlandse Kampioenschap en in het Nederlandse team, en ik moest dus tegen h  m! Ik verloor die partij met zwart door tijdsoverschrijding in moeilijke stelling. Maar Van Steenis was geïmponeerd door mijn spel. Hij vroeg toen of ik voor het Stichts-Gooische tiental wilde spelen. Dat bestaat nu niet meer, maar dat waren de tien sterkste spelers van de onderbond, uitgezonderd die van Utrecht 1.’

Van Hulst scharrelt wat in papieren en haalt een krantenverslag uit 1935 tevoorschijn van een wedstrijd tussen de Stichts-Gooische en de Amsterdamse Schaakbond. Aan bord drie zie ik een zekere C. Janssen van UCS. Aan bord 1 Van Hulst, die remise speelt tegen de grote Van Scheltinga. ‘Ja, daar ben ik nog altijd trots op’, lacht Van Hulst. ‘Van Scheltinga kwam toen net terug uit Buenos Aires, waar die remise had gespeeld tegen Aljechin. Ach ja, dat was in de tijd dat ik nog kon schaken, haha.’

Utrecht

Kort daarop kreeg Van Hulst een aanstelling in Utrecht, waar hij zich aanmeldde bij UCS. ‘Dat kwam door Cees Janssen, die zat ook in het onderwijs en die kende ik. Sterke speler. Ik heb toen de clubavond bezocht en de sfeer stond me erg aan. Professor Van Rijn, hoogleraar theologie was ook lid, en Van Baaren, die kende ik ook, die was nog burge-meester geweest in de buurt van Willeskop. De tweeling Van Genderen, die kwamen uit Veenendaal, aardige jongens; en Buiter, die herinner ik me ook nog. Weet u daar wat van, van Buiter?’ Ik knik. E. Buiter is diverse malen clubkampioen geweest. Maar hij was eveneens overtuigd NSB’er. ‘Tja, toch was het een aardige man, en een goed schaker ook. Ja, hoe gingen we daar binnen de club mee om? Geaccepteerd, maar gereserveerd. We hadden geen enkele behoefte om hem buiten spel te zetten, maar we bewaarden wel afstand: geen vriendschap.’

Van Hulst blijkt nog verbluffend veel te weten over zijn Utrechtse schaaktijd, hoewel die maar kort heeft geduurd. ‘Toen ik bij UCS kwam, was ik wel een beetje verlegen met de situatie,’ vertelt hij. ‘Van Baaren stond toen op nummer 1 en er werd geopperd dat ik met hem een match zou spelen voor een plek aan het eerste bord. Ik zei natuurlijk dat Van Baaren gewoon op het eerste bord kon spelen, maar het ging allemaal erg serieus toen h  , dus moest ik een match spelen van drie partijen. Die won ik alle drie. Ook heel aardige man, Van Baaren, een beetje doof. Wind, die heb ik ook nog gekend. Sterke schaker. Die studeerde toen meen ik voor arts en is daarna naar Friesland gegaan.’

Ik vraag hem naar Euwe-Aljechin. Hoe was dat om mee te maken? ‘Ja, die partijen werden steeds in een andere plaats in Nederland gespeeld. Ik ben bij verschillende daarvan aanwezig geweest. Helaas niet die beslissende avond in Amsterdam. Maar wel in Gouda bijvoorbeeld. Daar ben ik niemand minder dan Emanuel Lasker in levende lijve tegengekomen, die was daar met Ward Schelfhout. Ik vroeg toen aan Schelfhout of ik de groot-meester een vraag mocht stellen. Nou, toen stelde ik de zeer originele vraag: “Wie denkt u dat deze match gaat winnen?” En toen zei hij tegen mij: “Bij het tempo dat de heren nu spelen geef ik Aljechin de beste kans, maar zou het een langzamer tempo zijn, dan gaf ik Euwe de beste kansen.” Ja, die match gaf een enorme impuls aan het schaken in Nederland, bij Bellevue stonden honderden mensen op straat om op de uitslag te wachten. Dat kun je je nu niet meer voorstellen. Er zijn toen ook veel schaakclubs opgericht.’

Veelbelovend talent

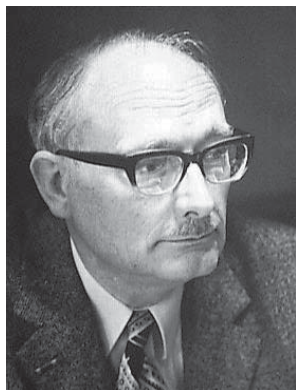
Ik vraag Van Hulst waarom zijn schaakcarrière is gestokt, hij was een veelbelovend talent. ‘Ik heb aan het eerste bord van het Stichts-Gooische tental diverse coryfeeën tegenover me gehad: Mühring, Spanjaard, Van Scheltinga, Stumpers, et cetera. Mijn eindscore was 50 procent. Ed Spanjaard, die ook journalist was, schreef een aantal keren enthousiast over mijn spel. Zo raakte ik een beetje bekend. Wonderlijke snuiter, die Spanjaard, veel praatjes, maar leuke schaker. Hij heeft nog een paar keer van Donner gewonnen. Hij is achter het schaakbord gestorven. Weet je wat er op zijn notatiebiljet stond? “Laatste partij!” Dat had hij erop geschreven voordat de partij begon.’

‘Ik kreeg toen twee uitnodigingen van de KNSB: een om deel te nemen aan de voorronden voor het Nationaal Kampioenschap en een vraag of ik mij eventueel beschikbaar wilde stellen voor het landtoernooi in Warschau. De eerste twee wedstrijden van de voorronden won ik vlot. Toen kreeg ik het programma van het kampioenschap te zien: 14 wedstrijden, overdag! En daarna Warschau: dat duurde drie weken! Nou, dat kon niet. Waar moest ik van leven? Je kreeg nog geen halve cent vergoeding, je moest zelf je reis betalen! Ik zal eerlijk zijn: ik had goed de pest in. Toen heb ik besloten dat ik nooit meer met een kampioenschap mee zou doen, dat ik alleen nog clubschaker zou blijven.

‘Kijk, Euwe had een goede baan als leraar. En een schappelijke baas. Maar toen hij voor het WK speelde moest hij wel van 31 september tot 1 december vrij nemen zónder behoud van salaris! Om pensioenbreuk te voorkomen heeft Euwe zijn eigen pensioenbijdrage doorbetaald. Op de dag dat Euwe wereldkampioen werd, had hij nog geen cent om de tram naar huis te betalen. Hij had helemaal niets!’

‘Maar mensen als Van Scheltinga en Cortlever, die ik beiden goed gekend heb, dat waren van die bon-vivants hè, niet getrouwd, geen gezin. Theo van Scheltinga was een briljant schaker, maar maatschappelijk kwam er niks van terecht. Rond zijn veertigste was hij tot de diepste armoede afgedaald, pas toen heeft iemand hem aan een baantje geholpen als portier bij de beurs!’ ■

Johan van Hulst

Ed Spanjaard

Nico Cortlever

Theo van Scheltinga

Een levenlang schaak als sublieme bijzaak

Ed Leuw en Pim Zonjee

CaïssaNieuws 398, 2003

De laatste jaren komt ons erelid Johan van Hulst gelukkig weer regelmatig zijn partijtje meespelen op de wekelijkse clubavond. Hij heeft nu de respectabele leeftijd van 92 jaar bereikt. Anders dan vroeger, is hij niet meer in de hoogste regionen van de ranglijst te vinden. Maar wie het zou wagen om op zijn 1. e4 met 1.. e5 (of, zoals zal blijken 1.. d5) te beantwoorden loopt nog steeds de kwade kans om binnen zo'n 20 zetten hardhandig van het bord gezet te worden. U wilt een illustratie?

Johan van Hulst - Pieter Melford
Amsterdam, 2003

1. e4 d5 2. exd5 Pf6 3. Lb5† Ld7 4. Lc4 Lg4 5. Lb5† c6 6. dxc6! Lxd1?? 7. c7† Pc6 8. cxd8T Txd8 9. Kxd1
en met een stuk en een pion minder had zwart het kunnen opgeven.

Erelid is Johan van Hulst niet voor niets geworden. Hij is de Caïssaan met veruit het langste clublidmaatschap, dat zelfs nog teruggaat tot de tijd vlak na de oorlog, toen Caïssa als fusievereniging werd opgericht. Jarenlang was Johan een trouw columnist van *CaïssaNieuws*. Zijn in glasheldere taal geschreven stukjes onder de titel 'Prof. Van Hulst doceert' werden twee jaar geleden ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de club, door toenmalig redacteur Tony Lith gebundeld. Welk jubileum of festiviteit ook, er werd nooit tevergeefs een beroep op hem gedaan om een feestrede af te steken, dan wel anderszins een prominente rol te vervullen.

Met vertrouwen heeft de redactie zich afgelopen voorjaar dan ook tot prof. Van Hulst gewend met het verzoek ons de gelegenheid te bieden eens wat langer met hem te praten over zijn rijke (schaak)verleden. Aanvankelijk spartelde hij bescheiden nog wat tegen (voor de vorm, denkt zo'n redactie er dan boosaardig bij): 'Waarom een interview met mij, waarom zou dat interessant zijn voor de leden van de club?'; maar uiteindelijk weten we hem over te halen, en is de afspraak toch nog vlot gemaakt, het late middaguur zou een goed moment zijn.

Aldus vervoegde de redactie op een zonnige donderdagmiddag in juni, gewapend met een goede fles wijn, zich bij het appartement van prof. Van Hulst in Buitenveldert. Hij voert ons niet zonder trots langs de foto's van zijn knappe vrouw (die nu helaas in een verzorgingshuis verblijft), zijn twee dochters en zijn, inmiddels ook al weer volwassen kleinkinderen en zijn achterkleinkinderen. Speciaal voor de gelegenheid heeft hij een badlaken met schaakmotief dat hij ooit bij deelname aan een Hoogoventoernooi gewonnen heeft, als kleed over de salontafel gelegd. Zijn vrouw zou een dergelijk gebruik van

een badlaken niet hebben goedgekeurd, stelt hij enigszins schuld bewust vast.

Het gesprek zou gaan over zijn schaakgeschiedenis, tegen de achtergrond van zijn daarbij niet weg te denken persoonlijke en maatschappelijke geschiedenis.

‘Ik was een jaar of twaalf toen ik van mijn oom leerde schaken; laat hij nu ook nog oom Jan heten. Achteraf zeg ik: hij kon er bitter weinig van, maar hij wilde mijn ruim een jaar oudere broer en mij toch wel schaken leren. Ik was meteen gefascineerd, voor mijn broer was het de enige keer in zijn leven dat hij achter het schaakbord heeft gezeten. Mijn vriendjes hadden weinig interesse in het spel, dus ik hield me voornamelijk bezig met het naspeelen van partijen uit de krant.’

Hij groeide op in de Jordaan als zoon van een meubelstofferder. In de standen- en klassenmaatschappij van de jaren twintig was het voor een begaafd kind van eenvoudige afkomst nog niet zo makkelijk om zijn talenten te ontwikkelen. ‘Schaken was een elitaire sport. Dat gold trouwens ook het voetbal: het nationale elftal bestond voor de helft uit academici! Doelman Gejus van der Meulen later kinderarts; back Harry de Nijs ingenieur, back Hans Tetzner chirurg en ga zo maar door. Ook de wielersport is in elitaire kring begonnen: ik herinner me nog wielerkampioen jhr. Bosch van Drakesteyn. Je ziet dat de “hogere” standen vluchten naar een andere sport, wanneer de “lagere” standen zich ervan meester maken. Denk aan de vlucht naar tennis en vervolgens naar golf.

Op een gegeven moment las ik in de krant dat er door een club een schaaksimul-taan werd georganiseerd om leden te winnen. Ik nam deel, won mijn partij van de clubspeler, en gaf mij op als lid van Schaakclub De Parkbrug bij het Vondelpark. De volgende week kwam ik daar, kreeg meteen de nota voor de contributie, waarop ik reageerde met: “Ik word geen lid, de contributie is namelijk meer dan mijn zakgeld.” De schaakclubs in het begin van de twintiger jaren waren eigenlijk sociëteiten, waar be-jaarde heren geen sigaretten, maar grote sigaren zaten te roken. Er werd daarbij stevig gedronken en af en toe speelden ze een partijtje schaak. En dan kom je daar als 14-jarig jongetje en krijg je meteen te horen: “Alsjeblieft, dat is de contributie.” Omgerekend in de waarde van vandaag kwam die neer op bijna € 200! Dus lid worden van een club zat er voor mij niet in. Elk zichzelf respecterend dagblad had toen behalve een schaakpartij, ook een schaakprobleem in de krant, dus toen heb ik me maar geworpen op het oplossen van schaakproblemen en ik moet zeggen dat ik daarin een grote vaardigheid ontwikkelde. Tegenwoordig kan iedereen, ook niet-schakers, gewoon een probleem in de computer zetten, dat is dus geen kunst meer. Als 15-jarige smaakte ik toen het genoeg om de eerste prijs te winnen in de oploswedstrijd van het Anti-Revolutionaire dagblad *De Amsterdammer*. De tweede prijs werd gewonnen door de vader van de huidige schaakjournalist Berry Withuis. Pas nadat ik op 18-jarige leeftijd mijn onderwijzersakte haalde en ik in Oudewater aan de IJssel schoolmeester werd, probeerde ik mensen te vinden die ook schaakten, maar ook daar deed zich het verschijnsel voor dat alleen de maatschappelijke bovenlaag schaakte, zoals de bankdirecteur mr. Verhagen, de notaris jhr. Bowier. Toen men hoorde dat ik ook wel een beetje kon schaken, kreeg ik als eenvoudige schoolmeester toegang tot dat

milieu, hetgeen op school dan weer aanleiding gaf tot jaloezie: “Zo, ben je bij de notaris thuis geweest?”

Ik stelde deze mensen voor om een schaakclub op te richten, maar wel op voorwaarde dat het een club voor iedereen zou zijn. Aldus geschiedde, zodat ik als 20-jarige voor het eerst van mijn leven lid werd van een schaakclub. De naam werd ‘Kijk Uit’ en de club bestaat nog steeds. We begonnen met 19 leden en een dubbele competitie, zodat iedereen zijn tegenstander ook met de andere kleur tegemoet kon treden. Ik werd toen met 34½ uit 36 de eerste kampioen, ofschoon ik die 1½ punt verloor tegen dezelfde speler.

We sloten ons toen – het was 1931 – aan bij de Stichts-Gooische Schaakbond. Ik begon schaakles te geven op de club, maar kon daarbij weinig uit boeken putten. Toen in Amsterdam geen enkele boekhandel schaakboeken bleek te hebben, ging ik maar naar de Wetenschappelijke Boekwinkel, waar men reageerde met: “Schaken, zijn daar dan boeken over?” Uiteindelijk kwam ik toch in het bezit van *Die neuen Ideen im Schachspiel* van Richard Réti. Nadat we met 5½-4½ wonnen van Bussum 2 werden we kampioen en promoveerden we naar de volgende klasse. Daarna werd er een Stichts-Gooisch tental opgericht bestaande uit de beste spelers van Utrecht en ’t Gooi. Het was ir. H.J. van Steenis – oom van Joost, schaakinternational en één van de tien sterkste spelers van Nederland – die vond dat ik wel aardig kon schaken. Hij haalde me in dat Stichts-Gooische tental en later maakte hij me ook captain van dit team. Als het dan met de wedstrijden in het land te laat werd, kon ik bij Van Steenis en zijn vrouw logeren. Een excentrieke man trouwens; men zei wel: “Van Steenis hebben we nog nooit op een waarheid kunnen betrappen.” Bovendien was het politiek een wonderlijke figuur: fel antimilitarist en republikein. Hij was de oprichter van de al weer verdwenen PSP (Pacifistisch Socialistische Partij), maar ook was hij een bekwaam ingenieur, goed bevriend met ir. Schermerhorn. Ze hebben samen boeken geschreven die als belangrijke werken werden beschouwd.’

‘Het interessante effect van de bemoeienis van Van Steenis was ook dat ik de kans kreeg om in dat Stichts-Gooische tental tegen alle schaakcoryfeeën van die tijd te spelen, zoals Mühring, Van Scheltinga, Prins, noem maar op. Toen ik aan het eind eens de balans opmaakte, bleek dat ik precies 50% had gescoord. De KNSB verzocht me toen twee dingen: of ik wilde deelnemen aan de voorwedstrijden voor het Nederlands Kampioenschap en of ik eventueel beschikbaar was voor de landenwedstrijd in Warschau. Ik heb aan die voorwedstrijden meegedaan, maar doordat ze overdag waren heb ik daarna toch definitief met het wedstrijdschaak gebroken, ik was namelijk schoolmeester en stond voor de prozaïsche taak om mijn brood te verdienen. Ik speelde die voorwedstrijden goed, maar moest toch afzien van de wedstrijden om het kampioenschap van Nederland en moest de KNSB berichten dat ik niet beschikbaar kón zijn voor de landenwedstrijd in Warschau. Immers ik had niet alleen een vaste baan maar moest ook academische examens afleggen, en als je dan op topniveau moet schaken; dat heeft zelfs Euwe nooit kunnen combineren.’

Voor Johan van Hulst heeft het altijd voorop gestaan dat schaak niet meer dan een prettige bijzaak was. Belangrijker zaken als gezin en een maatschappelijke/wetenschappelijke carrière gingen voor. Daarover kon geen twijfel bestaan. Ooit heeft hij, en wie zou hem dat recht als hoogleraar pedagogie aan de Vrije Universiteit willen ontzeggen, vermanend gesproken (of geschreven) over die erg intelligente en talentvolle jongelui die hun denkkracht en ambities al te zeer op het schaak richten, en vergeten om aan hun maatschappelijke toekomst te denken.

Dat verwijt zou niemand Johan van Hulst kunnen maken. Op 25-jarige leeftijd verliet hij Oudewater. Hij trouwde met het mooiste en liefste meisje dat hij ooit had ontmoet en verhuisde naar Utrecht. Hij deed het mo-examen Nederlandse Taal en Letteren, en maakte daarna een universitaire studie Geschiedenis af. In 1938 ging het gezin Van Hulst terug naar Amsterdam waar hij aan verschillende hbs'en en gymnasia leraar Nederlands en Geschiedenis was. In de oorlog werd hij benoemd tot Directeur van de Hervormde Kweekschool aan de Plantage Middenlaan. Na de oorlog promoveerde hij op een proefschrift over de beginselleer van Hoogveld's paedagogiek. In 1962 werd hij aan de VU benoemd tot hoogleraar in de Theoretische en historische pedagogiek. Gedurende 25 jaar was hij lid van de Eerste Kamer, eerst voor de CHU en later voor het CDA. In later jaren was hij ook lid van het Europese parlement.

De oorlog loopt als een breuklijn door het leven van mensen van prof. Van Hulst's generatie. Nog recent werd in een paginagroot artikel in NRC/Handelsblad beschreven hoe hij als directeur van de kweekschool de spil was van een verzetsgroep die er voor zorgde dat via zijn school vele Joodse kinderen konden worden gered uit de crèche, die de Duitsers hadden bestemd als doorgang voor deportatie. Schaken en de bezettingstijd roepen bij Van Hulst nog veel herinneringen. Op een vraag van de interviewers over die tijd:

‘Ik ben nog één van de weinige levenden die Van Harten (de wat omstreden voorzitter van de Amsterdamse schaakbond, red.) goed gekend hebben. Hij had als ideaal: hoe houd ik de schaakbond overeind. Maar hij zag geen mensen; ik zeg niet dat hij politiek fout was, dat is toch vaak moeilijk te beoordelen, maar hij gaf wel bewijs van vriendschap aan de bezettende macht, zodat het schaken kon doorgaan. Ook voorzitter van de landelijke schaakbond Jungman, die toen wel echt fout was, heb ik voor de oorlog goed gekend. Hij heeft als het ware de hele schaakbond verkocht aan de Duitsers. In 1940 kregen de Joodse leden van de KNSB al aanzegging dat ze in '41 niet meer lid mochten zijn. In de praktijk pakte dat zo uit dat de niet-Joodse leden bij de Joodse leden thuis de wedstrijden gingen spelen. Voor het VAS betekende de uitsluiting de doodsteek, want dat had veel Joden als lid. De Duitsers kwamen daadwerkelijk op de clubs controleren of er geen Joden aanwezig waren. Ik was toen voorzitter van mijn schaakclub, en ik moest als zodanig opgeven of we Joodse leden hadden; ik antwoordde toen maar: “Voorzover mij bekend, hebben wij geen Joodse leden.”’

In oorlogstijd was Johan lid van de ‘Eerste Christelijke Schaakclub’ in de Quellijnstraat: ‘Toen men mij na een paar jaar vroeg voorzitter te worden, had ik één voorwaarde: dat we de toevoeging Christelijk zouden laten vallen, hetgeen akkoord was, al bleef het wel in de statuten staan; ik was weliswaar een warm voorstander van christelijk onderwijs, maar ik zag niet in waarom een schaakclub christelijk zou moeten zijn. Mijn eerste bescheiden bijdrage aan de ontzuiling! In die tijd had elke sportclub nog haar eigen gezindte. Zo was schaakclub De Pion rooms-katholiek, en volgens mij zijn nu nog steeds de meeste leden van De Pion katholiek. Toch heeft dit religieuze onderscheid in de oorlog zijn voordeel gehad. Op een avond in '42 kwam er iemand binnen die vroeg: *‘Dies ist doch eine Schachverein, was?’* Ik als voorzitter: *‘Ja, was wollen Sie?’* *‘Kann ich Mitglied werden hier?’* Ik schrok me dood en dacht: hoe werk ik die man de deur uit? Dus zei ik: *‘Es ist hier eine Christliche Schachverein, und nur bekennende Mitglieder einer Kirche können Mitglied sein!’* Hij weg. Gelukkig hebben we in die tijd nooit iets gemerkt van foute leden of iets dergelijks. Integendeel, we waren allemaal fel antinazi.’

In 1946 ging de Eerste Christelijke Schaakclub over in SV Amsterdam-Zuid, die in 1951 zou fuseren met SV DeVondelbrug. Het resultaat van die fusie was de schaakvereniging Caïssa. ‘Eigenlijk ben ik dus al vanaf 1938 lid van Caïssa!’

Willem Eijgenbrood, de aartsvader van Caïssa, kende hij al vanaf zijn zestiende. ‘Ik ontmoette hem voor het eerst als medeleerling van de kweekschool. Hij zat twee klassen lager dan ik. Zijn speelsterkte wisselde sterk, maar je moest altijd voor hem oppassen, zo is hij bijvoorbeeld ook een keer clubkampioen geweest. Het ledenbestand van Caïssa was in die tijd heel stabiel. Je was lid van een club en bleef lid van die club; bovendien kwam je veelal bij elkaar over huis, terwijl er afgezien van de harde kern, nu toch meer sprake is van een duiventil. Men bleef lid tot de dood er op volgde, zo heb ik menigmaal op de begrafenis van clubleden het woord gevoerd. Voor externe competitie of toernooien had ik echter in de latere naoorlogse jaren geen tijd meer. Alleen in 1980 werd ik meegetroond naar een toernooi in IJsland, waar ik 1 partij won en 5 remise maakte. Wel heb ik steeds meegedaan aan het parlementaire schaak. In het kader van het Hoogovenstoernooi is dat in 1979 voortgekomen uit het particulier initiatief van het inmiddels overleden PvdA-Tweede Kamerlid Hein Roethof en het PPR-Eerste Kamerlid Dick van Kleef, die aan de leiding van het Hoogovenstoernooi vroegen of die niet een subtoernooitje kon organiseren voor politici. Zo begonnen we in 1980 met een groep van vier Tweede - en vier Eerste Kamerleden. Ik won een keer of vijf (dit jaar met de ex-parlementariërs, gedeeld eerste met Gerrit Valk), maar Jan Nagel heeft de meeste keren gewonnen. Toch was de sterkste schaker Dick van Kleef die ook een paar maal won. Ook heel sterk was de toenmalige D’66-staatssecretaris en latere KNSB-voorzitter Dick Tommel. Bas de Gaay Fortman werd een keer of tien tweede. De ex-parlementariër voor de VVD Henk Vonhoff onderscheidde zich voornamelijk in de uitvoering van zijn zetten, namelijk inderdaad even woest als hij er uitziet.’

Bescheidenheidshalve vertelt hij er niet bij dat hij nog in 2001 opnieuw het toernooi voor (nu ex-) parlementariërs won. Schaken was en moest dus bijzaak zijn voor Johan van Hulst, maar volgens de pedagoog Van Hulst wel een karakter en denken bevorderende bijzaak. ‘Wat mijzelf betreft: het schaken heeft mij een duidelijk gevoel van eigenwaarde gegeven. Ik was op de lagere school maar een heel middelmatige, om niet te zeggen slechte leerling, in de derde klas bleef ik al zitten. De heerlijkste herinneringen van de lagere school heb ik aan het spijbelen, ik zwierf maar door het Vondelpark en die hele school interesseerde me niks. Toch was ik geen lastig kind, niet op school en ook thuis niet, daardoor nam men mij het ook niet kwalijk dat de resultaten slecht waren, zo van: hij kan niet beter. Maar door het schaken op mijn twaalfde, dertiende, werden mijn kwaliteiten ontdekt, en zag men dat ik echt niet zo dom was als waarvoor de school mij hield. Dus ik vind toch wel dat het schaken de persoonlijkheid van de mens kan versterken. Het schaken ontwikkelt natuurlijk wel een bepaalde denkdiscipline en er zijn talloze facetten waar het schaken goed voor is, maar of het nou zo karaktervormend is, weet ik eigenlijk niet: ik ken nog al wat schaakmeesters en grootmeesters, maar van de meeste heb ik karakterologisch niet zo’n hoge pet op.’

We spreken verder over het verband tussen schaken en intelligentie: ‘Dan moet je maar eens het proefschrift lezen van Adriaan de Groot: *Het denken van de schaker*; ik heb het niet gelezen maar gespeld. Ik heb er ook een paar lezingen over gehouden, waaronder één waar De Groot bij was, dat was wel leuk, we waren indertijd goed bevriend, en we hebben wel gespeeld ook. Hij gaf weliswaar niet echt een antwoord op de vraag

of er een relatie is tussen schaak en intelligentie, maar dat hangt dan ook helemaal af van je definitie van intelligentie. Ik ben te veel wetenschapper op dat gebied om er een algemene uitspraak over te doen. Ik heb eens een reeks lezingen gehouden over het begrip intelligentie, en heb toen twaalf definities van intelligentie geanalyseerd. Zo heb je de schoolintelligentie; ik heb leerlingen op de lagere school gehad: hyperintelligent, op het gymnasium: hyperintelligent, maar op de universiteit: één grote mislukking. Zo is zelfdiscipline een facet van intelligentie. Ik heb hyperintelligente leraren wiskunde gehad die het schaken verfoeiden en het niet konden leren door een zekere aversie. In het schaak liggen de dingen niet zo dat je ze in een formule kan vatten. Maar Adriaan de Groot beweert in zijn proefschrift dat vrijwel alle schaakmeesters die hij in die tijd had onderzocht, mensen waren met een heel breed gespreide intelligentie. Mensen die behalve schaker niemand waren, zegt hij, heb ik niet ontmoet. Aljechin was jurist, Tartakower was arts, Euwe was wiskundige, Réti was wiskundige, Nimzowits, noem maar op. Nu is het zo dat als je je als schaker niet totaal aan het schaken wijdt, dan kom je nergens: de professionalisering van het schaak. Euwe was nog net amateur, dat wereldkampioenschap heeft hij dan ook niet kunnen behouden, niet langer dan twee jaar.'

Euwe moest als leraar vier maanden vrij nemen van school, hetgeen toen dus ook betekende geen salaris, waardoor hij bijvoorbeeld niet eens geld had om de tram te nemen. 'Euwe heb ik wel gezien via zijn latere vrouw Caro Bergsma; die zat toen bij mijn broer in de klas op de Hervormde Kweekschool, ik zat twee klassen lager. Maar ze heeft het niet ver gebracht, want als de school uitging, stond Max Euwe aan de overkant haar op te wachten. Zo heb ik Euwe ook ontmoet, maar goed gekend heb ik hem niet, daar had ik ook geen behoefte aan want hij lag me niet zo, hij kon heel vervelend uit de hoek komen. Als je hem buiten het schaak aansprak over schaken, werd je afgeblaft. Een vriend van me moest eens bij Euwe zijn voor een bepaalde kwestie en ik had hem gewaarschuwd om niet over schaken te praten. Dat deed hij ook niet, maar ja, er stonden allerlei prijzen in die kamer, dus mijn vriend zei: "Mooie prijzen!" Waarop Euwe zei: "U moet goed begrijpen, dat schaken heeft me nooit erg geïnteresseerd." Mijn vriend daarop: "Maar U bent wereldkampioen geworden!" Euwe: "Ach dat vond ik wel leuk, maar daar heb ik ook weer gemakkelijk afstand van gedaan, kon ik weer wat anders doen." En dan te bedenken dat hij 120 boeken op zijn naam heeft staan - al zijn de meeste geschreven door Hans Kmoch; hij heeft het ene toernooi na het andere afgewerkt, is jaren achter elkaar kampioen van Nederland geweest, dat schaken was de lust in zijn leven!'

En dat gold niet alleen Max Euwe, maar evenzeer Johan van Hulst, zo kunnen we nu gerust vaststellen.

Nadat we bedankten voor de gastvrije ontvangst met thee en taartjes, en hem een blijk van onze appreciatie gaven met de overhandiging van een fles Chablis, moest hij toch wel even kwijt dat we die fles beter vooraf hadden kunnen geven, zodat we die tijdens het interview gezamenlijk recht hadden kunnen doen! (En wellicht nog meer details hadden vernomen?)

Lang leve onze nestor! ■

De man en de schaker

Remco Heite

Uit: de *Leeuwarder Courant*, 10 juli 2010

Negenennegentig is hij en toch won hij dit jaar in het Corustoernooi nog de groep van (ex-)parlementariërs, die hij al zes of zeven keer eerder op zijn naam schreef. Professor Johan van Hulst. Een markante man, door zijn wijsheid, zijn vitaliteit, zijn krachtige stem, zijn feilloze geheugen en zijn gevoel voor humor. Hij is bepaald geen onbekende in de schaakwereld, maar naam heeft hij vooral gemaakt als wetenschapper en politicus.

Na elf jaar voor de klas te hebben gestaan, eerst in het lager en vervolgens in het voortgezet onderwijs, werd hij directeur van de Hervormde Kweekschool in Amsterdam. De functie werd na achttien jaar ingewisseld voor een hoogleraarschap pedagogiek aan de Vrije Universiteit. Tot zijn zeventigste zou hij die taak blijven vervullen. Hij schreef tientallen boeken en talloze artikelen, waarvan het belangrijkste kenmerk is dat ze ook voor ‘gewone mensen’, dat wil zeggen de mensen van de onderwijspraktijk, begrijpelijk en bruikbaar zijn.

Op dezelfde leeftijd, zeventig, zette Van Hulst een punt achter zijn politieke loopbaan. Vijfentwintig jaar maakte hij deel uit van de Eerste Kamer, waarvan de laatste dertien jaar als fractievoorzitter van eerst de CHU en vervolgens het CDA. Daarnaast was hij gedurende zeven jaar Europarlementariër.

Misschien wel het meest bekend is Johan van Hulst geworden omdat ‘zijn’ Amsterdamse kweekschool in de oorlog een vluchtroute was voor tenminste vijfhonderd Joodse baby’s en kinderen uit de naastgelegen crèche van de Hollandsche Schouwburg, de deportatieplaats van de SS. Dr. Lou de Jong schatte het aantal kinderen dat langs deze weg een veilig heenkomen naar vooral Friesland en Limburg vond, op meer dan duizend. In 1973 ontving Van Hulst van Israël de Yad Vashem-onderscheiding.

Zelf is hij uiterst bescheiden over deze episode in zijn leven, zoals hij dat ook is over zijn schaakprestaties. ‘Mijn baan en mijn gezin kwamen op de eerste plaats; daarna volgde op enige afstand mijn politieke werk. Het schaken kwam pas op de vierde plaats: één clubavond in de week, dat was alles.’ Het neemt niet weg dat hij in de jaren dertig bij herhaling kampioen was van de Stichts-Gooise Schaakbond, dus van de stad en provincie Utrecht.

Aardige bijkomstigheid is dat Van Hulst jarenlang recht tegenover Max Euwe woonde, in Buitenveldert. ‘We keken bij elkaar op tafel.’ Toch troffen zij elkaar maar één keer aan het schaakbord: het werd remise.* ‘Ach, wat zegt dat, dat was in Euwe’s nadagen,’ zegt de professor over de oud-wereldkampioen, die nog geen tien jaar ouder was.

Gevraagd naar een aardige partij haalt Van Hulst een partij tegen Anatoli Karpov tevoorschijn, gespeeld ten huize van de ambassadeur van de voormalige Sovjet Unie, die enkele schakende politici had uitgenodigd om tegen de toenmalige wereldkampioen te spelen. Het commentaar is van de hand van Van Hulst zelf.

Anatoly Karpov - Johan van Hulst
 Simultaan ambassade Sovjet Unie,
 24 juni 1979

1. f4 ..

Deze zet is vrijwel geheel uit de toernooi-praktijk verdwenen. Karpov wilde daarmee blijkbaar verwarring stichten.

1. .. d5 2. Pf3 c5 3. g3 Pc6 4. Lg2 e6 5. 0-0 Ld6 6. d3 Pf6 7. c3 0-0 8. De1 Lc7 9. e4 dxe4 10. dxe4 b6 11. e5 Pd5 12. Pbd2 Lb7 13. Pe4 De7 14. Tf2 Tad8

Zwart is bevredigend uit de opening gekomen.'

15. De2

Ik kreeg hier de indruk dat wit moeizaam tot een plan kon komen.

15. .. Lb8

Met deze zet wordt de manoeuvre a6-b5-La7 voorbereid.

16. Ld2 Td7 17. Te1 h6

Na deze zet dacht Karpov erg lang na. Vermoedelijk overwoog hij het paardoffer 18. Pfg5, maar na 18. .. hxg5 19. Pxd5 g6 20. Dg4 Kg7 21. Le4 Tg8 kan zwart de stelling gesloten houden. Na het tweede offer 22. Pxe6† fxe6 23. Dxd6† Kf8 of 23. Lxd6 c4! houdt hij immers betrekkelijk gemakkelijk stand.

18. h3 a6 19. Ph2 b5

Nu dreigt La7, wat Karpov natuurlijk ziet.

20. Kh1 Kh7 21. g4 g6 22. Df3

Veel sterker is 22. g5! hxg5 23. Pg4.

22. .. c4 23. Dg3 f5 24. exf6

Pxf6 25. Pxf6† Dxf6 26. h4 Td3

Na deze zet staat zwart eigenlijk heel goed; ik poog het initiatief te nemen, maar door tijdnood en ontzag voor mijn tegenstander doe ik helaas niet de beste zetten.

27. Te3

Een prachtige valstrik van Karpov: 27. .. La7 wordt afgestraft met 28. Txd3 Lxf2 29. Dxf2 cxd3 30. Db6.

(Van Hulst doet Karpov te veel eer, want de 'valstrik' werkt niet op deze manier. Na 30. Db6 wint zwart immers met 30. .. Tf7 31. Lxc6 e5. Toch is de beslissing om 27. .. La7 achterwege te laten zeer terecht, want na 28. Txd3 Lxf2 kan wit eerst 29. Td7† Tf7 30. Txf7† spelen en dan pas 31. Dxf2. En na 28. .. cxd3 komt gewoon 29. Tf3, RH.)

27. .. Tfd8 28. g5 Df8 29. Txd3 Txd3 30. Pf3 h5 31. Dh2

In deze moeilijke stelling raak ik de draad kwijt.

31. .. Kh8?

Jammer! Na 31. .. La7 32. Te2 Df5 staat zwart gewonnen.

32. Pe1 Td6 33. Le3 Td1! 34.

Tf1 Df5! 35. Dg3

Na deze zet gaf Karpov te kennen dat hij met remise genoeg wilde nemen. Hoewel ik meende een fractie beter te staan (bijvoorbeeld na 35. .. Db1) had ik hem dat aangeboden. ½-½

En weer is Van Hulst bescheiden, want hij stond méér dan een fractie beter, RH. ■

* Noot van de Caïssaredactie: het betreft een simultaanpartij met een klein aantal tegenstanders, uit 1976. Ook hier is Van Hulst zo vriendelijk om in (vrijwel) gewonnen stelling de oud-wereldkampioen remise te gunnen, zie deze partij op pag. 117.

Als vaste columnist van *CaïssaNieuws* beschreef Van Hulst de ontmoeting met wereldkampioen Karpov aan het schaakbord (op pag. 27) als volgt. (Uit: CN238, 1979)

Caïssa op stap

Johan van Hulst

Karpov - Van Hulst... remise! Als men in de politiek actief is, brengt dat voor- en nadelen met zich mee. Een nadeel is ongetwijfeld, dat ik de laatste maanden, als lid van de Eerste Kamer, de club nauwelijks heb kunnen bezoeken. Maar er zijn ook voordelen.

Ieder weet, dat wereldkampioen Karpov in juni in Nederland was, waar hij met grote overmacht de vierkamp in Waddinxveen won. De ambassadeur der Sovjet Unie in Den Haag maakte van deze gelegenheid gebruik enkele schakende politici uit te nodigen om te zijnen huize de strijd met Karpov aan te binden. Ook ik kreeg een uitnodiging. En zo namen Samkalden, plus de Tweede Kamerleden Van Thijn en Dolman (allen PvdA) en de Eerste Kamerleden Nagel (PvdA), Van Kleef (PPR, een bekend Amsterdams hoofdklassenspeler), Heijne Makreel (VVD) en ikzelf (CDA) achter het bord plaats. Het was de tweede maal dat ik tegen Karpov speelde, de eerste keer, na het toernooi in Tilburg, was ik eveneens de gast van de Russische ambassadeur. Ik kwam toen heel goed door de opening, maar in diezelfde kamer waren toen ook Euwe, Smyslov en Balasjov aanwezig, die toekeken hoe de strijd verliep. Ik deed een nerveuze zet, die mij twee tempo's kostte en na een vernietigende koningsaanval werd ik 'gekraakt'.

Dit keer verliep de strijd totaal anders. Karpov opende met f4, op onze club een specialiteit van Zonjee. Karpov nam al

Met Anatoli Karpov

Voor mij is de uitdaging om elke week weer een goede partij te spelen. Ik schaak graag. Je kunt op mijn leeftijd niet verwachten dat ik nog op een hoog niveau speel. Ik raak snel vermoeid. Ik denk wel eens: ze hadden 10 jaar geleden van me moeten winnen! Maar in de eerste plaats is het schaken een testcase voor me – kan ik op mijn leeftijd een behoorlijke partij spelen?

(Uit interview Wim Suyderhoud, CN 416, mei 2008.)

spoedig het initiatief en kreeg duidelijk positioneel voordeel. De stelling werd zeer gecompliceerd, na 23 zetten was er nóg geen stuk geruild. Karpov, die voor zijn doen steeds lang nadacht, vond echter geen onmiddellijke weg naar de winst. Met rustige zetten consolideerde hij zijn stelling, wachtend op een fout van mij. Maar op de 23ste zet besloot ik de stelling met f7-f5 open te breken ten koste van een zwakke geïsoleerde a-pion. Ik kwam tot een tegenaanval en drong met een toren de witte stelling binnen. Er zaten allerlei combinaties in de stelling, die net niet doorslaggevend waren.

Na ruim drie uur spelen (35 zetten) had ik nog een licht stellingsvoordeel. Alles was nog zeer gecompliceerd, de meeste stukken stonden nog op het bord. Maar de vermoeidheid deed zich gelden (de leeftijd!). Ik bood Karpov remise aan; hij leek enigszins verwonderd over dit aanbod, maar accepteerde het zonder enig nadenken.

Alle andere politici verloren. Ook voor de club vind ik het prettig dat ik de eer van Caïssa hoog heb gehouden. En daar ik op onze zo zorgvuldig bijgehouden ranglijst nog minstens 12 spelers boven mij heb, moet Karpov eerst nog maar eens flink oefenen, alvorens hij tegen Caïssa simultaan gaat spelen. ■

Drie partijen uit

1

Tegen 'oom Van Steenis' met de schaakklok

Johan van Hulst

In 1933 speelde ik mijn eerste 'echte' wedstrijdpartij. Ik was toen kampioen van Oudewater (hm...) en (Hendrik Jan) Van Steenis was kampioen van Utrecht; hij behoorde tot de sterkste Nederlandse schakers en hij vertegenwoordigde ons land op enkele schaakolympiades. Op de Hoogoventoernooien deed hij heel wat jaren mee. Zo werd hij in 1940 tweede achter Euwe. Ook was hij enkele jaren voorzitter van de KNSB. Ieder zal begrijpen dat ik met kilo's lood in mijn schoenen naar Utrecht fietste om het tegen Van Steenis op te nemen, want ik was toen ik twintig jaar oud en was voor het eerst lid van een schaakclub geworden en ik had nog zelden een partij met een klok gespeeld, daar deden we in Oudewater niet aan.

Mijn angst dat ik na een tiental zetten wel weer naar huis zou moeten gaan bleek gelukkig ongegrond. Ik kwam heel aardig door de opening; na circa twintig zetten had ik zelfs hoop op een redelijk resultaat, maar toen mijn tegenstander greep op mijn koningsstelling kreeg zag, ik al spoedig dat het mis zou gaan. Na 36 zetten verloor ik in een onhoudbare stelling door tijdsoverschrijding.

H.J. van Steenis - J.W. van Hulst

Utrecht, 2 oktober 1933

**1. e4 e5 2. Lc4 Pf6 3. Pf3 Pc6
4. 0-0 ..**

In de overtuiging dat ik toch snel zou verliezen speelde ik het overmoedige:

**Pxe4 5. Pc3 Pxc3 6. dxc3 Le7 7.
Dd5 0-0 8. Pxe5 Pxe5 9. Dxe5
Lf6 10. Dh5 d6 11. f4 g6 12.
Df3 Lg7 13. Le3 c6 14. Tad1
d5 15. Ld3 f5 16. Kh1 Dc7 17.
Ld4 Lxd4 18. cxd4 Dg7**

Ik herinner mij dat ik nogal tevreden was toen ik deze stelling had bereikt

**19. c3 Ld7 20. Tde1 Tae8 21.
Te5 Te7 22. Tfe1 Tfe8 23. h4 ..**

De aanval wordt ingezet, maar mijns inziens is de stelling nog houdbaar.

**23. .. Df6 24. g3 h5 25. T1e3
Kh8 26. De2 Le6 27. Lxf5 ..**

De eerste mokerslag!

**27. .. gxf5 28. Dxh5† Kg7 29.
Dg5† Kf7 30. Kg2 Tg8 31. Dh5†**

31. .. Tg6?

In tijdnood de beslissende fout. Na 31 .. Dg6 zou de witte aanval vermoedelijk niet doorslaan en dan had zwart nog winstkan- sen. Nu is het snel gebeurd.

**32. g4 Kg8 33. g5 Th7 34. De2
Ld7 35. h5 Tgg7 36. g6**

en hier ging ik door de vlag. **1-0**

vroeger jaren

*boven: ir. H.J. van Steenis in 1962
rechts: H.J. van Steenis in 1946.
(Zittend: Ed Spanjaard.)*

2 'Erg origineel, maar vermoedelijk niet geheel correct.'

Johan van Hulst

De volgende partij speelde ik aan het eerste bord van de Stichts-Gooische schaakbond tegen de kampioen van Rotterdam. Ik legde deze bizarre partij aan Euwe voor en ik vroeg wat hij van de opening dacht. Hij zei: 'Erg origineel, maar vermoedelijk niet geheel correct.' Euwe die zich meestal zeer beleefd uitdrukte bedoelde natuurlijk dat er van de opening geen snars deugde, maar Michail Tal had ook gelijk toen hij zei: 'Het gaat er niet om of een variant of een offer correct is, het gaat er om of je er mee wint.' Euwe zei ook nog dat in deze partij mijn tegenstander met open ogen zijn verderf tegemoet was gegaan. Wie aan de juistheid van mijn mededelingen twijfelt moet maar eens opslaan de Jaargang 1938 van het tijdschrift van de KNSB want daarin heeft Euwe mijn partij als volgt geanalyseerd.

Johan W. van Hulst - H.G. Blok
1938

UIT DEN WEDSTRIJD
S.G.S.B. – R.S.B. TE UTRECHT

analyse dr. Max Euwe

1. e4 c5 2. Pf3 Pc6 3. d4 cxd4
4. Pxd4 Pf6 5. Pc3 e6

Deze voortzetting is tegenwoordig ongebruikelijk; gewoonlijk geschiedt 5. .. d6

6. Le2 ..

Een andere goede voortzetting bestaat in 6. Pdb5 Tb4 7. a3

6. .. Lb4 7. Pdb5?!

Thans is deze zet niet zoo goed meer. Ook 7. 0-0, een gambietvariant welke men vroeger gaarne speelde, is volgens de laatste onderzoeken van twijfelachtige waarde. Het beste is 7. Pc6.

7. .. Pxe4 8. Lf4 ..

Minder goed, maar wit krijgt ook met andere zetten niet voldoende compensatie voor den geofferden pion.

8. .. e5

Uit het vervolg blijkt dat deze zet vrij gunstig is, maar nog veel sterker was 8. .. Df6! geweest.

9. Lxe5 Pxe5 10. Dd4 ..

Aldus herovert wit het geofferde stuk.

10. .. Lxc3† 11. Pxc3 0-0

10. .. Lxc3† 11. Pxc3 0-0

Na 11. .. Pxc3 12. De5† De7 13. Dxc3 0-0 14. Dd2 Tce8 kan wit kort rocheeren, omdat dan 15. .. De2? Faalt op 16. Tae1

12. Pxe4 Pc6 13. Dc3 ..

De voorkeur verdiende 13. Dd2, daar de dame op c3 geëxponeerd staat.

13. .. De7 14. Pg3 d5 15. 0-0 d4

Zwart heeft nu een zeer behoorlijke stelling. De geïsoleerde koninginne pion staat onder de gegeven omstandigheden op d4 sterker dan op d5.

16. Dd2 Le6 17. Lf3 Tfd8 18. a3 Tac8 19. Tfe1 Dc7 20. Le4 Pe5 21. Pf5! ..

Met dezen zet verschaft wit zich eenige aanvalskansen.

21. .. Lxf5 22. Lxf5 Tb8 23. Df4 f6 24. Tad1 Db6 25. b4 Td6 26. Te2 Tbd8 27. Ted2 Pc4

Zwart in tijdnood gaat pion a3 veroveren, maar deze inhaligheid vindt een aardige weerlegging. Zeer sterk was 27. .. a5 ge-

weest.

28. Te2 Pxa3?

Zwart gaat met gesloten oogen zijn verderf tegemoet.

29. Dg3! ..

DIAGRAM

Deze zet wint onmiddellijk, daar niet alleen 30. Dxa3, maar ook 30. Te7 dreigt.

29. .. Dxb4 30. Te7 g5 31. Dh3

1-0

3 Zo eenvoudig kan schaken zijn

Johan van Hulst

Gezien mijn heel povere resultaten dit seizoen bij Caïssa, was ik met m'n 50%-score in het Hoogoventoernooi niet eens ontevreden. Mijn partijen tegen Jan Nagel en de heer Van Kleef gingen door ernstige fouten verloren. Wel interessant was m'n partij op de laatste dag tegen Hofhuizen, van wie ik vorig jaar na 4½ uur spelen door arbitrage van Kortschnoi had gewonnen. De partij is hierom zo interessant, omdat zwart, na een kleine onnauwkeurigheid in de opening, na 20 zetten geen vin meer kan verroeren. En dat terwijl nog vrijwel alle stukken op het bord staan.

Johan van Hulst - Herman Hofhuizen

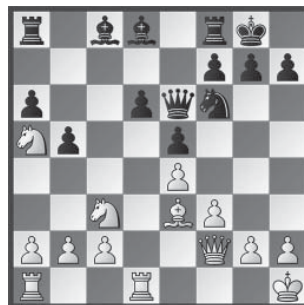
Hoogovens, 1985

1. e4 c5 2. Pf3 d6 3. d4 cxd4 4. Pxd4 Pf6 5. Pc3 a6 6. Le2 e5 7. Pb3 Le7 8. Le3 0-0 9. 0-0 Pbd7 10. f3 Pb6 11. De1 Dc7 12. Kh1 Pc4 13. Lxc4 Dxc4 14. Df2 b5?

Deze nerveuze zet is veel te voorbarig. Zwart had z'n stelling moeten consolideren. Nu heeft wit de gelegenheid beslissend in te grijpen.

15. Pa5 De6 16. Tfd1 Ld8

Hiermede dacht zwart de volgende zet van wit onmogelijk te maken, maar het pakte anders uit!

17. Lb6 d5

Nu is de loper op b6 twee maal aangevalen dus:

18. Lxd8 Txd8 19. exd5 Pxd5

20. Dc5 1-0

Een curieuze slotstelling. Zwart staat plotseling voor een ruïne. Of het paard op d5 gaat verloren zonder enige compensatie, of het is mat. Zo eenvoudig kan schaken zijn. ■

Uit het leven van de Caïssa

Inspiratie

Hugo van Hengel

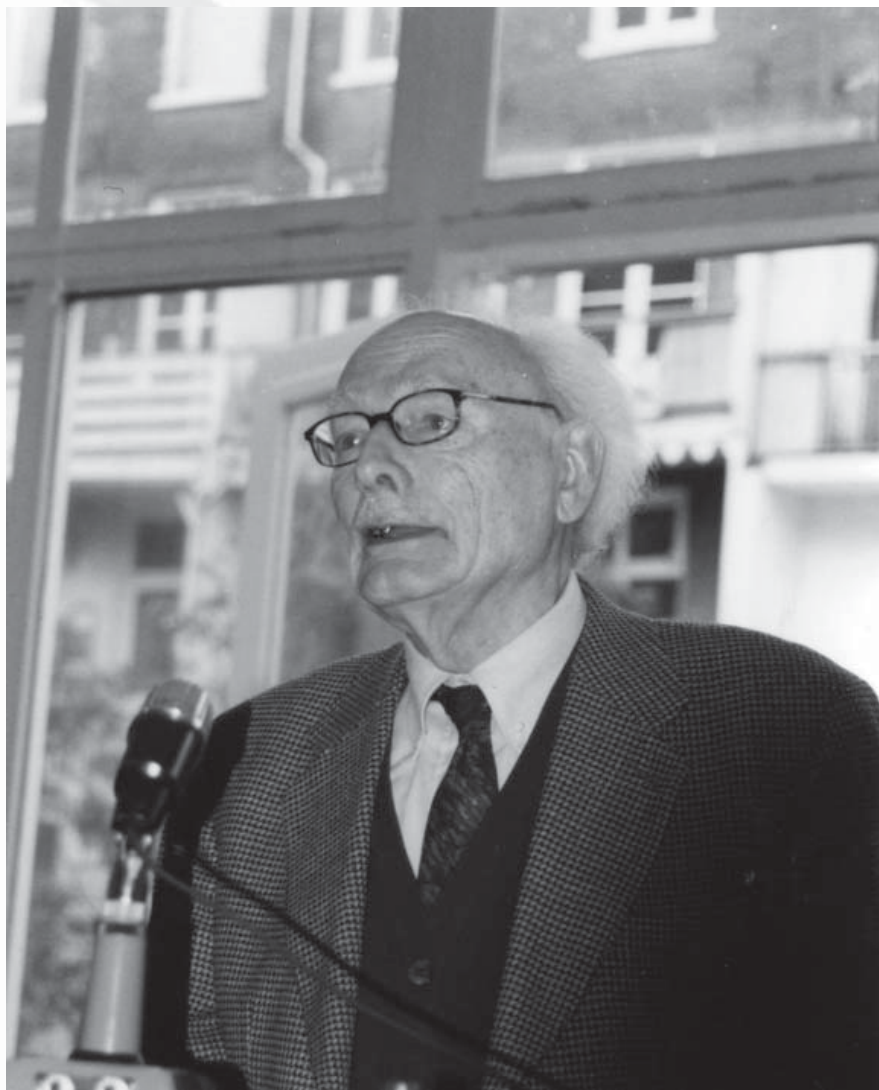
voorzitter Caïssa

Namens het bestuur van schaakvereniging Caïssa wil ik Johan van Hulst van harte feliciteren met zijn 100ste verjaardag. Het is fantastisch dat wij deze mijlpaal met zijn allen kunnen vieren op de vereniging waar hij al zoveel jaren lid van is; en een zeer gewaardeerd lid kan ik wel zeggen, niet alleen als schaker, maar vooral ook als mens. Zijn vrolijkheid, zijn optimisme en zijn relativiseringsvermogen maken Johan voor veel leden een enorme inspiratiebron. De uitgave van dit boek in het kader van de 100ste verjaardag van Johan zal daar ongetwijfeld op zeer verschillende manieren blijk van geven. Iedereen zal het op zijn of haar manier verwoorden, maar in de kern zal toch de grote waardering voor Johan als mens naar voren komen. Op het moment van schrijven heb ik de verschillende bijdragen uiteraard nog niet gelezen, maar ik kan u wel zeggen dat ik er nu al erg naar uitkijk.

Zelf heb ik Johan in 2001 leren kennen. In dat jaar werd ik lid van Caïssa en merkte ik al snel de charismatische professor op. Ik kan mij herinneren dat er in dat jaar zogenaamde Schaakpraatjes werden georganiseerd. Op de clubavond werd dan van zeven tot acht uur een bepaald onderwerp besproken waar Caïssaleden konden luisteren, vragen stellen en zo meer. De ene keer was dat een partijanalyse, een andere keer een diapresentatie over schaken in de kunst, en zo was er ook een keer een interview door Leo Oomens met Johan van Hulst. Ik herinner mij nog goed hoe alle aanwezigen aandachtig luisterden naar de verhalen van Johan over Caïssa in de jaren vijftig en daarna. Johan is immers een uitstekende verhalenverteller. Leo hoefde slechts af en toe wat vragen te stellen en elke keer had Johan weer een prachtig verhaal of smakelijke anekdote. Ook zijn speeches bij het Corustoernooi in Wijk aan Zee zijn befaamd. Ook ik was een keer aanwezig bij de snertmaaltijd aan het eind van het toernooi. Op innemende wijze bespeelde Johan zijn toehoorders met opnieuw prachtige verhalen. Ik was er trots op hoe ons erelid zich daar manifesteerde.

Enkele keren heb ik in de interne competitie tegen Johan mogen spelen. Het is alom bekend dat Johan een niet te onderschatten speler is. Zijn kennis van het open spel (1.e4 e5) is groot en ik heb het sterke vermoeden dat Johan vooral de openingsboeken van Max Euwe daarbij grondig heeft bestudeerd. Zeker in dit stellingtype weet hij theoretisch

schaakvereniging

minder goed onderlegde schakers in *no time* over de kling te jagen. Eenmaal verraste hij me zelfs met de Damiano-verdediging (1. e4 e5 2. Pf3 f6!? 3. Pxe5 De7), maar ik denk dat hij dat toch maar als experiment beschouwde.

Ik realiseer mij dat ik Johan pas in de laatste fase van zijn leven heb leren kennen. Ik weet zeker dat wanneer ik Johan eerder had gekend, dat hij mij ook toen al zou hebben geïnspireerd. In ieder geval ben ik er nu altijd blij om Johan weer te zien op de clubavond en we mogen als vereniging trots zijn op ons erelid.

Beste Johan, ik feliciteer je nogmaals van harte met je 100ste verjaardag en ik hoop dat je nog heel lang bij ons zult zijn. ■

Erelid

Ed Leuw

Aan het schaakbord is de schaker, binnen de grenzen van zijn nu eenmaal meegegeven talent, geheel aangewezen op zijn deugden: creativiteit, concentratie, zelfvertrouwen en moed. En overgelaten aan zijn ondeugden: overmoed, angst en lafheid. Een karaktervormend spel houd ik mijzelf en een enkele keer een medeschaker wel eens voor. Een naspeurbare verbetering van het karakter van de schaker is helaas niet altijd even duidelijk. Schaken is misschien wel bij uitstek het spel van individualisten en sceptici. Zoals onze clubgenoot Hans Ree eens schreef over de schaakattitude: 'Laat mij uw idee zien en ik zal aantonen dat het onzin is.' Maar, hoe verbazend met zoveel trekken van afstandelijkheid misschien ook, schakers herkennen elkaar en begrijpen wat hen bindt. Het devies van de mondiale schaakwereld 'gens una sumus' lijkt heel passend: een volk met een eigen taal. (We hebben het over de schakers en niet over de internationale schaakpolitici). Als schakers een volk vormen, dan vormen Amsterdamse schakers een familie en is een schaakclub een gezin. Ruzie en onenigheid niet uitgesloten.

In een recent kort interview van Wim Suyderhoud ging ons erelid Johan van Hulst nog iets verder: 'Caïssa is niet alleen een vereniging, het is ook een gemeenschap. De mens en de schaker zijn twee wezens. Men heeft bij Caïssa oog voor de mens.' Wat mij betreft heeft 'de Professor' deze typering als geen ander waargemaakt, met al zijn gaven van hart, geest en verstand, als erelid en als verreweg het oudste en de trouwste lid van de vereniging. Misschien wil hij het zelf niet zo zien, maar de vaststelling lijkt me onontkoombaar: Johan van Hulst is de *pater familias* van de schaakvereniging Caïssa.

Voor mij maakt zijn al of niet aanwezig zijn op de clubavond een groot verschil. Ik denk dat het voor velen op de club niet anders zal zijn.

Op de clubavond, zo iets voor achten tuimelt eerst onze schaakjeugd luidruchtig het trapje van Huize Lydia af, tussen de aldaar in het portiekje verzamelde rokers door. Bij binnenkomst speur ik eerst naar ons erelid, die vanwege zijn vroege aankomst meestal in één van de geliefde nissen aan het raam te vinden is. Blij om hem te zien geef ik hem een hand en zeg: 'Goed dat u er weer bent.' Johan glimlacht vriendelijk, maar ietwat ironisch en antwoordt: 'Zeg maar, goed dat ik er nóg ben.' Daar zijn we het dan over eens. Als Willem komt schaken dan haalt hij Johan op van huis en als Maurice komt schaken dan brengt die Johan 's avonds na afloop weer terug. Zo hoort dat voor een geliefde *Familiënvater*.

Een vooraanstaande positie in welk gezelschap dan ook, geeft niet alleen voorrechten, maar brengt ook verplichtingen met zich mee. Deze gelden zeker ook in de schaakgemeenschap Caïssa en ze worden door Johan van Hulst en door de professor Van Hulst met verve vervuld: als overdrager van de geschiedenis en daarmee van de identiteit van de vereniging; als overdrager en leermeester van schaakcultuur en als pastor bij het verdriet van de vereniging. Over deze drie rollen van de Professor kort een enkel woord. Ik put hiervoor vooral uit het bundeltje verzamelde schaakcolumnns 'Prof. Van Hulst doceert' uit de jaren 1987-1997.

Dankzij Johan kennen wij de herkomst en de geschiedenis van de vereniging. Hij is er bij geweest vanaf het eerste begin, heeft er een belangrijke rol in gespeeld en hij heeft de kennis er van doorgegeven. Bijvoorbeeld over zijn aankomst in 1938 in de destijds 'Christelijke Schaakclub Amsterdam Zuid' waarbij de gelovige Johan van Hulst zich direct 'geïnteresseerd afvroeg wat het 'christelijke' was in een schaakclub'. Dat was dus dat de jaarvergadering met gebed diende te worden geopend en dat de naam Gods op de club niet ijdel zou worden gebruikt. En passant geeft Johan trefzeker aan wat het verschil was tussen de protestants-christelijke en de rooms-katholieke verenigingen. Bij de protestanten werd tot God gebeden bij de jaarvergadering en bij de katholieken werd de pastoor ingezet om problemen in de vereniging te verhelpen. Johan van Hulst werd al spoedig voorzitter van de vereniging. Lang voor de ontzuiling in de mode kwam zorgde hij er voor dat er bij Caïssa niet meer uitsluitend op protestants-christelijke basis hoefde te worden geschaakt.

Dankzij Johan zijn ook alle omzwervingen langs speellocaties in Amsterdam Zuid bekend en zijn opvallende namen uit de vroegere geschiedenis van de vereniging bewaard gebleven.

Johans kennis van de geschiedenis en de helden van het schaakspel, de anekdotes en de schaakcuriosa is fenomenaal, zeker het feit in aanmerking genomen dat dit alles moet zijn vergaard zonder enige beschikking te hebben over de grabbelton van het internet. Hij heeft de leden van de vereniging gul laten delen in zijn kennis van de schaakcultuur en in zijn ontmoetingen in de hogere regionen van de Nederlandse en soms ook de internationale schaakwereld. Als leermeester van de schaakclub heeft hij ook niet verzuimd zo nu een dan een vermanend woord te spreken over de juiste mentaliteit aan het schaakbord en over de omgangsvormen die de schaker in acht dient te nemen. Daarbij kon Johan goed putten uit (de betere) episodes van zijn schaakleven. Het volgende fragmentje uit *CaïssaNieuws* 307, 1988 getiteld 'Geef nooit te laat op in een verloren stelling, maar geef ook nooit te vroeg (de moed) op', is te aardig om niet even te citeren. Johans tegenstander met zwart meent een gewonnen stelling met een briljant slotakkoord snel te moeten beslissen, maar komt van een koude kermis thuis: '... daarna vouwde hij vergenoegd en zelfvoldaan z'n notatiebiljet op, stak het in zijn zak en zei: "Het is uit, het mat op a2 is ondekbaar." Tot zijn grote verbazing zei ik: "Inderdaad, het spel is uit, maar niet voor mij, maar voor u!"...' dan volgt een niet te weigeren torenoffer van wit op c6 met daarna een minorpromotie en zwart kan opgeven, zie achterpagina. Na lezing hiervan beseft de schaker weer hoe standvastigheid en koelbloedigheid hem uit penibele situaties kunnen redden.

Johan van Hulst belichaamt de band met het verleden van Caïssa. Hij is de leermeester die het uitzicht biedt op de rijke cultuur en de ziel van het schaakspel en ten slotte is hij bij gelegenheid de aangewezen pastor van de vereniging die overleden clubgenoten herdenkt en een troostend woord spreekt als het echt nodig is. Natuurlijk wordt het hier voor mij persoonlijk, maar dat kan even niet anders. Dit gaat ook over het wezen van Caïssa. Bij het verschrikkelijke verdwijnen van onze zoon en broer en clubgenoot Micha Leuw (Fide-meester en meermalig clubkampioen) in 2004 heeft Johan, de toen 93-jarige, het zonder aarzelen op zich genomen om ons allen op de herdenkingsavond voor Micha toe te spreken. Een prachtige en troostrijke toespraak die hij begon met te zeggen dat hij zich wat beschaamd voelde om daar als hoogbejaarde man te staan om een 36-jarige, Micha, te herdenken. Bijzonder was ook de oprechtheid, waarmee Johan heel kort zijn godsgeloof als troost aanbood, in het volledige besef van Micha's en onze andersdenkendheid. Johan bood het beste aan troost

dat hij te bieden had. We hebben dat begrepen en we zijn er dankbaar voor.

Maar laat ik in de geest van Micha zowel als van de nu 100-jarige dit stukje over een meer dan welverdiend erelidmaatschap eindigen met een wat luchtiger noot over Johans pastorale werk in de schaakgemeenschap. In zijn voor *CaïssaNieuws* geschreven columns heeft hij menigmaal met liefde en lichte spotternij geschreven over grootmeester Hein Donner. Ik denk dat Donner dat wel op waarde geschat en gewaardeerd zou hebben. In één van Johans stukjes citeert hij Donner die schreef dat hij (Donner) '... op een avond vlak na de oorlog ... ineens alles begreep, ook dat God niet bestaat en dat alle mensen boven de 17 leugenaars zijn...' Johan slaat keihard terug, hij schrijft: 'Denkend aan Donner zeg ik: hij ruste in vrede en God ontferme zich over hem.' Johan zal dat ongetwijfeld gemeend hebben, maar ik denk ook dat dit de woorden zijn van een eeuwig jeugdige die het tot een prikkelende confrontatie van ideeën en leefstijlen laat komen, geestig, betrokken, goedmoedig en oprecht. Wij hebben met de schaakvereniging Caïssa het voorrecht gehad daar al vele jaren in te delen. Moge dat nog langer zo blijven.

Het lijkt misschien een goed idee om clubleden bij het bereiken van de 100ste verjaardag tot erelid van de vereniging te benoemen. Ik hoop dat zelf nog eens mee te maken. Johan (Professor) van Hulst heeft die titel al veel eerder in zijn leven verworven. En terecht!

Maar dan nu nog wat schaak. Want zoals Johan in zijn columns ook al eens schreef, bij een schaakclub gaat het om schaken en niet primair om persoonlijke zaken. Schaken tegen Johan heb ik altijd een groot genoeg gevonden. Vrijwel altijd waren het mooie avontuurlijke partijen, meestal omd at Johan in zijn schaakleven vrijwel nooit een complicatie uit de weg gaat. Lang geleden hoorde ik twee van onze topspelers, Robbert en Micha, schaaktechnisch commentaar geven op enkele andere leden van Caïssa. Over de toen over de circa 85-jarige Van Hulst zeiden ze ietwat oneerbiedig, maar met veel ontzag: 'Van Hulst is een jonge hond, die moet je meteen in de opening goed aanpakken.' Mij lukte dat, zoals ook uit de volgende partij mag blijken, lang niet altijd.

Johan van Hulst - Ed Leuw
Caïssa, 16.12.2003

**1. e4 e6 2. d4 d5 3. Pc3 Pf6 4.
Lg5 Lb4**

De Mc Cutcheon die zowel Johan als ik regelmatig spelen

**5. e5 h6 6. Ld2 Lxc3 7. bxc3
Pe4 8. Dg4 g6 9. Ld3 Pxd2 10.
Kxd2 Dg5†?**

Een slechte zet, geboren uit angst voor de openingkennis van de tegenstander. Die weet er verder wel raad mee

**11. Dxc5 hxc5 12. Ph3 g4 13.
Pg5 Ke7 14. f4 f5 15. exf6†
Kxf6 16. g3 c5 17. Le2 Kf5?**

**18. Pf7! Tf8 19. Pd6† Kf6 20.
Lxg4**

Zwart kan dit niet langer aanzien. Hij geeft op. 1-0

Caïssa, 24.03.2009

1. e4 e6 2. d4 d5 3. Pc3 Pf6 4. e5 Pfd7 5. f4 c5 6. Pf3 Pc6 7. Le3 a6 8. Dd2 b5 9. a3 Db6 10. Df2 Le7 11. Pe2 c4 12. g4 b4 13. a4 a5 14. Pg3 La6 15. 5 c3 16. b3 Lxf1 17. Kxf1 0–0–0 18. g5 Tdg8 19. h4 h6 20. fxe6 fxe6 21. g6 Tf8 22. Td1 Ld8 23. Ph5 Thg8 24. Pf4 Pe7 25. Ke1 Tf5 26. h5 Tff8 27. Ph4 Pf5 28. Pxf5 Txf5 29. De2 Lg5 30. Dg4 ..

30. .. Pxe5 31. Pxd5 Pxd4
32. Pxb6† Kb7 33. Lxg5 hxg5
34. Pc4 Kc7?

Zwart mist hier een goede kans op winst. Na 34. .. Tf4 35. Pxa5† Kc7 36. Ke2 Pf2 37. Pc4 wint hij de kwaliteit met goed spel. Nu moet hij berusten in remise. Gezien de vorige partij, toch iets geleerd van de Professor. ½-½ ■

*foto: redacteur Ed
Leuw in Drenthe*

'In tegenstelling tot mijn reputatie
een matig mannetje'

Willem Grünbauer

Het was in het seizoen dat Eijgenbrood kampioen werd. ‘De zoon van, zeker’, antwoor- den de meesten mij, maar dat is onjuist. Willem Eijgenbrood is zelf ook, in het seizoen 1966-1967, één keer eerste geworden en nam toen, ik zie het nog voor mij, apetrots de beker mee naar huis. Ik kán het ook nog voor mij zien, want in 1966, najaar 1966, stapte ik als pre-puber het Oranjehuis binnen om hetgeen ik van mijn pake had geleerd op een vereniging in de praktijk te brengen en hoe kon je dat beter doen dan in een vertrouwde omgeving. Het Oranjehuis aan de Van Ostadestraat kende ik goed, de beheerder, de heer Tishausser, kende ik al vanaf mijn prilste jeugd en toen ik de club binnenging, bleek ik ook de wedstrijdleider te kennen, want Eijgendeeg, zoals de schooljeugd hem onderling ondeugend noemden, was het Hoofd der School van de lagere school waar ik een aantal jaren verbleef en nog maar net een jaartje van af was. Nadat ik mij als lid had aangemeld, nam de wedstrijdleider mij mee naar het prikbord waar een lijst met namen hing, de in- terne stand, met op het eerste gezicht allemaal getallen er achter die iets onbegrijpelijks voorstelden. De heer Eijgenbrood nam, zoals ik van hem gewend was, alle tijd om aan mij het zogenoemde Keizersysteem uit te leggen en daar zag ik die naam voor het eerst. Op

plek negen. Of tien, dat kan ook, maar zonder punten, zonder getallen er achter.

Destijds speelde Caïssa met tientallen en op de ranglijst waren de plaatsen negen en tien ‘vastgezet’ voor twee spelers, spelers die erg goed waren, maar vanwege hun drukke bestaan niet met de competitie mee konden doen, en één van die namen die ik daar las was J.W. van Hulst en dat was gelijk mijn eerste confrontatie met die naam.

En zo kon het gebeuren dat ik in korte tijd alle veertig clubleden wel leerde kennen – en zij mij ook – maar niet J.W. van Hulst. Na een tijdje vroeg ik daar eens naar aan mijn voormalige meester: ‘Wie is toch die meneer en waarom komt die nooit?’ Die trok een grijs en begon te vertellen. Eijgenbrood kón goed vertellen, maar wat hij toen vertelde, weet ik niet meer, alleen dat Van Hulst wel een hele ‘meneer’ was – dat bleef mij in ieder geval wel bij.

Enkele jaren later kreeg ik wat belangstelling voor de politiek, of de politiek voor mij, ‘t is maar net hoe je het bekijkt, en inmiddels hadden wij – de wedstrijdleider en ik – in de wandelgangen gezellige babbels met elkaar, óók zijdelings over die meneer daar op die tiende plek en het bleek dat ze samen, rond 1925, op dezelfde school zaten en elkaar dus, toen al, héél lang kenden. Naar aanleiding van een radioprogramma waar een meneer Van Hulst had gesproken, vroeg ik eens aan meneer Eijgenbrood: ‘Die meneer, die van de week op de radio was, is dát nu dezelfde meneer als op die negende plek?’ Het hoofd van de oude hoofdmeester knikte eerbiedig en hij sprak: ‘Ja, jongen, dat is dezelfde,’ en op deze wijze kwam Van Hulst steeds dichterbij.

Weer enkele jaren later kwam de professor, want ik had inmiddels begrepen dat meneer Van Hulst professor was, ook op de dinsdagavonden en daarbij had hij de gewoonte, net als ik, erg vroeg te komen en er is op een zekere dinsdag, het zal de vrieskou geweest zijn, iets overmoedigs in mij ontloken zodat ik hem eens vroeg een partijtje vooraf met mij te spelen, dewelke uitnodiging hij aanvaardde en daarbij bood ik hem de witte stukken aan.

We begonnen, met of zonder klok, dat weet ik allemaal niet meer, maar wel dat ik zin in koffie had en ik slofte naar de toog, naar Theo, die voor de koffie zorgde en naast de witte stukken bood ik de professor ook een kopje koffie aan, maar hij bromde wat ontkennend, intussen doorpeinzend. Maar ik liet mij niet van mijn stuk brengen, want de kans om aan de professor iets te drinken te geven, achtte ik toch wel iets bijzonders en ik drong aan: ‘Een kopje thee wellicht?’ Maar ook dat werd minzaam afgewezen door met zijn rechterhand een afwijzend gebaar te maken, om vervolgens de hand weer onder het denkende hoofd te laten verdwijnen. Welaan, ik liet mij toch echt niet zomaar uit het veld slaan – Wat zullen we nou hebben? Hij wijst mijn grootmoedigheid zomaar af? – ging er door mij heen – ‘Wat is dat nu? Ik ben al dertig hoor!’ – en dus, onervaren als ik was om met hoogwaardigheidsbekleders om te gaan, zeurde ik door: ‘Een flesje limonade mis-schien?’

De professor keek op van het bord, draaide zijn hoofd schuin mijn richting op en sprak met statige stem: ‘Nee hoor, want in tegenstelling tot mijn reputatie ben ik maar een matig mannetje,’ liet mij en mijn aanbiedingen voor wat ze waren en boog zich verder over de stelling. Verbijsterd nam ik weer braaf plaats op mijn stoel, vergat zelfs mijn eigen koffie en het mag duidelijk zijn dat ik ook nog de partij reddeloos verloor.

De Getuigen

Het is nu vijf jaar geleden dat ik enkele dinsdagen per jaar niet alleen op vierenzestig velden speelde, maar ook ruim honderd en tachtig jaar bezocht. Dat kwam omdat ik vaak op dinsdagmorgen even langs ging bij een professor, professor W. Aalders die college had gegeven aan ondermeer de universiteit van Nijmegen, en deze was reeds ver in de negentig, net een jaar ouder dan ‘onze’ professor. Een zeer erudiet man, die boeiend kon vertellen en en passant kwam ik te weten dat hij in Amsterdam had gewoond, op de Stadhouderskade, ik meen 180 of daaromtrent, en ook nog ver voor de oorlog. ‘Dan hebt u zeker ook de brand van het Paleis voor Volksvlucht meegemaakt,’ vroeg ik hem, en Aalders knikte en begon de anekdote te vertellen, boeiend als altijd, dat ze op 19 april 1929 aan de ontbijttafel zaten en zijn broer net de krant uit de bus haalde, deze opensloeg en ze naar de letters staarden: HEDENNACHT PALEIS VOOR VOLKSVLIJFT AFGEBRAND.

Na mijn bezoek haalde ik om zeven uur de professor af om samen naar Caïssa te gaan, toen nog in de Van Ostadestraat, en verhaalde wat ik die middag te horen had gekregen en daarbij vroeg ik of, en zo ja, wát hij zich van die brand kon herinneren. De professor keek recht voor zich uit en sprak de gedenkwaardige woorden: ‘Zeker, jonge vriend,’ want de professor spreekt mij altijd aan met jonge vriend, ‘ik heb nog als jongen naar de brand staan kijken!’

Een euforische schok ging er door mij heen, het was alsof de kleuren en geuren om mij heen in een oogwenk waren veranderd, een siddering van iets ondoordringelijks, geweldig! Op één dag trof ik dus twee ‘oog’-getuigen aan van eenzelfde gebeurtenis die had plaatsgevonden in 1929 en nog steeds ben ik verbaasd over de uniciteit van de die dag gesproken woorden van twee negentigplussers.

PS: Professor Aalders overleed op 25 december 2005.

Publieke vrouw

De keren dat ik met de professor sprak, hadden we het over veel zaken. Schaken en politiek, dat wel het meest natuurlijk, maar ook over muziek, theologie, filosofie en letterkunde, maar nooit over vrouwen, nooit! Nou ja, op die éne keer na, dan, een paar jaar geleden, bij mij in de auto, toen hij de onderstaande anekdote vertelde.

Dat ging over lang geleden, de tijd dat de professor nog ‘Europarlementariër’ was. En eigenlijk ging het niet over vrouwen, maar over één vrouw, een vrouw die minister zou worden in een of ander kabinet. Goed beschouwd ging het er weer niet over, maar meer over een spraakverwarring, een verschil van interpretatie van woorden, tussen het Vlaams en het Nederlands waar toevalligerwijs een vrouw bij was betrokken. Een vrouw dus die minister zou worden, maar ik noem haar naam niet, omdat ik die domweg ben vergeten.

De betrokken vrouw deed iets in het Europeparlement, wat, ach, ook dát weet ik niet meer, maar wel dat er voor haar een afscheidsdiner zou worden gehouden waar alle Nederlands-talige vertegenwoordigers voor waren uitgenodigd. Dus alle Vlamingen en alle Nederlanders, waaronder de professor en het zal eind jaren zestig zijn geweest. De professor zat

omstreeks zes uur met alle genodigden aan het banket en voor deze avond was er een Vlaming tot tafelmanier benoemd, maar... iedereen was er reeds, alleen de vrouw was nog niet komen opdagen. Voor de genodigden werd vast een glas wijn ingeschonken, terwijl de tijd voortschreed, half zeven, zeven uur, half acht, maar de vrouw in kwestie verscheen maar niet. Let wel: in die tijd bestond er uiteraard geen mogelijkheid om even te 'bellen' waar ze bleef.

Net wilde men maar alvast beginnen, of daar kwam, geheel verwilderd, de vrouw de eetzaal binnen gestormd en onder een stortvloed van excuses sprak ze de gasten, die juist ter ere van haar waren komen aanschuiven, toe. Maar de Vlaamse tafelheer onderbrak de vrouw en zei met zachte g: 'Ach toch, al die excuses zijn toch niet nodig. Voor een publieke vrouw is het toch geen schande dat ze te laat aan het banket verschijnt.' De vrouw, op haar beurt, nam het woord over en zei op gehaaste toon: 'En het ergste is, dat ik hier nog gewoon in mijn werkkleding moet verschijnen, daar mij de tijd ontbrak mij om te kleden,' waarop de Vlaamse tafelheer verder ging, 'voor een publieke vrouw maakt het niets uit of ze nu in haar werkkleding verschijnt. Schaamt u zich toch niet, u bent hier toch welkom!'

De professor vertelde mij dat de Nederlandse delegatie zich achter de handen moest verschuilen, men stikte van het lachen, terwijl de Belgen niets in de gaten hadden. 'Later,' zei de professor, 'hebben we de Vlamingen uitgelegd waarom de vrouw in kwestie de hele avond zo zuur had gekeken. Er kon geen lachje meer af en na afloop was ze ook spoorloos verdwenen en is nooit meer in 'Europa' teruggekeerd.' ■

Willem Grünbauer

Toen ik in 1998 als relatieve nieuwkomer bij Caïssa het clubblad voor enige jaren onder mijn hoede nam, wist ik nauwelijks hoe groot de bijdrage was die prof. Van Hulst in de loop der tijd aan het clubblad *CaïssaNieuws* had geleverd. Ik had weleens een artikeltje over het schaken van zijn hand gelezen, maar wist niet dat al in 1987 het eerste stukje was verschenen onder de noemer 'prof. Van Hulst doceert'. In 1998 was de regelmaat waarmee zijn bijdragen waren verschenen wat teruggelopen, ik meen me te herinneren dat er zelfs een eind aan was gekomen toen Jaap Tanja mij suggereerde professor Van Hulst te vragen om de reeks stukjes voort te zetten. Desgevraagd zei de professor dat gezien zijn leeftijd hem dat wat te veel zou worden. 'Het is wel mooi geweest, zo.' En zo leek er een eind gekomen te zijn aan de altijd interessante schaakstukken van prof. Van Hulst. Op dat moment had ik daar alle begrip voor. Immers de professor was toen al 87 jaar oud. Ik kon me goed voorstellen dat op een gegeven ogenblik de inspiratie op is. Maar met de kennis van nu denk ik: 'Vreemd! Jammer! Hij was nog maar 87.' Enkele jaren later verscheen toch nog een nieuwe aflevering in de reeks 'prof. Van Hulst doceert' onder de toepasselijke titel: 'Over het onmogelijke.' Dit stukje is in deze feestbundel opgenomen. Dat de professor ook in een periode waarin hij niet zo vaak op de club verscheen het wel en wee van Caïssa nauwlettend volgde, bleek in 2000 toen in het kerstnummer van *CaïssaNieuws* een fles Rotwein werd uitgelooft voor diegene die met de juiste oplossing kwam van een probleem dat uit de rubriek van Helmut Pflieger in *Die Zeit* was overgenomen. Wedstrijdleader Dennis Breuker verrichtte de loting onder de goede oplossingen: Bingo voor de professor!

Ter gelegenheid van het 50-jarig jubileum van Caïssa werd een jubileumuitgave van *CaïssaNieuws* samengesteld. Het boekje bestond uit een bundeling van de stukjes van Van Hulst. Tijdens de presentatie ervan merkte ik op, staand naast de professor, hoe oog in oog met de massa, nou ja, bij die gelegenheid de vrijwel complete vereniging dan, in Van Hulst de didacticus en ook de homo politicus wakker werd. Zoals een musicus zijn instrument bespeelt, zo bespeelde hij zijn gehoor. Al die gezichten leken hem te inspireren. Hij leek zich te vullen met hernieuwde energie, scheen wat groter geworden te zijn, de wandelstok werd een overbodig attribuut en met enkele goed gekozen woorden, een goed geplaatste kwinkslag en een overtuigende presentatie kreeg hij op een vanzelfsprekende manier greep op de aanwezigen.

Ik heb niet zo vaak tegen de professor geschaakt. Twee rapidpartijen, één verloren, één gewonnen en een partij waarin ik wijselijk ervan afzag zijn vaste openingszet e4 met e5 te beantwoorden. Zijn kennis van het open spel was befaamd, ook sterkere spelers waren bij hem op onaangename wijze op de koffie gekomen en ik meende er daarom verstandig aan te doen me wat terughoudend op te stellen. Het werd een degelijke Philidorverdediging waarvan ik helaas de notatie kwijt ben, maar nog wel weet dat het remise werd.

Ed Leuw typeerde 'de professor' als de *pater familias* van Caïssa. Johan van Hulst toonde zich bewust te zijn van zijn positie in de gemeenschap die onze vereniging is en fungeerde soms als pastor bij treurige ontwikkelingen. Dat bleek toen ook hij aanwezig was bij de begrafenis van mijn vroeg overleden broer Rik. De familie heeft dat zeer gewaardeerd. Bij die gelegenheid gaf de professor weer eens blijk van zijn gevoel voor humor, in dit geval humor met een zwarte kant. Ik hoorde hem toen tegen een andere Caïssaan zeggen: 'Hier is sprake van een misverstand. Ik hoor daar te liggen, in die kist.' Laten we hopen dat dit een langdurig misverstand blijft en dat Caïssa nog lange tijd deze unieke persoonlijkheid mag meemaken. ■

De professor

Robbert van het Kaar

oud-voorzitter van Caïssa

Mijn beeld van Johan van Hulst is er vooral één van bescheidenheid, wilskracht en onverwoestbaarheid. Met betrekking tot dat laatste: de oude tovenaars Gandalf merkt in het begin van *Lord of the Rings* met enige verbazing op dat de Bilbo (zelfs voor een hobbit al aardig op leeftijd) er nog zo jong uitzag. Nu werp ik iedere vergelijking tussen de eerbiedwaardige professor en kabouters (sorry Roel) natuurlijk verre van mij, maar een beetje nieuwsgierig naar de bron van zijn schijnbaar eeuwige jeugd ben ik wel.

Ik speel al enige jaren niet meer bij Caïssa, en kom hem dus nog maar zeer sporadisch in levende lijve tegen. Dan is het extra leuk als je hem via het schaakcircuit (in de ruime betekenis van het woord) toch een beetje kunt volgen. Een jaar of wat geleden stond er een interview in *Schaakmagazine*. Hij bleek in de jaren dertig van de vorige eeuw een schaakclub met de naam Kijk Uit te hebben opgericht. Die naam zal wel bedoeld zijn als waarschuwing voor tegenstanders die zijn scherpe openingsvarianten (toen al!?) al te lichtvaardig benaderden. Nu wil het toeval dat mijn tweede vereniging dezelfde naam droeg, en ik was in eerste instantie licht verbaasd dat ik nimmer iets had vernomen van de connectie tussen Van Hulst en mijn IJmuidense kluppie. Nauwkeuriger lezing wees uit dat het om een ander Kijk Uit ging...

Johan van Hulst 'ken' ik zolang ik lid ben van Caïssa (1982). Het zal echter eerder eind jaren tachtig zijn geweest voordat ik met hem in gesprek kwam. Dat was in de periode dat ik toetrad tot het bestuur van Caïssa, en dicht tegen mijn afstuderen aan zat. Van onze ontmoetingen op de clubavonden kan ik mij overigens niet zo heel veel meer herinneren. Ik was druk met mensen indelen voor de interne of regelen dat de externe wedstrijden op tijd konden beginnen. Bovendien werd een deel van de tijd tussen zeven en acht op dinsdagavond opgeslokt door mensen met speciale wensen (zoals: liever niet tegen die of die...) en de onvermijdelijke laatkomers. Daar hoorde Van Hulst zeker niet bij. Hij was altijd op tijd, en de bescheidenheid zelf.

Na mijn afstuderen in 1988 raakten we wat vaker aan de praat. Hij was oprecht nieuwsgierig naar mijn promotieonderzoek en bewaakte op zijn sympathieke wijze – van een afstand – de voortgang. Ik was vereerd dat hij in maart 1993 aanwezig was bij de verdediging van mijn proefschrift en vervolgens ook in *CaïssaNieuws* een stukje wijdde aan het verschijnsel promoveren. Ik denk dat het begin jaren negentig van de vorige eeuw is geweest dat hij ernstige gezondheidsklachten had. Nadat hij weer thuis was uit het ziekenhuis zijn Errit Petersma en ik bij hem thuis op ziekenbezoek geweest, niet ver van zijn eigen Vrije Universiteit.

Echt vaak heb ik niet tegen Johan geschaakt. Van de partijen die we speelden kan ik me vooral herinneren dat wij beiden probeerden elkaar zo snel mogelijk naar de keel te vliegen. In het schaakspel was dat – in ieder geval in die periode – een wederzijdse hobby, die niet zelden tot vlotte (in ieder geval minder dan 20 of 25 zetjes) overwinningen of nederlagen leidde. Dit hoge banzaigehalte van onze (niet alleen de onderlinge) partijen ('pionnen staan toch vooral in de weg') contrasteerde opvallend met een wat bedachtzamer levenshouding buiten het schaakbord, zeker bij Van Hulst.

Waarde professor Van Hulst, beste Johan: van harte gefeliciteerd met deze mijlpaal. ■

Verdiend gewonnen

Rob Witt (Caissa 1) – Johan van Hulst
Amsterdam, 06.10.2009
(*Aantekeningen van Rob Witt*)

Ik speel tegenwoordig niet meer zo vaak tegen spelers die ouder zijn dan ik, maar mijn eerbiedwaardige tegenstander van vanavond is inmiddels 98 jaar!!

1. d4 d5 2. c4 e6 3. P_{c3} P_{f6}

Natuurlijk, mijn tegenstander moet tenminste 80 jaar ervaring hebben met het Orthodox Damegambiet.

4. Pf3 c6 5. e3 ..

Na 5.Lg5 wordt het natuurlijk geen Botwinnik of Moskou, maar Cambridge Springs. De professor bevestigde dat na afloop.

5. .. g6?!

Nooit eerder gezien. Ik zie in mijn database tot mijn verbazing toch nog 61 partijen met deze merkwaardige zet, waaronder een 2500† speler (Konopka) en enkele 2300† en 2400† spelers. Een klein jaar later, in 2010, zie ik zelfs een paar 2600† spelers, Sasikiran (2x) en het supertalent Negi deze zet spelen.

6. Ld3 ..

Neerlands hoop Anish Giri koos in Biel 2010 tegen Negi voor een opbouw met 6. g3 maar bereikte niet veel.

6. .. Lg7 7.0-0 0-0 8. Pe5 ..

Maar dit is maar 3x gespeeld door twee ratinglozen en eentje van 2060. Botwinnik speelde ruim 70 jaar geleden twee keer 8. b3; en 8. e4 komt ook in aanmerking.

8. .. dxc4

En hierna zijn we op onbekend terrein. Ik zou zelf de voorkeur geven aan 8. .. Pbd7; of misschien zelfs 8. .. c5.

9. Lxc4 Pd5 10. f4 Pxc3?

Er was geen reden om mijn centrum te versterken. 10. ... f5 lijkt me gewoon speelbaar; en ook 10. ... c5 lijkt me beter dan de tekstzet.

11. bxc3±

Hier moet wit beter staan.

11. .. Pd7 12. a4 Pb6 13. Lb3
Dc7 14. La3 Td8 15. De1 Pd5?

Het verbaast me dat ook Fritz dit de beste zet vindt. Dit helpt wit alleen maar, maar goede raad is al duur.

16. e4 ..

Het kostte me een klein kwartiertje om te zien dat dit de beste zet was.

16. .. Pe7

Dit kostte mijn tegenstander ook een kwartiertje. Ik verwachtte eigenlijk 16. .. Pf6 waarop wit een gevaarlijke aanval krijgt na 17. f5. Vooral het alternatief 16. .. Pxf4 moest door beide spelers goed bekeken worden, omdat Lb3 ongedekt staat. Misschien was de professor dit oorspronkelijk ook van plan, maar na 17. Txf4 Lxe5 18. dxe5 Db6† 19.Df2 Dxb3 20.Tf1!† - staat wit gewonnen.

17. Dh4 ..

De rest speelt zich vanzelf.

17. .. f6

Op 17. .. Te8 slaat wit toe met 18.Pxf7 Kxf7
19.f5†. Ik had ook nog even gekeken naar
17. .. g5 Maar dan volgt simpel 18. Dxg5
f6 19. Dh4 fxe5 20. Lxe7 Te8 21. Lf6†

18. Pg4 Kf7

Hierna leiden vele wegen naar Rome. Iets
beter maar ook verliezend was 18. .. Tf8
19. f5.

19. f5 g5 20. Dh5 Kg8 21. fxe6

Tf8 22. Tf3 Kh8 23. Th3

Mijn tegenstander feliciteerde me met de woorden: 'U hebt verdiend gewonnen.' Dat hoor je tegenwoordig zelden. ■

Van Hulst in Zuid-Afrika

Albert Riemens

In 2006 was ik in Zuid-Afrika geweest voor werkzaamheden. Er was gelukkig ook ruimte voor wat sightseeing in dit prachtige land. Toen ik de professor in geuren en kleuren verhaalde over mijn avonturen kwam in zeer heldere beschrijving naar voren wat onze bijna eeuweling daar heeft meegemaakt.

Het was ergens in de jaren zestig dat Van Hulst in Zuid-Afrika door de regering was uitgenodigd. Van Hulst, hoogleraar in de theoretische pedagogiek en de geschiedenis van de pedagogiek aan de Vrije Universiteit van Amsterdam, bekend staand als eloquent spreker, kon gaan spreken op, jawel, de witte universiteiten van het land. U begrijpt, weledele lezer, dat deze propositie niet naar de zin was van onze hooggeleerde clubgenoot. Van Hulst zou afreizen op voorwaarde dat hij ook op de ‘gekleurde’ universiteiten kon spreken. Toen deze eis werd ingewilligd volgden nog een trits van voorwaarden, waaronder het spreken op de radio en ongcensureerd speechen. Het was waarachtig wonderlijk dat Van Hulst zo veel voor elkaar kreeg in dit, destijds, verre van democratische en zelfs racistisch ingestelde land. Blijkbaar had hij bijzondere zaken te delen met zijn publiek. Alles kreeg Van Hulst voor elkaar, behalve het bezoeken van Mandela op Robbeneiland; hier werd een dikke streep door getrokken. U begrijpt dat hij, zoals gebruikelijk, dit verhaal vol gloed ten gehore bracht, zoals we van hem zijn gewend.

Het meest verbazingwekkend aan zijn betoog was de herinnering aan typisch Zuid-Afrikaanse woorden waarvan ik, koud een maand geleden aldaar aanwezig, bar weinig van had onthouden. Als ware het een spraakwaternal van woorden die aan zijn mond ontsproot, alsof Van Hulst ze gisteren nog had gehoord. Beeldradio, deurklokkie, kiekie, zieniezienieboot... en hun betekenissen. Als er ooit een studie naar de werking van het geheugen gedaan wordt...

Een compliment is op zijn plaats voor de gedrevenheid en levendigheid van deze man. *Never a dull moment* als je met Van Hulst in gesprek bent, voortdurend op de hoogte van actuele zaken inclusief een gepeperde mening. De politiek heeft, als oud-senator, zijn bijzondere belangstelling, anekdotes uit de oude politieke doos worden lustig uit het geheugen opgelepeld. En in het schaken altijd bereid om weer te kijken hoe hij er voor staat, elke week weer, al vele tientallen jaren. De ware strijdersmentaliteit waar we allemaal van kunnen leren.

Chapeau professor Van Hulst, maak er een mooi Eeuwjaar van! ■

Erelid wegens eeuwige vitaliteit

Roel van Duyn

Het is ongelooflijk iemand te kennen als Johan van Hulst. Achtentwintig jaar geleden ging bij mij de telefoon en het was de jeugdige professor, toen pas 72 jaar oud. Het was onze eerste kennismaking. Of ik mee wilde doen aan het Corustoernooi, voor de parlementariërs. Daar leerde ik hem kennen: een enthousiaste, vriendelijke en uiterst complimenteuzen man. Dat hij ook nog echt schaken kon, merkte ik een paar jaar later. Toen we in Paradiso met een groepje politieke schakers om het nieuwe kampioenschap van Nederland, in onze merkwaardige VIP-categorie, speelden. We waren allemaal nog niet op de helft van de leeftijd van Johan, maar lachend hakte hij ons allemaal in mootjes. ‘Schaken en leeftijd hebben niets met elkaar te maken,’ leek hij ons te leren.

Ik zag hem terug bij Caïssa. Johan was van de rustige, behoudzuchtige CHU geweest: fractievoorzitter in de Eerste Kamer en nog een heleboel. Ik van ongeveer het omgekeerde, van alles wat verandering wilde. Maar geen punt! Aan het begin van elke schaakavond spraken we elkaar even en kwamen snel tot overeenstemming dat behoud van het goede en verandering van het slechte de beste oplossing is. ‘Ja, jij en ik, een prima combinatie,’ zei Johan, ‘het scheelt maar een fractie. Laten we samen een partij oprichten. Een partij van twee personen.’ Hij zou het kader vormen en ik moest de vertegenwoordiging naar buiten doen. Die rolverdeling vindt hij meer bij zijn leeftijd passen. Want sinds zijn vrouw was overleden, enkele jaren geleden, leeft hij ‘bij de dag’. Elke kan de laatste zijn.

Johan vertelde mij, ongetwijfeld om mij als zijn nieuwe partijgenoot te scholen, over zijn jeugd in de Jordaan. Vóór de Eerste Wereldoorlog. Over het bedrijfje van zijn vader, hoe hij naar de Kweekschool ging, voor de klas ging staan en daarmee niet ophield voordat hij hoogleraar was geweest. Een andere keer vertelde hij me over zijn lezing aan de Erasmus Universiteit over Turkije. Hij had daar geheel volgens het standpunt van onze partij in op-richting gesproken. Turkije moet snel lid worden van de Europese gemeenschap, voordat het al te serieuze banden aangaat met de autoritaire staten in het Midden-Oosten. Voor dat laatste willen wij een stokje steken.

Heeft hij, ook buiten het verband van onze partij, nog ambities? Natuurlijk wel. Hij wilde een match met Liliënthal spelen, een grootmeester en leeftijdgenoot die hij in de jaren dertig had leren kennen. Namelijk als zij beiden 100 jaar zouden zijn geworden, begin 2011. Het was een domper dat Liliënthal onlangs overleed. Maar het lijkt wel alsof niets de pret kan drukken. Wie dinsdagavond Huize Lydia betreedt, ziet altijd weer die twin-keloogjes van Johan. Gezond? ‘Ach, het gaat wel,’ zegt hij, ‘je weet het nooit.’ Maar ’s avonds om 11.00 uur, als ik zelf slaperig begin te worden, zie ik deze wonderlijke 99-jarige nog opgewekt commentaar geven op moeilijke partijstellingen, voordat hij door een zorgzame clubgenoot naar huis gereden wordt. En wat de nieuwe partij van ons tweeën betreft: ik heb Johan tot erelid benoemd wegens eeuwige vitaliteit. ■

Doe de groeten aan Karpov

René Pijlman

In de korte tijd dat ik lid ben van Caïssa, heb ik tweemaal tegen Van Hulst geschaakt. Ik vond het elke keer een bijzondere belevenis. Bijna 100 jaar oud en dan zo sterk schaken! De eerste partij speelde ik met wit de Koningsindische aanval tegen het Frans. Ik won nadat in de afwikkeling een stuk bleef hangen. Van Hulst overlaadde me met complimenten en toonde zich een zeer sportieve verliezer. We zullen de partij maar in de vergetelheid laten verdwijnen.

In de bedenktijd van mijn tegenstander realiseerde ik me hoeveel er in de wereld gebeurd en veranderd is tijdens zijn leven. Max Euwe werd wereldkampioen, Charles Lindbergh maakt de eerste non-stop solovlucht New York-Parijs, prinses Beatrix werd geboren, de Tweede Wereldoorlog, schakende computers...

De tweede partij had ik zwart en kwam een Siciliaanse draak op het bord. Bij de zesde zet van wit herinnerde ik me vaag een vergeeld openingsboek van Max Euwe, dat dateerde uit 1938 en dat ik van mijn studentenbudget bij het antiquariaat van De Slegte had gekocht toen ik net begon met schaken. Had ik het maar beter bestudeerd, want dit standaardwerk verscheen in de schaakbloeitijd van Van Hulst.

Johan van Hulst – René Pijlman, Caïssa,
interne competitie 16 maart 2010

1. e4 c5 2. Pf3 d6 3. d4 cxd4 4.

Pxd4 Pf6 5. Pc3 g6 6. f4

In de 25 jaar dat ik schaak en deze opening speel, is dit de eerste keer dat iemand 6. f4 tegen me speelt. Dat is de grote voorsprong van Van Hulst: hij kent allerlei varianten die in onbruik zijn geraakt tot in de puntjes. Ik ging meteen in de fout.

6. ... Lg7?

6. ... Pc6 of Pbd7 was dringend geboden.

7. e5! dxe5 8 fxe5

Ik herinnerde me nog net op tijd dat 8. ... Pg4 faalt op 9. Lb5†. Euwe waarschuwde daar 72 jaar geleden al voor. Het is helemaal mis met de zwarte stelling en Van Hulst gaf me geen schijn van kans meer.

8. ... Pfd7 9. e6 ..

Natuurlijk.

9. ... Pe5 10. exf7† Pxf7 11. Le3

**0-0 12. Lc4 e5 13. Pf3 Dc7 14.
De2 Pc6 15. Pg5 Pd4 16. Lxd4
exd4 17. Pd5**

Sterker is 17 Pe4. Hier miste ik mijn laatste kans op enig tegenspel met 17. ... Da5† 18. b4 d3!, maar ook dan staat wit nog beter. Ik speelde: **17. ... De5??**

en kon opgeven na **18. Pe7† Kh8 19. Pxf7†
Txf7 20. Dxe5 Lxe5 21. Lxf7 1-0**

Toen ik in de nabespreking het openingsboek van Euwe noemde, bracht dat bij mijn opponent herinneringen boven aan bekende schakers van toen. Max Euwe, Lodewijk Prins, Cortlever, Van Scheltinga, allemaal had hij ze gekend en tegen ze gespeeld. 'Ik heb Karpov meermalen ontmoet. Hij kent me goed, als je Karpov ziet, doe hem dan de groeten van me!' Dat zal ik doen, mijnheer Van Hulst. ■

Doen wat je doen moet

Leo Oomens

Ik heb net als veel anderen, maar misschien meer dan anderen, hardnekkige waandenkbeelden. Zo zag ik mezelf dikwijls als het oudste lid van Caïssa. Dat komt niet doordat ik medeleden als Pim Zonjee of Frans Oranje vergat. Die waren beiden al lid toen ik me halverwege de jaren tachtig voor het eerst meldde aan het tafeltje van toenmalig club- en competitieleider Eijgenbrood. Nee, ik zag me zelf als ouder (en wijzer) dan zij. Vermoedelijk zagen zij dat juist andersom. Maar bij vlagen van bescheidenheid realiseer ik me dat er op Caïssa iemand rondloopt die een hele generatie ouder is dan ik. Mijn vader zou, als hij nog leefde, nu 107 jaar oud zijn geweest. Daarbij vergeleken is Professor Johan van Hulst, nog maar een jonkie. Maar mijn vader is daarentegen al bijna vijftig jaar dood. Daar bij vergeleken is Johan een winnaar, een overlever. Hij werd geboren in het mooie jaar 1911, net na 1910, 'toen de komeet van Halley werd gezien'. Nog geen Eerste Wereldoorlog, nog volop *belle époque*. Heren nog met hoge hoeden, dames nog met een *queue de Paris* en een *réticuiltje* aan de pols. In de meeste steden nog geen elektriciteit. Wel al wat fietsen, maar nog vrijwel geen auto's. Een onvoorstelbaar verre wereld.

Johan werd onderwijzer, hoofd ener school en vervolgens onderwijsdeskundige en hoogleraar. Tijdens de Tweede Wereldoorlog zette hij zich in voor de redding van Joodse kinderen die op de Plantagemiddellaan in de Hollandsche Schouwburg wachtten op deportatie. Johan was directeur van de Hervormde kweekschool voor onderwijzers tegenover die Hollandsche Schouwburg. En hij deed wat hij vond dat hij moest doen. Heel veel kinderen hebben hun leven aan hem te danken. Zo ook mijn vriend Julius Vischjager, die nu nog iedere week pianospeelt in café Eik en Linde, op de plaats van die Hollandsche Schouwburg, om te gedenken dat hij dáár gered werd. Johan bemoeide zich met de christelijke politiek. Niet in de gereformeerde ARP, maar in de hervormde CHU. Christelijk Historisch. De partij van freule Christine Wttewaall van Stoetwegen. Later het CDA. Johan werd kamerlid, senator en fractievoorzitter in de Eerste Kamer. Doen wat je moet doen, was ook hierbij zijn motto. En hij schaakte. Als 25-jarige jongen leefde hij mee met de matches die Euwe om het wereldkampioenschap speelde tegen Aljechin. Zelf hoorde Johan in die tijd tot de Nederlandse top, maar een toekomst als schaker zag hij voor zichzelf niet. Ongetwijfeld zag hij het grotere belang van maatschappelijke verantwoordelijkheid. Het onderwijs. Daarbij vergeleken is schaken een onbelangrijke hobby. Maar wel een hobby die passie losmaakt. En Johan was en is nog steeds een hartstochtelijk schaker. Charmant, zowel als verliezer en ook als winnaar. Maar Johan wil in al zijn partijen winnen.

Kon Johan makkelijk mijn vader zijn, voor de meeste clubleden zou hij hun grootvader en voor de jeugdleden hun overgrootvader kunnen zijn. Dat verklaart voor een deel het algemene respect dat hij in onze club geniet. Maar ook als schaker eist Johan ons respect op. Toen ik nog maar kort lid was van Caïssa, speelde Johan, als ik me niet vergis, in het eerste team. Dat kwam toen uit in de SGA-promotieklasse. De meeste van de toenmalige topspelers zijn geen lid meer van onze club. Zo hadden we Oscar Ignacia, maar liefst zesmaal achtereen clubkampioen. Maar verdwenen. Johan is de enige die nog deel uitmaakt van Caïssa. Hij speelt niet meer extern, en de club is om hem heen nogal veranderd. Er zijn veel sterke leden bij gekomen en Johan zou nu niet meer voor het eerste worden geselecteerd.

Maar hij is nog steeds een sterke schaker. Op het Hoogovenstoernooi (Corus, nu Tata) is hij jaar in jaar uit de belangrijkste kandidaat om de groep van de parlementariërs te winnen. Ik weet niet meer in welk jaar maar ik herinner mij dat Johan in Wijk aan Zee op de slotavond, bij de erwtensoepp, een feestrede uitsprak. Een jubileum, Johan had voor de zoveelste keer meegedaan, 50ste, 40ste? en zijn groep gewonnen natuurlijk. Johan sprak voor de vuist weg, geestig, met gevoel voor traditie. Zonder valse bescheidenheid, maar zeker ook zonder eigenwaan.

Zo is Johan in veel opzichten een publieke persoonlijkheid. We weten alles van hem. Maar zijn privéleven is vrijwel ontoegankelijk. Toch weten we daar wel iets van. Een aantal jaren geleden kwam Johan nog maar zelden op de clubavonden. Niet zijn eigen gezondheid speelde hem daarbij parten, maar die van zijn echtgenote. Die had thuis veel verzorging nodig. En Johan stond voor haar klaar. Doen wat je moet doen. Maar het was een zware tijd. Toen er voor zijn echtgenote een plaats vrijkwam in een verpleeghuis, kreeg Johan weer wat meer tijd. En kwam hij weer elke dinsdag naar Caïssa.

En heel soms komt ook een emotionele kant van Johan naar buiten. Bij de herdenking van ons clublid Micha Leuw sprak Johan de gedachtenisrede uit. Tussen die twee zat bijna 60 jaar, maar Johan vertelde over de vriend die hij had verloren en daarbij speelde het leeftijdsverschil geen rol. Een klein aantal van onze clubleden was aanwezig bij de begrafenis van Johans echtgenote. Of liever gezegd bij de herdenkingsdienst eraan voorafgaand. Die zullen zich de intimiteit herinneren waarin dat ging. De predikant sprak over de godsdienstige getrouwheid van de overledene. Eenvoudige woorden waaruit je iets kon opmaken van wat Johan met haar overlijden verloor.

Johan behoort tot de zeer sterken onder ons. Hij heeft wat moeite gekregen met lopen, maar hij komt. En schaakt.

Het is voor iedereen moeilijk om van hem te winnen. In het begin van dit seizoen werd hij ingedeeld tegen Robert Kikkert, een paar honderd Elo-punten sterker. Maar Johan schertste: David tegen Goliath. De pointe daarvan was natuurlijk dat Johan zich helemaal niet zag als kansloos. Daar doet de voorspelbare uitkomst niets aan af. Mijn eigen prestaties tegen Johan herinner ik me als volgt: ik speel in de opening zo goed als ik kan. Bij de overgang naar het middenspel verlies ik een van mijn centurpionnen en vervolgens schuift Johan de partij geruisloos uit. Hier zou ik het bij gelaten hebben als ik niet in een van mijn oude partijenboekjes twee partijtjes vond die ik tegen hem heb mogen spelen. Gek genoeg hadden die maar heel gedeeltelijk het door mij herinnerde verloop. Daar gaan we.

Leo Oomens - Johan van Hulst
Amsterdam, 1.12.2008

**1. e4 e6 2. d4 d5 3. Pc3 Pf6 4.
Lg5 Lb4 5. exd5 Dxd5 6. Lxf6
gxf6 7. Dd2 Da5 8. Lc4 Ld7
9. Pge2 Lc6 10. 0-0 Tg8 11. g3
Dh5 12. Pf4 Df3 DIAGRAM**

De stand is materieel gelijk. Zwart staat slecht ontwikkeld maar heeft een dreigen-

de mataanval. De volgende zet is daardoor gedwongen.

13. d5 exd5 14. Tae1† Kf8 15. Te3 Lxc3 16. bxc3 Dg4 17. Lxd5 Lxd5 18. Pxd5 Dd7 19. Td3 Dc6 20. Te1 Pa6 21. Pe7 Db6 22. Pxcg8 Kxcg8 23. Td8† Txd8 24. Dxd8† Kg7

Wit moet met een kwaliteit meer gewonnen staan. Hij speelt daarom op afruil van de dames en zwart kan daar moeilijk op ingaan. Hij verhindert daarentegen eerst de komst van de witte toren op e8.

25. Dd4 Dc6 26. Te7 Df3 27. Te3 Df5 28. Te4 Df3 29. Tg4† Kh6 30. Th4† Kg6 31. Dg4† Dxc4 32. Txc4† Kh6

In deze totaal verloren stand speelde Johan nog twintig zetten door. Hij speelt op de tamelijk kleine kans het paard tegen de toren te kunnen ruilen en zo remise te kunnen maken.

33. h4 Pc5 34. Tc4 b6 35. g4 Pe6 36. f4 c5 37. f5 Pc7 38. Te4 Pd5 39. c4 Pb4 40. Te7 Kg7 41. Txa7 Pxc2 42. Tb7 Pe3 43. g5 fxg5 44. hxg5 Pxf5 45. Txb6 Pd4 46. a4 Pf3† 47. Kf2 Pxc5 48. Ke3 Pe6 49. Txe6 fxe6 50. a5 h5 51. a6 h4 52. a7 1-0

Dit wat treurige slot laat ik vooral zien omdat het toont hoezeer Johan een vechtschaker is, loerend op kleine kansen op remise, maar in beginsel altijd op winst spelend. Je kunt ook zeggen, hij geeft geen zet te vroeg op.

Nog in hetzelfde seizoen nam Johan wraak. De datum weet ik niet meer, in elk geval ná 6 april 2009. Johan had nu wit. Misschien daardoor. Ruwweg beweegt deze partij zich volgens het patroon dat ik me als kenmerkend herinner. Inderdaad een pion. Maar de aardigheid is vooral dat Johan bij het ruilen van materiaal kans zag om een ijzersterk paard over te houden tegen een machteloze loper. Zo moet het spel gespeeld worden.

Johan van Hulst - Leo Oomens
Amsterdam, 2009

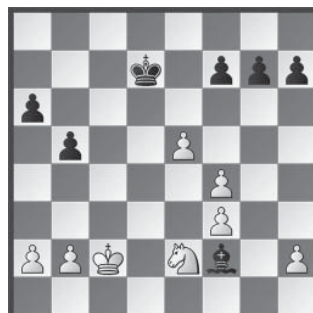
1. e4 c5 2. Pf3 Pc6 3. d4 cxd4 4. Pxd4 Pf6 5. Pc3 d6 6. Le2 e6 7. Le3 Le7 8. Dd2 0-0 9. 0-0-0 a6 10. f4 Pxd4 11. Lxd4 b5

Dit is een fout. De bedoeling van het ruilen op d4 was daarna meteen e5 te spelen om de loper van d4 weg te jagen. Johans 10. f4 maakt dit hele plan tot onzin. Ruilen was dus fout. De bedoeling van 11. .. b5 is natuurlijk een eropvolgend .. b4, om het paard van c3 weg te jagen en vervolgens op e4 te slaan met het f6 paard. Hoe naïef dit plan ook mag zijn, Johan verhindert het allemaal. En neemt in het voorbijgaan mijn d-pion mee. Hij gunt zwart het loperpaar, maar zijn eigen paard blijkt uiteindelijk het winnende stuk.

12. Lxf6 Lxf6 13. Dxd6 Lb7 14. Lf3 Le7 15. Dxd8 Tfxd8 16. e5 Lxf3 17. gxf3.

Een dubbelpion, maar vooral een open g-lijn. Maar ik vond hier dat de schade nog wel meeviel.

17. .. Lc5 18. Pe2 Lb6 19. Td3 Txd3 20. cxd3 Le3† 21. Kb1 Tc8 22. Td1 Kf8 23. d4 Ke7 24. Td3 Lf2 25. d5 exd5 26. Txd5 Td8 27. Txd8 Kxd8 28. Kc2 Kd7

Bij het naspelen vind ik het nog weer ongelofelijk hoe ik dit heb kunnen verliezen. Dat zegt natuurlijk iets over mijn gebrek aan stellingsinzicht. Hoe dan ook, van hier-

af speelt Johan met vaste hand en ik krijg geen schijn van kans.

29. Kd3 Ke6 30. Pg3 ..

Afruilen op g3 leek me absurd. Toch, zou ik na hxg3 en vervolgens .. Kd5 een betere kans op remise hebben gehad. Al lijkt ook dat me niet heel erg florissant.

30. .. Kd5 31. Pe4 Lg1 32.

Pc3† Ke6 33. h3 Kf5 34. Pe2

Lh2 35. Ke3 g5 36. Pd4†

Kg6 37. f5† Kg7 38. Ke4 Lf4

39. e6 f6

Hier steek ik mijn hoofd in de lus. Waarom niet ... fxe6. Of ... Kf6. Ook niet lekker, maar met betere kansen.

40. b3 Le5 41. Pc6 Ld6 42.

Kd5 Lf4 43. Pd8 Kf8 44. Pf7

Ke7 45. Kc6 Le3 46. Kb7 a5

47. Ka6 a4 48. Kxb5 axb3 49.

axb3 h5 50. Kc4 1-0 ■

Christelijk Historisch versus Maoïstisch Historisch

Joost van Steenis

oud-lid van Caïssa

Johan, die 100 die je hebt bereikt is schitterend, maar ik doe het je na, zeker als ik zie dat je nog steeds actief schaakt. Misschien is schaken wel hét middel tegen dementie of Alzheimer. Althans actief schaken, leuke partijen spelen, rare dingen doen op het bord – zetten doen die je later nauwelijks kunt begrijpen.

Ik kon drie partijen vinden die ik tegen je gespeeld heb en eentje was niets, een bloedeloze remise waarin wij geen van beiden enig initiatief vertoonden, geen rare zetten deden en het al na 23 zetten voor gezien hielden. We zijn toch geen grootmeesters die voor het grote geld gaan! Nee, nee zo moet het niet en zo krijg je Alzheimer, word je dement en

verlies je het zicht op je mens-zijn. Maar zo deden we het meestal niet. De andere twee partijen die ik kon vinden (tweemaal winst voor mij met wit, geen zwartpartijen) waren veel leuker.

Joost van Steenis, neef van ir. Van Steenis, pag. 32.

Op de club hadden we regelmatig contact, pratend over schaken, over ditjes en datjes en soms zelfs over politiek, hoewel onze achtergrond zeer verschillend is – Christelijk Historisch versus Maoïstisch Historisch. Ik

heb me er nooit zo erg in verdiept, maar de christelijke waarden van vroeger (waar ik overigens wel grote bezwaren tegen heb) zijn grotendeels verloren gegaan en dat geldt ook voor het enthousiasme en de hoop op een nieuwe veelbelovende toekomst die in de gedachten van Mao Tse Tung terug te vinden zijn. Het geld gaat steeds meer overheersen – en in de politiek de machtswellust (en de goede salarissen) om maar minister te mogen worden. Anders zouden de christelijken toch nooit samen zijn gegaan met Geert Wilders?

Op een schaakclub is weinig plaats voor politieke debatten – daar is de kroeg voor, maar daar ging jij na afloop van de Caïssa-avonden niet heen. De laatste keer dat ik je heb gesproken was een aantal jaren geleden op het Max Euweplein tijdens de Max Euwe Dag. Op een terrasje. Je was toen nog niet zo oud, net in de negentig denk ik en nog steeds in een goede gezondheid. Ik denk wel dat je een levenswijze hebt die veel 100-jarigen oplevert. Dat haal ik uit een studie van 100-jarigen in de Verenigde Staten. De onderzoekers probeerden er achter te komen waarom juist deze mensen zo oud waren geworden en wat de overeenkomsten waren. Misschien ter lering voor jongeren die de honderd niet zouden kunnen halen.

Ze vonden weinig overeenkomsten. Alleen twee factoren gaven de richting aan wat de voorwaarden zouden kunnen zijn om oud te worden. Matigheid was het sleutelwoord, matigheid in het innemen van calorieën. Eten, drinken, slapen; doe het nooit te veel. Natuurlijk kun je de nodige kleine tijdelijke uitspattingen veroorloven, maar deze oudjes waren allen matig. Een verschrikkelijke term eigenlijk, ‘oudjes’. Misschien kan die term gebruikt worden voor mensen boven de honderd maar om mensen van een jaar of zeventig – ik ben die grens nu ook gepasseerd – ‘ouden van dagen’ te noemen is waanzinnig. ‘Je bent nog net zo vlug als vroeger,’ zei een schaker toen ik een vierkampje snelschaken won in het schaakcafé ‘De Laurierboom’. Ja natuurlijk, ik ben toch nog niet oud! Als je nog dertig jaar te leven hebt kun je mensen niet wegdrücken in het hokje van de ouden van dagen!

De andere gezamenlijke eigenschap van de honderdjarigen was opvallend. Ze konden zich zeer goed aanpassen aan plotseling veranderende omstandigheden, ze schrokken er niet van en waren nauwelijks ergens van ondersteboven te krijgen. En zo kom ik toch terug bij het schaken. Johan, je bleef spelen, je bleef zetjes bedenken, ook als de toestand op het bord plotseling wat somberder werd. Er blijven inderdaad altijd kansen om het tijt te doen keren.

Ik geef een voorbeeld van een partij die we hebben gespeeld in de zomer van 1986, toen je nog een man was die midden in het leven stond, ongeveer even oud als ik nu zelf ben. In de zomercompetitie met een tempo van anderhalf uur voor de hele partij speelden we de volgende leuke wedstrijd.

Joost van Steenis - Johan van Hulst
Amsterdam, 1986

**1.c4 e6 2. Pc3 f5 3. g3 Pf6 4.
Lg2 d5 5. cxd5 exd5 6. e3 c6 7.
Pf3 Ld6 8. b3 0-0 9. Lb2 Pbd7
10. 0-0 Pe4**

De eerste actieve zet, tot nog toe was het gewoon zetjes doen.

11. Pe2 De7 12. d3 Pg5
Een onverwachte zet.
13. Pxd5 Dxd5 14. Pf4

Zwart zal zijn zwartveldige looper toch wel niet kwijt willen, maar ik heb geen idee hoe ik teruggenomen zou hebben, met de

g-pion en dan aanvallen over de g-lijn?

14. ... De7 15. Tc1 Pf6 16. Dd2

Le5

Ja, inderdaad mijn zwartveldige loper is beter dan de zijne.

17. b4 Lxb2 18. Dxb2 Ld7 19.

b5 Tab8 20. a4 Tfc8 21. a5 g5

Voor derde maal een stuk op g5!

22. Ph3 ..

daar hou ik wel van, een paard aan de rand!

22. ... h6 23. b6

De angel in het vlees gestoken

23. ... a6 24. Dd4 Le6 25. f4 g4

26. Pf2 c5

Daar heb je zo'n actieve zet. De stelling lijkt wat dichtgeschoven maar vooruit, de avond is nog lang.

27. De5 Pd7 28. Db2 Pf6

En op beide vleugels naar voren.

29. e4 ..

zwart is op beide vleugels vooruitgegaan dus wit moet wel iets in het centrum doen.

29. ... fxe4 30. f5 DIAGRAM

Dat zal Johan wel niet gezien hebben.

30.. Lf7

En hij durft de pion niet te nemen; het paard op f6 staat twee keer aangevallen.

31. De2 h5

Zou hier e3 niet op zijn plaats geweest zijn?

32. dxe4 dxe4 33. De3 Pd5

Actief naar voren met die stukken.

(stelling na 29. fxe4 f5)

34. Dxe4 Te8 35. Tfe1 Dd6 36.

Dd3 Tbd8 37. Pe4 Df8 38. Da3

Tc8 39. Db2 c4

Een actieve zet, zwart moet wat doen.

40. Dd4 Db4

Pion dekken en alweer naar voren, laten die jonkies het maar bewijzen, ik ben niet bang!

41. Tb1 Dxa5

Pion in de zak

42. Tec1 Tcd8 43. Dxc4 Kf8 44. Pg5

Kg8 45. Td1 Da3

Alweer een actieve zet gevonden, dreigt De3 met aanval op Pg5.

46. Pxf7 Pe3 47. Ph6† Kh8 48. Df7

Pxd1

De kwaliteit is binnen. maar Dc3 hield het misschien nog even.

49. Df6† Kh7 50. Dg6† Kh8

51. Pf7 mat. ■

Praktische schaaklessen

Peter van der Werf

In de twintig jaar dat ik bij Caïssa speel, heb ik verschillende malen de degen gekruist met professor Van Hulst. Het eeuwfeest van de professor gaf me het excuus om mijn verzameling partijen eens door te spitten. Een papieren 'database', min of meer in chronologische volgorde. De oudste partij die ik kon vinden, was uit de zomercompetitie van 1992. Van mijn kant was het niet al te best en Van Hulst wist met doelmatige zetten mijn stelling dusdanig in te snoeren, dat er nog meer fouten volgden, waarna wat er nog van mijn stelling over was snel instortte. Als ik de partij vergelijk met mijn huidige spel, kan ik hem wel zien als onderdeel van een (langdurig) leerproces.

1. e4 e6 2. d4 d5 3. Pc3 Pf6 4.
Lg5 Lb4 5. e5 h6 6. Lxf6?
6. Ld2 is gebruikelijk.
6. .. gxf6 7. Dd2? fxe5 8. 0-0-0
e4 9. De3 Dg5 10. Dxc5 hxc5
11. Pge2 f5 12. Pb5 La5 13. g3
a6

Verkleint de speelruimte van wit weer verder.

14. Pbc3 Pd7 15. h3 Pf6
16. a3? Pg4!

17. Lg2 Pxf2 18. b4 Lb6 19.
Pa4 Pxd1 20. Lxh1? Txd1 21.
Pxb6 cxb6 22. Tg1 Ld7 23.
Pc3? Tc8 24. Kb2 f4! 25. Pd1
Txg3 26. Txg3 fxg3 27. Pe3
Ke7 28. Lg2 Tf8 0-1

‘Nu win ik van u, maar u bent nog jong en een volgende keer wint u waarschijnlijk van mij,’ was zijn laconieke commentaar na afloop. Die volgende keer liet nog even op zich wachten. Een paar jaar later werd ik opnieuw opgebracht en nu in een variant, die ik zo rond die tijd zelf met wit ging spelen. Of dat naar aanleiding van deze partij was, weet ik niet meer, maar het werd in elk geval één van mijn favoriete openingen, al is dat in deze partij nog niet zo goed te zien.

Johan van Hulst - Peter van der Werf

1. e4 e5 2. Pf3 Pc6 3. Lc4 Pf6
4. d4 exd4 5. 0-0 Lc5
Ik zal in dit verband niet ingaan op alle vertakkingen van het Schots Gambiet en de Max Lange aanval.
6. e5 d5 7. exf6 dxc4 8. Te1+
Le6 9. Pg5 Dd5 10. Pc3
Dd6?

Een nieuwtje dat niet voor herhaling vatbaar is.

11. Pb5!

De zwarte dame is overbelast en moet ofwel de looper op c5 of de pion c7 loslaten. Op bijvoorbeeld 11. .. Dd7 volgt 12. Pxe6 fxe6 13. Dh5+ met stukwinst.

11. .. Df8 12. Pxe6 fxe6 13. Pxc7+
Kd7 14. Pxe6

De toren op a8 is niet zo belangrijk

14. .. Dd6 15. Pxc5 Dxc5
16. Dg4+ Kc7 17. Lf4+ Kb6
18. Dxc7 Df5 19. Dc7+ Ka6
20. b4! Thc8

20. .. Tac8 is iets beter al zal het waarschijnlijk niet voldoende zijn

21. b5+ Dxb5 22. Dxc7 Th8
23. Dd7 Tad8 24. Dg4 Dd5 25.
Dg3! Tdg8 26. Da3+ Da5

De koning heeft geen vluchtweg naar c7 of c5.

27. Dxa5 Kxa5 28. Ld6 Th6?
29. f7 1-0

Twee praktische schaaklessen. Professor, van harte gefeliciteerd met uw 100ste verjaardag. ■

Remise is winst

Wilfred Oranje

In maart 2005 speelde ik in de interne competitie voor het eerst remise tegen de professor. Na een ellendige opening met wit – het Londen-systeem, dat ik had afgekeken van Paul Schipper, maar natuurlijk niet had doorgrond – werd ik positioneel weggespeeld. Ik gaf op zet 23 een paard voor een pion, met heel vage kansen op tegenspel. Uiteindelijk ontstond na zwarts **33. .. Df7** de volgende stand:

Wilfred Oranje - Johan van Hulst

Caïssa intern

Weifelend, al zeker van de nederlaag, speelde ik **34. De5**, waarop de professor kordaat – hij was destijds pas veerennegentig jaar oud – **34. .. Dg6** deed en ik, doodkalm, **35. De6†**. Na de zetten **35. .. Kc7** en **36. De7†** was het even stil, toen grinnikte de professor, reikte mij de hand en zei met zijn bronzen stemgeluid: ‘Dat hebt u mooi gedaan!’ De professor spreekt jonge(re) mensen namelijk, zoals het hoort, met ‘u’ aan. Verbouwereerd nam ik de felicitatie in ontvangst en waande mij zowat de winnaar van de partij.

In mijn overmoedige stemming vroeg ik de professor meteen na de partij hoe hij in de Eerste Kamer de debatten over de Mammoet-wet had gevoerd. Ik was benieuwd, want zelf ben ik van voor de Mammoet en mijn drie inmiddels volwassen zoons weten niet eens wat dat wil zeggen: van voor de Mammoet zijn. Toen volgde een nauwkeurige uiteenzetting – verbatim, leek het wel, dus woord voor woord – over zijn woordenwisseling met minister van Onderwijs Cals (de kwestie speelt begin jaren zestig). Om de absurditeit van het wetsvoorstel te illustreren betoogde de professor dat iemand voortaan Klassieke Talen kon studeren, terwijl hij alleen Latijn of Grieks op de middelbare school had gehad. Cals reageerde geërgerd en noemde die mogelijkheid volstrekt ‘academisch’. Ik vertelde de professor dat mijn oudste zoon Klassieke Talen studeerde en dat inderdaad de helft van zijn medestudenten op school alleen Grieks of Latijn had gedaan. De professor grinnikte opnieuw en beiden voelden wij ons, na onze remise, overwinnaars. ■

Prof. Van Hulst doceert

Pim Zonjee

Niemand hoeft zich verantwoordelijk te voelen voor publicatie van een fraaie, doch verloren partij, want dat verzorgt je tegenstander wel; althans als die het allemaal belangrijk genoeg vindt, en hem het schrijven van een stukje niet tegenstaat. Indien anders, kan het op de weg van de verliezer liggen de esthetiek van de partij met anderen te

delen en het kunststukje aan de vergetelheid te onthouden. Wat betreft mijn eigen verliespartijen, heb ook ik geen last van exhibitionisme, ofschoon ik van tijd tot tijd mijn verantwoordelijkheid ken. Evenzo laat ik bij het afwegen van de dagelijkse prioriteiten, ook wel eens een leuk gewonnen partij buiten de boeken.

Niets van dit alles is van toepassing op mijn verloren interne partij tegen prof. Van Hulst.

Johan van Hulst – Pim Zonjee
Caïssa, 22.02.2005

**1. e4 d5 2. exd5 Pf6 3. Lb5†
Ld7 4. Lc4 ..**

De theorie gaat nu verder met 4. .. Lg4 5. f3 Lf5 6. Pe2 (Lb5† Pbd7) enz., hetgeen vaak tot een remisestelling leidt, daarom probeerde ik wat anders:

4. .. a5

Dreigt 5. .. b5 en de witte loper moet op straffe van verloren gaan naar een ongunstige diagonaal, echter:

5. Pc3

Eenvoudig, doch doeltreffend;

**5. .. g6 6. Pf3 Lg7 7. 0-0 0-0 8.
h3 Lf5**

Zwart wil d7 vrijmaken om het damepaard in het spel te brengen en tegelijk Pe4 mogelijk maken om de verdediging van pion d5 verzwakken, echter:

9. Te1 ..

Dan maar met het paard via a6 en c5 naar e4:

9. .. Pa6

Echter

10. d4 ..

Naar b4 is ook goed.

10. .. Pb4 11. Lb3 Te8

meteen . 11. .. Pxd5 gaat niet vanwege 12. Pxd5 Pxd5 13. Lxd5 Dxd5 en zwart verliest een pion met 14. Txe7.

**12. g4 Lc8 13. Pe5 Pxd5 14.
Pxd5 Pxd5**

DIAGRAM

15. Pxf7!

Sacrécut!, niet gezien.

**15. .. Kxf7 16. Dxf3† Kg8 17.
Lxd5† Kh8**

(stelling na 14. Pxd5 Pxd5)

of ... e6 18. Lxb7 Lxb7 19. Dxb7 Dxd4
20. Dxc7 enzovoort.

18. c3 Tf8 19. De4 Ta6 20.

Lg5!

(Lxb7?? Te6) zwart heeft nu geen zetten meer.

20. .. Lf6 21. Lh6 1-0

Zo doe je dat. ■

Pim Zonjee, † 15 december 2010

Wegkomen met remise

Huib Vriens

Zo'n acht jaar geleden ben ik in de schaakwereld aangeland. Caissa werd de club en een van mijn eerste tegenstanders was prof. J. van Hulst. De beste man was 91 en ik werd geveegd! Compleet van de mat gespeeld. Wat voelde dat ongemakkelijk; schaamte voelde ik. Inmiddels weet ik beter. Van Hulst was en is een zeer getalenteerd schaker en mens en het was als beginnend schaker geen schande van hem te verliezen. Sindsdien heb ik nog meermalen tegen 'onze professor' mogen spelen en ik ben iets beter geworden. Van Hulst daarentegen is ondanks zijn voortschrijdende jaren niet slechter geworden! Behalve die keer toen hij door vergaande fysieke ongemakken werd geteisterd, heb ik nooit van hem gewonnen en ook niet meer verloren trouwens. Ik kwam immer slechter te staan en kon egaliseren, is mijn schaakstijl ook wel, en wist daarmee handig en 'lichtelijk *sneaky*' te profiteren van de onlosmakelijk bij de leeftijd van mijn tegenstander behorende vermoeidheidsverschijnselen. Denk niet dat het remiseaanbod altijd van mijn tegenspeler kwam: ik heb enkele keren een hardhandig en duidelijk hoorbaar 'nee' op mijn verzoek mogen ontvangen. In september 2010 speelden we onze laatste wedstrijd tot dusver, ik stond beter, maar later ook weer niet en ik moest alle zeilen bijzetten om de problemen de baas te worden. Toen de tijd bijna verstreken was volgde een met veel machtsvertoon uitgevoerde torenzet en het overduidelijke remiseaanbod: ik kon niet weigeren en de stelling op het bord gaf daar ook geen enkele reden toe. Even later volgde nog de voor de hele zaal hoorbare vraag of ik de remise wel had bijgeschreven op de uitslagenlijst...

De ongebroken kracht van de persoonlijkheid van Van Hulst loopt als een rode draad door de tijd en de kwetsbaarheid van zijn fysiek doet daar niets aan af. Ik zie hem nog schaken bij het NK voor 90+ in Hilversum. Hij was enkele (!) dagen daarvoor geopereerd en had toch besloten deel te nemen. Wat niemand zou doen, deed hij wel: zo ziek zijn en toch ten tonele verschijnen. In goeden doen zou hij winstkansen hebben gehad, nu won hij brons, maar de grootste overwinning was zijn loutere aanwezigheid, als toonbeeld van onverzettelijkheid. Schaken als topsport, ook op 91-jarige leeftijd.

Of die andere keer, waar de sterke geest en het kwetsbare lichaam zich zo duidelijk aan mij openbaarden, was bij de gemeenschappelijke erwtensoep-slotmaaltijd bij het Corus-toernooi. Wederom kreeg onze professor ter afsluiting de microfoon overhandigd en daarna volgde een gloedvol, met humor doorspekt betoog naar aanleiding van de laatste Coruseditie. Niet te stuiten, iedereen op zijn hand, hij was de *man of the match* die avond. Toen het feest ten einde was en een ieder zich naar buiten begaf, stond Van Hulst daar in de sneeuw: met beide handen een lantaarnpaal omklemmend en wachtend op zijn kleindochter die verderop de auto haalde. Weer die sterke geest die ook nu weer het veel zwakkere lichaam had weten te overwinnen.

In 2006 hadden we beiden een seizoensheft tot 1800 gewonnen, de uiteindelijke rating-winst telde nog, dus zou er een tweekamp volgen. Ook toen was hij geopereerd en de komst en aanwezigheid in het clubhuis zouden te belastend voor hem zijn. Geen haar op zijn hoofd om af te zeggen of op te geven, nee er moest gespeeld worden en daarmee kwam het uiterst eervolle verzoek de match bij hem thuis af te werken! Ik ben er nog

steeds van onder de indruk en ben hem daar nog steeds dankbaar voor. Op twee mooie dagen in juli vond het plaats, de match eindigde in 1-1 en in overleg met de intern wedstrijdlerder werd dit tevens de einduitslag. Rapidpartijen en eventueel navluggen bleven hiermee gelukkig achterwege, een mooiere einduitslag was wat mij betreft niet denkbaar. Het bijgevoegde verslag van dit tweeluik, toentertijd door mij geschreven, gaat niet over mijn prestatie. Ik was aardig in vorm, maar de echte prestatie werd geleverd door Van Hulst die ondanks vergaande medische perikelen wilde schaken en me uiteindelijk beentje wist te lichten. Ik laat die tweede partij zien.

Johan van Hulst – Huib Vriens
Amsterdam, 3.7.2006, tweede matchpartij

**1. e4 d6 2. d4 Pf6 3. Pc3 g6 4.
Le2 Lg7 5. g4!?**

Is onderdeel van het plan dat alleen winst telt.

**5. .. Pc6 6. Le3 a6 7. g5 Pd7
8. h4 e5 9. dxe5 dxe5 10. Dd2
Pd4 11. 0-0-0 Pb6 12. h5 c5
13. Kb1 Le6 14. hxg6 fxg6 15.
a3 Dc7 16. Na2 0-0-0 17. Da5
Lf8 18. Tc1 Kb8 19. Pc3??**

Verliest materiaal. De dame wordt ingesloten. Ik was zeer tevreden over het verloop tot dusverre en nu kon het niet meer stuk, dacht ik.

**19. .. Pc6 20. Pb5 axb5 21.
Dxb5 Pd4 22. Da5 Pxe2!?**

Het idee wit de lopers te ontnemen en zelf de lopers te houden is niet verkeerd. Ruilen met een stuk meer ook niet. Maar zijn de zwarte paarden in deze stelling eigenlijk niet sterker dan de witte lopers? Bovendien versnelt de ontwikkeling van wit zich nu.

**23. Pxe2 Pc4 24. Dc3 Pxe3 25.
Dxe3**

Dit kan voor zwart toch niet meer stuk?

**25. .. c4 26. Pc3 Lc5 27. Dg3
Dg7!?**

Zwart kan en moet rustig spelen. In dit stadium is dat bewustzijn er nog, remise is genoeg. De volgende zet kon lastig zijn, vandaar ook.

**28. Pb5 Ld7 29. Pc3 Lc6 30.
f3 b5**

Met remiseaanbod. Zwart staat gewonnen, maar 2-0 staat me tegen. De verhoudingen

zijn ongelijk, dus wil ik uit een misplaatst piëteitsgevoel mijn tegenstander nog dat halve puntje schenken. Van Hulst wijst remise af en speelt stug door. Dat had me tot extra voorzichtigheid moeten manen...

**31. Tcd1 Txd1† 32. Txd1
b4 33. axb4 Lxb4 34. Pd5
Td8 35. Df2 Db7 36. Dh2**

Wit strijdt voor wat hij waard is en maakt het zwart nog lastig. Met rustig, gecontroleerd spel is er nochtans geen vuiltje aan de lucht... en dat ontbreekt er dus aan. In slaap gesust door de goede stand kom ik tot de volgende afgrijselijke zet. Bijna a-tempo gespeeld.

36. .. Lc3?? 37. Pxc3

Ik ben meteen helemaal de kluts kwijt. Zwart staat nog niet per se verloren, denk ik, maar vanaf nu speel ik alsof ik al verloren heb.

**37. .. Txd1†? 38. Pxd1 De7 39.
Dg3 Kb7 40. c3 Dd6 41. Kc1
Dd3 42. Df2 La4 43. Pe3 Lb3
44. Dd2!**

Au. Dat komt aan. Zwart gaat verliezen. En laat ik wit vooral niet te kort doen. Ik

krijg een lesje in winnaarsdrang, in harde lessen die leren dat concentratie van begin tot eind van eminent belang is. Dat medeleven niet telt. Dat mentale hardheid ook het aantal overwinningen bepaalt. En nu v. Hulst beet had begon ie goed te spelen ook en bleek zijn schaakconditie opperbest.

44. .. Dxd2† 45. Kxd2 Kc7 46. Pg4 Kd6 47. Pf6 La4 48. Pxb7 Le8 49. Pf6 Lf7 50. Ke3 Kc5 51. f4 exf4† 52. Kxf4 Kb5

Van Hulst noteerde al enige tijd niet meer en ik was de tijd en de kluts een beetje kwijt. De volgende zetten zijn gereconstrueerd en mogelijk afwijkend.

53. Ke5 Ka4 54. Kd4 Kb3 55.

Pd5 Lg8 56. Pe7 Lf7 57. Pd5 Lg8 58. e5 Lf7 59. Pc7 Kxb2 60. e6 Lg8 61. e7 Lf7 62. e8D Lxe8 63. Pxe8 Kb3 64. Pd6
en zwart geeft op. **1-0**

Dit was onze tweekamp. Ik heb er van genoten, het is toch wel een eer tegen Van Hulst in zijn eigen huis (inderdaad, noodgedwongen) te mogen spelen. Nogmaals, over de kwaliteit wil ik geen pretenties hebben, wel dat we beiden verrassend onze tot 1800-turnus gewonnen hebben en derhalve – gelukkig, want het zag er anders uit – deze tweekamp te kunnen en mogen spelen. Dat is wat telt. ■

De nietsontziende tegenstander

Coen Venema

Partij van de maand februari 2008

Begin 2008 werd de partij Coen Venema - Johan van Hulst tot partij van de maand uitgeroepen. Johan van Hulst bood zijn tegenstander de mogelijkheid tot scherp spel. Offerkoning Coen grijpt zijn tegenstander naar de keel met het vleugelgambiet van het Frans en offert vervolgens nog een pion voor open lijnen en diagonalen. Daarna voert hij de druk verder op en zelfs prof. Van Hulst weet daar niets meer tegenover te stellen. De keuze viel op deze partij omdat Coen Venema van meet af aan offert dat het een lieve lust is en de intuïtieve speelstijl de kijker aanspreekt. ‘De gok om alle schepen achter je te verbranden en nietsontziend ten aanval te gaan.’

Coen Venema - Johan van Hulst Caïssa intern, 13.11.2007 commentaar Coen Venema

Hierbij op verzoek van Hugo nog maar een partij met wat summier commentaar. Ik was zelf wel blij met deze partij, omdat mijn idee dat achter het offeren van de tweede pion helemaal uitkwam. Ik speel tegen de heer Van Hulst, leuk, je weet zeker dat het geen schuifpartij wordt en dat er scherp gespeeld gaat worden.

1. e4 e6 2. Pf3 d5 3. e5 c5 4. b4

Het Franse vleugelgambiet **4. .. cxb4** zo hoort het, leuk!

5. a3 Pc6 6. d4 Ld7 7. axb4 Lxb4† 8. c3 Le7

Ik heb nu de door mij gewenste pionnenopstelling en het idee is nu om een paard op d6 te krijgen.

9. Ld3 f5

Ik had ergens gelezen dat g4 nu mogelijk was maar vond het niet goed. Dus verder met

10. 0-0 Dc7 11. Pa3 a6 12. Pb5

Het paard kan nu richting d6 het gaat wel een of twee pionnen kosten maar ik zag

mogelijkheden met 27 een loper op a3 en zwart kan niet meer rokeren. Dit plan lukte en besliste eigenlijk de partij. Dus

12. .. Db8 13. Pd6† Lxd6 14. exd6 Dxd6

En daar is hij dan:

15. La3 Dc7 16. Te1 ..

Ik dreig Lxf5.

16. .. g6 17. Pg5 Pd8 18. De2 h6 19. Pf3 Pf6 20. c4 Lc6 21. Pe5

Nu wel Pe5 en de damevleugel openbreken
21. .. Dg7 22. Dc2

Met als plan richting a4 en dan moet er wel wat te offeren zijn.

22. .. Pd7 23. Pxc6 bxc6 24. cxd5 cxd5 25. Da4

Mijn plan is gelukt, zwart staat bijna klem

25. .. Df7 26. Tac1 Th7 27. Tc7

Zwart staat vast

27. .. Dg8 28. Lxa6 Dh8 29. Lc5 Tf7

Iedereen snapt natuurlijk dat ik steeds zit te kijken naar Txe6, maar laat ik even wachten.

30. Db5 Txa6

Je moet wat, er is bijna niets anders.

31. Dxa6 Pxc5 32. Txc5 Dxd4 33. Tc8

dreigt Txe6, zwart speelt:

33. .. Te7

en nu is het echt uit.

34. Dc6† 34. .. Kf7 35. Txd8 Dd2 36. Dc1

en hier geeft Van Hulst mij een hand en zegt: 'Ik zal het niet moeilijk maken, goed gespeeld.' Dank u wel. ■

'Als de dood er is, dan ben ik er niet'

Dennis Breuker

Het boekwerk waarin dit artikel staat, is bedoeld als verrassing voor Johan van Hulst, die in januari 2011 de respectabele leeftijd van honderd jaar zal bereiken. Mijn vermoeden is dat hij het allang weet. Of althans, dat hij weet dat er iets gaande is. Waarom denk ik dat? Half augustus 2010 (twee weken voordat ik voorzitter-af zou zijn) sprak Johan me op de club aan. Of ik binnenkort eens langs wilde komen, want hij wilde iets bespreken. Ik dacht meteen aan iets ergs, en dat zag hij blijkbaar, want hij zei erbij dat het niets ernstigs betrof. De dag erna ging ik bij hem op bezoek. Beter gezegd: ik ging op audiëntie. Want zo voelde ik dat altijd als ik bij hem op bezoek kwam. Ik heb in mijn leven nog nooit een ouder persoon dan Johan van Hulst ontmoet, en vind het heel bijzonder hem te kennen. Immers, zo vaak kom je niet over de vloer bij iemand die alle onderscheidingen heeft die je maar kunt bedenken. Iemand aan wie een groot artikel in Wikipedia is gewijd. Iemand met een enorme staat van dienst. Iemand die zelfs langer lid is van Caïssa dan de vereniging bestaat! Daar word je stil van.

Hij kwam al snel ter zake. Hij begon over het feit dat hij binnenkort honderd jaar hoopte te worden (dat voorbehoud heeft Johan altijd), en het vermoeden had dat we als

club misschien wel iets wilden doen. Dus had hij besloten zelf de regie in handen te nemen. Immers, wij zijn niet de enigen die hem in het zonnetje willen zetten. Het feesten begint allemaal bij Corus (tegenwoordig Tata), het toernooi waaraan hij al jaren deelneemt, en dat gespeeld wordt ten tijde van zijn verjaardag. Verder noemde hij nog veel meer instanties op (CDA, kerk, et cetera). Om over zijn familie nog maar te zwijgen. Volgens mij werd hij al moe als hij aan al dit gefeest dacht. Daarom wilde hij een datum afspreken waarop hij zou 'recipiëren' op de club, ontvangen dus. Zo gezegd, zo gedaan. Hij vertelde er ook bij dat hij geen bloemen wilde, omdat hij op zijn negenennegentigste verjaardag eenentwintig boeketten had ontvangen en dat de verzorging ervan voor hem bijna een dagtaak was. Ja, daar had ik niet aan gedacht...

Tijdens dit gesprek vertelde de Professor nog een mooie anekdote. Hij zei dat hij onlangs laat op straat was en de drukke weg bij zijn huis wilde oversteken. Het voetgangerslicht stond op rood, maar er kwam geen verkeer aan. Dus stak hij de weg over. Op dat moment werd hij aangehouden door een agent. Deze zei dat hij door rood had gelopen. Waarop Johan antwoordde: 'Dat mannetje is er voor mij, ik ben er niet voor het mannetje.' Dat nam de agent hem niet in dank af en wilde een bekeuring uitschrijven. Gevraagd naar zijn leeftijd antwoordde Johan onverschillig: 'Ach, doe maar 99.' De agent dacht dat hij in de maling genomen werd en herhaalde zijn vraag. Het antwoord bleef hetzelfde. Daarop zei de agent: 'Meneer, u moet niet tegen me liegen, ik vraag naar uw leeftijd.' Daarop toonde Johan zijn identiteitsbewijs en zei het volgende tegen de agent: 'Ik word door een ambtenaar in functie ten onrechte uitgemaakt voor leugenaar. Ik wil een klacht tegen u indienen.' De dienstdoende agent schrok daar zo van, dat het in de minne werd geschikt: de bekeuring werd verscheurd en Johan kon zijn weg vervolgen.

Wat me ook is bijgebleven van dit bezoek is dat hij op een gegeven moment begon over het feit dat mensen hem soms vragen of hij bang is voor de dood. Hij zei dat hij daarop altijd een oude uitspraak van Epicurus citeerde: *Als ik er ben, is de dood er niet. En als de dood er is, dan ben ik er niet.*

Tot slot, omdat Caïssa onze paden heeft doen kruisen, een onderlinge partij.

Dennis Breuker-Johan van Hulst, 12.12.06

Ik heb tot nu toe vier keer de eer gehad om tegen het fenomeen Van Hulst te spelen. Deze partij was onze eerste ontmoeting, gespeeld in 2006. Toen was hij nog maar een jonkie, namelijk 95. Omdat hij zijn concentratie niet zo lang kan vasthouden speelden we een iets sneller speeltempo: anderhalf uur per persoon.

1. e4 e6 2. d4 d5 3. Pc3 Pf6 4. Lg5 Lb4 5. e5 h6 6. exf6 hgx5 7. fxg7 Tg8 8. h4 gxh4 9. Dg4 Df6 10. Dxh4 Dxg7 11. Pf3 Pc6 12. 0-0-0 a6

12. ... Lxc3 verminkt de pionstructuur, maar versterkt d4 en geeft het loperpaar op (en dan ook nog de goede loper van de twee.)

13. Ld3 Ld7

13. ... Dxg2? kan natuurlijk niet: 14. Tdg1.

14. The1 ..

Over deze zet deed ik 33 minuten. Waarom dacht ik zo lang na? Omdat ik door had dat zwart de opening gewonnen had en een tikje beter stond: loperpaar, minder pionnengroepjes, en de rokade is niet verhindert, want Le7 komt er aan. En ik wilde een zet vinden die dit 'probleem' in één klap oplost. En ja, dat kan natuurlijk niet. Deze tijdsachterstand zou ik niet meer te boven komen.

14. ... Le7 15. Df4 0-0-0 16. g3 ..

De eerste nieuwe zet in mijn database. Zwart staat iets beter.

16. ... Lg5?!

Onnodig, lijkt me. Geeft de mooiste van

de twee lopers op. En zelfs niet voor een voordeel als verzwakking van de pionstructuur. Maar het ruilt wel lekker veel, en dat is voor een man op leeftijd die zijn concentratie niet zo lang meer kan vasthouden natuurlijk wel handig. Bovendien is Johan goed in eindspelen, vraag maar aan Peter Doggers!

17. Pxd5 Dxd5 18. Dxd5 Txd5

19. Pe2 Th8 20. c3

Nu staat wit weer een tikje beter.

20. .. Th2 21. Tf1 Pe7 22. Pg1!

Hier was ik heel tevreden over. Het paard gaat weer naar veld e5 kijken.

22. .. Th1?!

Vanaf hier komt wit echt beter te staan. (22. .. Th6 23. Pf3 Tgh5 24. Pe5 Le8 is beter)

23. Pf3 Txf1 24.

Txf1

ik was lang 24. Pxd5 van plan, maar dat kan natuurlijk niet wegens 24. .. Txf2)

24. .. Tg7?!

24. .. Th5! om de h-lijn te nemen.

25.Th1 ..

Hier staat wit heel lekker: open lijn, betere loper, meer activiteit.

25. .. c6 DIAGRAM

Zwart verstevigt en maakt een gaatje voor de koning. Laat wit het maar bewijzen.

26.Th7?

Dit is een onnodige ruil. 26.Th8† Kc7 27.Kd2 en wit heeft nog steeds een lekkere plus.

26. .. Txd7 27. Lxd7 f6

Met remiseaanbod. Aangezien ik nog maar 5 minuten had, en zwart nog 35, nam ik het maar aan, hoewel ik een tikje beter sta. Maar het is nog een hele partij om dit

te winnen, als dat al lukt. En die tijd had ik niet meer. Ik denk dat als de Professor geen remise aangeboden zou hebben ik misschien wel gewoon door mijn vlag zou zijn gegaan... 1/2-1/2 ■

Oud-voorzitter van Caïssa Dennis Breuker kijkt mee.

Een bijzondere partij

Rinus Balkenende

Een bijzondere partij: niet zo zeer vanwege het kwaliteitsgehalte, want dat was eerlijk gezegd niet veel zaaks, maar wel memorabel door enige bijzondere aspecten. En bijzonder waren: mijn buitengewone tegenstander, de bizarre ontknoping en de impact. Het leidt geen twijfel dat mijn opponent er eentje is van de hors-categorie. Professor Johan Willem van Hulst, emeritus hoogleraar pedagogiek, geboren in 1911. Liefst 25 jaar lid van de Eerste Kamer, 7 jaar Europees Parlement, voorzitter CHU en CDA en al lid van Caïssa voordat de club bestond. Op een leeftijd gekomen waar velen niet meer bestaan en al zouden ze dat doen, dan nog niet in die mate waarin deze hoogst uitzonderlijke man dat nu doet. Ondanks alle fysieke malheur, bij zijn leeftijd gebruikelijk, en waarvan ex-voorzitter Leo Oomens ons wekelijks op de hoogte stelde, kwam er onlangs nog een boek van zijn hand... Letterlijk van zijn hand, want typen schijnt hij niet te kunnen! En die aimabele en nog immer scherpzinnige man zat nu tegenover mij, als schaker. Het was mij een eer de toch al krappe bedenktijd van zeven kwartier met één kwartier te reduceren in verband uiteraard met mijn opponents conditie. Het zou mijn noodlot worden.

J.W. van Hulst – M.J. Balkenende, Caïssa intern 2006

**1. e4 e5 2. Pf3 Pc6 3. Lc4 Pf6
4. d4 exd4 5. 0-0 Lc5 6. e5 d5
7. exf6 dxc4 8. Te1† Le6 9.
fxg7 Tg8 10. Pg5 ..**

De opening is stokoud en staat in alle handboeken van Euwe, ongetwijfeld iemand die met mijn tegenstander over schaken heeft gesproken; misschien speelden zij wel eens tegen elkaar. Hoe dan ook, voor deze 10 zetten had de professor slechts 4 minuten nodig. Tien jaar geleden heb ik al mijn schaakboeken weggedaan, zodat ik niet eens meer weet hoe de opening met deze variant heet. Het is zelfs de vraag of wits zetten 7 t/m 10 wel de sterkste zijn. Hoe dan ook, ik diende hier wel het wiel opnieuw uit te vinden. Gezien de snelheid van mijn tegenstander bevonden wij ons nog steeds op bekend terrein, hetgeen mij allerminst beviel. Er dreigt uiteraard 11. Txe6 en Dh5†. En 10. .. De7, die Lc5 dekt, stond ongetwijfeld nog genoteerd in het formidabele geheugen van de witspeler en daarom deed ik:

10. ...Kd7

hetgeen mij een half uur kostte. Raak!, wit verzonk nu ook in gepeins. Ik zou ook niet weten, wat nu sterk was, maar van

11. Pxe6 fxe6 12. Dg4 ..

was ik niet onder de indruk.

12. .. Df6 13. De2 Txxg7

Wits damevleugel is nog in statu nascendi, zijn aanval is volledig afgeslagen, zwart staat een pion voor en is vol ontwikkeld.

14. Pd2 Tag8 15. g3 ..

Wit is verloren. Ik stak nog flink wat tijd in het dubbele torenoffer op g3. Doordat ik niet zag dat de zet Pd4 – na eerst d3 – op het geruimde veld hierbij de beslissende zet was, besloot ik tot:

15. .. Df5

Goed genoeg overigens.

16. Pe4 Lb6 17. Kg2 Pe5 18.

f4 d3 19. cxd3 Pxd3 20. Td1

Kc8 21. Pg5

Het enige, tegen de bedreigde pion op f4.

21. .. e5

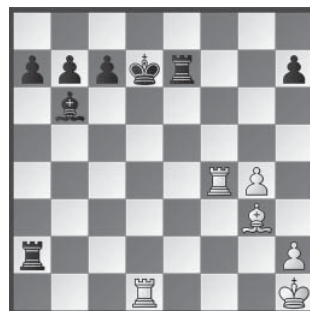
Niet geweldig, gewoon dekken met een toren drijft het paard weer terug. Maar ik kon niet bedenken met welke toren. Vandaar.

22. Tf1 exf4 23. Dxe6 Dxe6
 24. Pxe6 Te7 25. Pxf4 Pxf4 26.
 Lxf4 Te2† 27. Kh1 Txb2 28.
 Tac1 Te8 29. Txc4 T8e2 30. g4
 Txa2

Twee pionnen voor, het torenpaar op de 2e rij, de toeschouwers dropen al af. Einde voorstelling. Dit ga ik echter nog verliezen, mensen!!

31. Lg3 Kd7

Nog even zorgen voor pion h7. 32.Tcf4
 Te7 33.Td1+

33. .. Ke8?? Elke andere zet wint.
 34. Lh4! Zwart geeft het op.

Mijns inziens is 33. .. Ke8 na zijn 14e zet de tweede goede zet van wit en meteen de winnende. Chapeau, daar niet van. Volkomen verbijzeld staarde ik nog een kwartier naar deze ongelofelijke stand. Gezien mijn tijdsachterstand viel er zelfs aan redding niet meer te denken. De loper is totaal niet opgewassen tegen de torens. Ik deed nog enige stupide zetten alvorens op te geven. Impact. Analyses maken met de tegenstander van een partij doe ik vrijwel nooit en zeker niet van een partij waarin ik het volle punt tot tweemaal toe te grabbel heb gegooit. Ik was dan ook bijzonder vroeg thuis. Zo vroeg zelfs, dat mijn vrouw verbaasd haar wenkbrauw optrok. Ik zette mijn fiets weg, waarop zij op haar eigen, onnavolgbaar subtiële wijze vroeg: 'Zeker verloren, hè?' Dit nu was op zichzelf al bijzonder. Nooit vraagt zij naar resultaten van mijn activiteiten, het interesseert haar absoluut niet. Na thuiskomst wordt een toernooi of partij dan ook nooit behandeld. Mijn argwaan werd dan ook gewekt. Zag ik er zo uit of was het *wishful thinking*? Ooit bezocht zij de universiteit, dus (?) dom is zij niet. Ik gaf uiteraard geen antwoord op deze vraag. Elk krasje op mijn intellectuele status is koren op haar molen. Het was al erg genoeg, verliezen van een 95-jarige grijsaard. 's Nachts, echter, kwamen de stellingen voor mijn 15e en 33e zet om beurten weer voorbij. Een ware nachtmerrie. De tijd zal leren welke uitwerking deze partij krijgt.

Nogmaals de partij Van Hulst – Balkenende

Johan van Hulst

In het laatste nummer van *Caissanieuws* (410) schreef Balkenende een boeiend verslag van onze partij; ik las dat met optimale waardering. Ook is mij duidelijk geworden dat Caïssa er weer een scribent bij heeft die ongetwijfeld in ons clubblad nog veel van zich zal laten horen; of beter gezegd : zal laten lezen.

Nu is er in dat verslag één zinnetje waar ik bezwaar tegen moet maken. Als zwart de zet Ke8 heeft gedaan, voorziet Balkenende deze zet met twee vraagtekens en schrijft dan: 'Elke andere zet wint!' Ik ga aantonen dat de zwarte koning over vier mogelijkheden beschikt, waarvan er drie tot onmiddellijk verlies leiden. Zie de stand na zet 33e van wit, namelijk 33.Td1†. Vanuit de diagramstand beschikt de zwarte koning over vier mogelijkheden die ik allen bespreek, namelijk Kc8, Ke8, Ke6 en Kc6. Speelt zwart Kc8 dan volgt

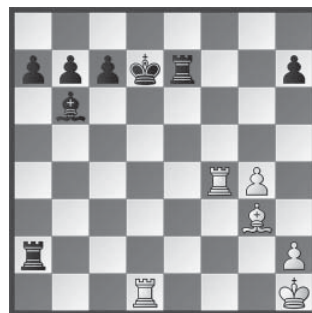
Tf8 en mat. Zwart koos de tweede mogelijkheid, namelijk **Ke8** waarna **Lh4** verwoestend uithaalde. De derde mogelijkheid is **Ke6**. Maar dan speel ik **Tf5** en de koning krijgt het Spaans benauwd: kan geen kant meer op. Na **Lf4** wint wit snel. De laatste mogelijkheid is voor zwart de beste: **Kc6**. Maar ook dan sluit ik met **Tf5** de koning volledig in. De stand is mijns inziens onduidelijk; zwart heeft materieel voordeel maar wit beschikt nog over een aantal tactische grappjes. Vermoedelijk zal diegene verliezen die de laatste fout maakt. En gezien de tijdnood van mijn tegenstander was ik voor mijzelf zeker niet pessimistisch. De fout van mijn tegenstander is mijns inziens de volgende. Hij is op pionnenroof uitgegaan zonder te bemerken dat de witte torens de zwarte koning insnoerden. Hij heeft niet door een blunder verloren, want hij stond in drie van de vier varianten totaal verloren. Alleen de vierde variant bood hem misschien nog enig perspectief.

Nogmaals de partij Van Hulst – Balkenende (II)

Rinus Balkenende

Zeer vereerd ben ik door de lovende woorden waarmee professor Van Hulst zijn analyse van onze onderlinge partij opluistert. De inspiratie is natuurlijk ingegeven door de bijzondere persoon, die de professor in mijn ogen is. Eén zinnetje in zijn nabeschuwing is er de oorzaak van dat ik opnieuw het schrijfhout ter hand neem. Hij zegt, dat hij gaat aantonen dat drie van vier mogelijkheden die zwart heeft om wits 33e zet, **Td1†**, te beantwoorden onmiddellijk tot verlies leiden. Nu moet ik toegeven, dat mijn bewering dat 'elke andere zet wint', onnauwkeurig genoemd moet worden. In dier voege heb ik wel aanleiding gegeven tot zijn reactie. Het zou echter schaakwetenschappelijk tot een beter eindoordeel hebben geleid wanneer de professor zijn opmerkingen had gestaafd door alle zetten, die zwart ten dienste stonden, aan te geven, alsmede concrete witte dreigingen en/of plannen.

Nog even terzijde: de paniek, die zwart hier beving en mijn hand **33. .. Ke8** liet uitvoeren, heeft mij dit seizoen al zeker vijf volle punten gekost. Dat deze onnodig was is de enige en zeer schrale troost die mij rest. Die wil ik mijzelf dan ook niet laten ontnemen.

stelling na 33. Td1†.

Zie het diagram na 33. **Td1†**. Wij bezien daartoe de zetten welke de professor correct aangeeft, namelijk **33. .. Ke8**, **Ke6** en **Kc6**. Maar zelfs na de tekstzetten **33...Ke8. 34. Lh4** had zwart nog niet hoeven te verliezen wanneer hij met **34...Te2** de kwaliteit had gegeven. Het is vermoedelijk een open vraag hoe het eindspel met de verbonden vrijpionnen tegen de kwaliteit zou zijn afgelopen. Maar dat is een ander onderwerp.

Komen wij op **33. .. Ke6**. De analyse van mijn geachte opponent eindigt met: 'Maar dan speel ik **34. Tf5** en de koning krijgt het Spaans benauwd.' Het is toch jammer dat het niet zo gelopen is, want **34. ..Te2** haalt er alles uit wat er voor wit al in zou zitten. Wat wit écht dreigt met **34. Tf5** is mij overigens niet duidelijk. Vermeld staat: 'Lf4 en wit wint snel.' Vermoedelijk zijn mijn schakende vermogens hier te zeer ontoereikend om dit oordeel te kunnen begripen. Naar **33. .. Ke6** heb ik in de praktijk natuurlijk wel gekeken.

Ik vreesde echter dat wit iets van een eeuwig schaakmechanisme kon ontwikkelen, omdat zwart na **34. Te1†** terug moet naar d7.

Derhalve komen wij op **33. .. Kc6**. In wezen is deze zet het substituut voor **33. .. Ke6** wanneer zwart wil ontsnappen aan eeuwig schaak. Professor Van Hulst zegt : ‘Maar ook dan sluit ik met **Tf5** de koning volledig in.’ Tja. *So what ?* Wit dreigt alweer niets. De werkelijke dreiging, zo luidt mijn conclusie, bevond zich niet op het bord, maar op de klok. De tijdwinst, die wit zou kunnen boeken, wanneer zwart de koning naar e6 of c6 zou spelen, benevens de toch enigszins geëxponeerde positie op c6 deden mij grijpen naar **32. .. Ke8**, denkende daar van schaakjes verschoond te zullen zijn, maar daarbij het enige venijn waar wit over beschikte – **33. Lh4** – totaal over het hoofd ziende. Het ‘onmiddellijk verlies’ (totaal verloren) lijkt mij hiermee wel afdoende tot haar ware proporties teruggebracht. Resteert een exacte analyse.

Dan kom ik op zijn afsluitende opmerking. Hierin zegt hij dat zwarts fout zou zijn geweest het op deze stelling te laten aankomen door pionwinst niet te versmaden. Hetgeen impliceert, dat wit zijn pionnen willens en wetens heeft afgestaan om deze stelling te bereiken. Een geniale conceptie! Het zou van grote minachting voor deze vondst getuigen wanneer ik de lezer niet zou vragen de partij nog eens na te spelen teneinde zich te vergewissen van dit moois.

Zie nogmaals de stelling na **33. Td1†**.

Dat zwart na **33. .. Kc6** wordt overspeeld door **34.Tf5** en **35.Lf4** zal daarbij meteen glashelder moeten worden. Of zal de lezer gewaar te zien krijgen dat ook dan zwart huizenhoog gewonnen staat? Nee toch...? Tegenwoordig kan men een stelling voorleggen aan een schaakprogramma. Dat evalueert en drukt zijn bevinding uit in een getal. In deze stelling luidt het oordeel voor wit na **34. Tf5**: -4.0. Kenners weten wat dit betekent in termen van minder goed tot geheel verloren. De eerste zetten die hierbij horen zijn **34... Tc2** en de opmars van de a-pion. Ik heb mij laten vertellen dat -1 betekent: één pion achter. Dat zou inhouden dat de computer nog eens twee extra pluspunten geeft voor de zwarte positie... Het verweer van wit bestaat louter uit pogingen om eindeloos schaak te geven. Want het stoppen van de snelle a-pion lijkt niet mogelijk. In dit proces loopt het oordeel verder negatief op voor wit. Professor Van Hulst en andere Caïssanen! Zorg voor tijdnood en U wint elke stelling tegen mij, ook al staat U een toren achter. ■

‘Dr. J.W. van Hulst zei: *Ik eet liever mijn pionnen op dan dat ik verlies.*’

(Uit: het Stan Huygens Journaal, *De Telegraaf* 11 mei 1978, over een schaakmatch tussen ambassadeurs en leden van het parlement. Van Hulst had vijftig zetten nodig om de Finse ambassadeur Henrik Blomstedt, een fanatiek schaker, te verslaan.)

Uit het nationale

Een groter gewicht

Paul van der Sterren

Waarde professor Van Hulst, beste Johan, of misschien moet ik zeggen amice – dat zette Max Euwe boven zijn brieven en u bent immers een man van zijn tijd, meer dan van de mijne. Of toch niet? Uw alle begrip te boven gaande leeftijd slaat al mijn referentiekaders tot appelmoes. Geboren in hetzelfde jaar als de geweldenaars Botwinnik en Liliënthall! Dreunende namen uit lang tot stof vergane geschiedenisboeken. Wat ú niet heeft meegeemaakt in de schaakwereld (en daarbuiten durf ik mij al helemaal niet te begeven) kan op een kladpapiertje worden samengevat en weggegooid. Maar ik dwaal af, hoewel toch ook weer niet, want u bent nu – en eigenlijk bent u dat al jaren – op een leeftijd dat juist deze leeftijd een van uw meest in het oog springende kenmerken is. Dat lijkt oneerbiedig en onpersoonlijk, maar is het niet, want ontzag voor de ouderdom gaat gepaard met een natuurlijk respect. En dat onze persoonlijkheid en levensgeschiedenis boven een bepaalde leeftijd min of meer verdampt, maakt haar niet minder waardevol (zoals pensionering het daaraan voorafgaande beroepsleven ook niet minder waardevol maakt).

Maar goed, ik dwaal alwéér af en nu echt, want alles wat ik eigenlijk wilde zeggen is dat ik u in feite alleen maar ken als bezoeker van de schaaktoernooien waar ik vroeger in speelde, maar dat u in die bescheiden functie toch altijd grote indruk op mij heeft gemaakt. En dat u altijd iets aan die toernooien toevoegde (ik praat nu over de vorige eeuw – of u nog steeds toernooien bezoekt weet ik helemaal niet). Alsof ik me gewaardeerd voelde doordat u naar mijn partijen kwam kijken. U gaf er, louter door uw belangstelling, een groter gewicht aan. Kortom, en nu kom ik dan eindelijk ter zake, daar wil ik u alsnog voor bedanken. En nu moest ik mijn mond maar eens houden, want ik heb het gevoel dat ik teveel in de weg sta. Van harte geluk gewenst. En tot ziens bij Caïssa. Deo volente. ■

schaakleven

Spijbelen

Hans Ree

Wat moet je eigenlijk doen om zo oud te worden als Johan van Hulst? Toevallig las ik daar net iets over in een boekje van een filosoof op wie ik erg gesteld ben, de Amerikaan Raymond Smullyan. Onder schakers is hij bekend door een paar boeken met door hem gecomponeerde retrograde problemen.

Smullyan is zelf 91 jaar, dus hij is al aardig op weg. In zijn meest recente boek *Rambles Through My Library* heeft hij het over een onderzoek onder mensen die minstens honderd jaar oud waren. Wanneer dat onderzoek precies was en of het in Europees Rusland was of in Siberië, dat wist Smullyan niet precies meer. Het enige dat al die langlevenden volgens Smullyan gemeen hadden, was dat ze hun leven lang alleen maar uit bed waren opgestaan als ze uitgeslapen waren en volledig uitgerust. Nooit waren ze wakker gemaakt door een wekker of door een andere slaapverstoorder. Ze sliepen zoals ze het zelf wilden en niet onder een extern dwangbewind. Ik ken de slaapgewoontes van ons erelid natuurlijk niet, maar ik denk dat de gedachte dat je moet doen wat je zelf wil doen, en niet wat anderen willen, hem aanspreekt.

In 2003 hadden Ed Leuw en Pim Zonjee een interview met Johan van Hulst voor het blad *CaïssaNieuws*. Hij zei toen: 'De heerlijkste herinneringen van de lagere school heb ik aan het spijbelen.' Wat een mooie uitspraak, juist omdat hij zo vanzelfsprekend is. Natuurlijk heb je de mooiste schoolherinneringen aan het spijbelen. De jonge Johan liep in zijn spijbeluren door het Vondelpark, waar het toen weldadig rustig moet zijn geweest. Zijn waarnemingen en gedachten tijdens die wandelingen zijn vast belangrijker voor zijn ontwikkeling geweest dan wat hij in die uren op school had kunnen leren. Tegenwoordig wordt spijbelen bijna als een criminele daad beschouwd. Een kind kan nog geen dag van school zijn of de onderwijsinspectie wordt gewaarschuwd en de ouders worden thuis bezocht en hard onder handen genomen. Er is bijna geen politicus die nog durft te zeggen dat spijbelen de mooiste herinnering aan zijn schooljaren vormt. Door zijn hoge leeftijd en grote verdiensten is Johan van Hulst aan dit soort kleinzieligheden ontstegen; hij mag de waarheid zeggen.

Natuurlijk kon hij niet altijd spijbelen. In dat interview vertelt hij ook dat hem door de schaakbond, die toen nog NSB heette, gevraagd was om aan de Olympiade in Warschau in 1935 mee te doen. Hij kon niet, want hij was onderwijzer, moest geld verdienen, en hij moest ook examens doen. Wat droevig om zo'n kans te moeten missen. Een Olympiade spelen, dat is toch iets waar iedere jonge schaker van droomt. Toen zag ik dat die gemiste

kans niet alleen aan zijn onderwijzerschap lag, want Nederland heeft niet meegedaan aan die Olympiade in Warschau. Vond de bond dat het zinloos was om een team te sturen als Van Hulst er niet bij kon zijn? Misschien was men al zo vlijtig bezig geweest met de match tussen Aljechin en Euwe, die later in dat jaar zou plaatsvinden, dat er voor de Olympiade geen energie en geld meer over was.

Ieder jaar zie ik Johan van Hulst op het toernooi dat eerst het Hoogoventoernooi heette, toen het Hoogovenstoernooi met een stiekem toegevoegde 's', daarna het Corustoernooi en nu het Tata Steel toernooi. Ik denk dat ik maar weer gewoon Hoogoventoernooi ga zeggen. Toen ik hem op de openingsborrel van het toernooi van 2007 zoals gebruikelijk een compliment maakte over zijn onverminderde vitaliteit, citeerde hij de dichter Hendrik Tollens: 'En rekent d'inhoud niet doch telt het doel alleen.' Ik vroeg hem of hij daarmee bedoelde dat winnen belangrijker is dan deelnemen, en dat beaamde hij: 'Hebben we ooit anders gespeeld dan om te winnen?'

Het ligt waarschijnlijk toch iets ingewikkelder dan het op het eerste gezicht lijkt. Het spelen is wel degelijk belangrijker dan het resultaat, maar je kunt alleen met volle inzet spelen als je doet alsof het resultaat het allerbelangrijkste is. Als dat er niet meer zo toe doet, is het spel zinloos geworden.

Bij de opening van het Corustoernooi van 2010 zag ik Johan van Hulst voor het eerst in een rolstoel. Hij drukte me meteen op het hart dat ik beslist niet moest denken dat hij die stoel altijd gebruikte, die was alleen voor verre tochten. We hadden het over zijn leeftijdgenoot Andor Liliënthals en we verheugden ons op een gezamenlijk feest in 2011, als ze beiden honderd jaar zouden worden. Dat kan niet meer, want Liliënthals is in 2010 gestorven.

In dat Corustoernooi won Johan van Hulst samen met Jan Nagel de groep van de oud-parlementariërs en tegen Monique van de Griendt, die schreef voor de website van het toernooi, zei hij: 'Ik moet niet meer zo eerzuchtig zijn om alleen eerste te willen worden.' Dat moeten we natuurlijk niet geloven. In 2011 zal Johan van Hulst weer meedoen in die groep, en ik denk dat hij maar één ambitie zal hebben: winnen, niet samen met Jan Nagel of met wie dan ook, maar alleen. ■

The endgame technique of a 99-year old chess player

Peter Doggers

website Chessvibes, 3 maart 2010
www.chessvibes.com

He watched Max Euwe become World Champion. He chatted with Emanuel Lasker, and saved dozens of Jewish babies during the Second World War. Last night I had the privilege to play a club game against 99-year old Professor Dr Johan van Hulst. I couldn't beat him.

Professor Dr Johan Wilhelm van Hulst was born in Amsterdam on January 28th, 1911. He's a Dutch emeritus professor of education and a politician. Starting as a teacher and mentor, from 1942 to 1960 Van Hulst was Principal of the Pedagogical Academy in Amsterdam and in that capacity he was responsible for rescuing hundreds of Jewish babies and children from the nursery of the Hollandsche Schouwburg. For this he received the Yad Vashem Distinction in 1973. About this period he said: 'The director of the kindergarten, our neighbour, asked me if she could use the school because the nursery was full. I made available an empty room and a part of the garden. Soon, this became the flight route for the children. Many children were smuggled away from the school. Members of the resistance could just walk in and out, because the Germans did not notice the school. Probably because I deliberately acted like I didn't want anything to do with the Hollandsche Schouwburg and the Jews.' (Source: *Verzetsmuseum Amsterdam*.)

Van Hulst earned a doctoral education and psychology and graduated in 1961. From 1956 to 1981 he was member of the Senate of the Dutch government and from 1961 to 1968 Member of the European Parliament. He's a former Chairman of the political parties CHU and CDA and held many other functions. Van Hulst is also author of numerous scientific publications and books; the last was published when he was 95.

In the chess world he is no stranger either. He was quite a strong player himself and in fact was once invited to play for the Dutch team at one of the Olympiads. However, Van Hulst had to decline the invitation, with the knowledge that he would lose his job as School Principal if he would play. This was the moment he decided that he wouldn't pursue a chess career. But for decades he has played in the special group for (former) parliamentarians at the Corus Chess Tournament, and won it many times, including the 2010 edition, at 99 years old.

I play chess myself very little these days. This season I've probably played just three or four games at my Amsterdam club Caïssa. Last year the 'Max Euwe' chess club ceased to exist and its members transferred to Caïssa. On the first club night in September last year, we met with our new club members, and one of them was the distinguished Professor Van Hulst. He is an honorary member of the Caïssa Chess Club, and has been a member for about seventy years.

'I have been a spectator at all of Max Euwe's matches in Holland,' he told us on that Tuesday night. 'During one of the early games of the 1935 match, Emanuel Lasker was one of the spectators. I asked him what he'd think of Euwe's chances.' We were listening in awe to Mr. Van Hulst, a magical figure already, who saw Euwe play, who talked to Lasker... Of course we immediately asked: 'What did Lasker answer?' Van Hulst, smiling: 'I remember very clearly. He said Alekhine should be considered slightly favourite,

considering the time control they were playing.'

Later that evening he also told about the period of the Second World War. 'I was the chairman of a chess club here in Amsterdam. At the end of the 1930s the situation for our Jewish members became more and more difficult. At some point they weren't allowed to play anymore, so we decided to secretly play at their houses instead of at the club. Later this had to stop as well.

One night an SS officer walked into our club. 'I want to be come a club member and play here,' he told me. I had to think deeply, and then I responded: 'Are you a Christian? You have to be a member of our Christian community too, you know.' This way I managed to get rid of him.'

Van Hulst still plays almost every week. He's being brought and picked up by taxi, and needs a walker or a stick to move around. 'Not long ago he had to skip a club night,' the current chairman of the club told me. 'The next week he came and apologized for his absence, but he had a very good reason. His daughter had turned 60.'

Last night I decided to go to my club, and to my surprise I was paired against Professor Van Hulst. Remembering the many stories, and with deep respect for my opponent, I had trouble concentrating. But that's no excuse; I simply played badly. More importantly, except for the opening I believe he played quite strongly, as if there was no age difference of 65 years.

Johan van Hulst – Peter Doggers
Amsterdam, 2 maart 2010

1. e4 e5 2. Nf3 Nc6 3. Bc4 Nf6 4. d4 exd4 5. 0-0 Nxe4 6. Re1 d5 7. Bxd5 Qxd5 8. Nc3

He is an expert on the 'old lines', one of my club members said to me.

8. .. Qh5 9. Nxe4 Be6 10. Neg5?!

This is one of the main moves against 9. .. Qa5, but here it's not very strong. (I only remembered that after 10. Bg5 black can answer with 10. .. Bd6 and now (10. .. Bb4!? has also been played quite often) 11. Bf6? Fails to 11. .. Bxh2†! 12. Nxb2 12. .. Qxd1 13. R axd1 13. .. gxf6 14. Nxf6† 14. .. Ke7 and black is a healthy pawn up.)

10. .. 0-0-0 11. Nxe6 fxe6 12. Rxe6 Bd6

This is the point of course; there will be all kinds of tricks connected to h2 now.

13. Qe2? ..

and Mr. Van Hulst falls for it immediately. (13. Qd3 was the best move but after 13.

.. Rhf8 black is clearly better.)

13. .. d3!

The natural 13. .. Rhe8 was also better for black but the text moves wins material by force.

14. Qe4

Relatively best. 14. Qxd3 14. .. Bxh2† (14. cxd3 14. .. Nd4)

14. .. Nd4!

Anyway. The pawn on d3 is doomed, but for the moment it attacks the e2 square so the

knight still cannot be taken because of mate in two. (Actually 14. .. dxc2! is even stronger according to Rybka: 15. Qxc2 (15.h3 15. .. Rhf8! 16. Be3 16. .. Rxf3! 17. Qxf3 17. .. Qxf3 18. gxf3 18. .. Be5! -†) 15. .. Bxh2†! 16. Nxh2 16. .. Rd1† 17. Nf1 17. .. Rxf1† 18. Kxf1 18. .. Qh1† 19. Ke2 19. .. Nd4†)

15. h3!

‘Quite a strong exchange sacrifice, don’t you think?’ Van Hulst said after the game. Indeed it’s the best move in the position.

15. .. Nxe6

15. .. dxc2! might well be stronger - again.

16. Qxe6† Kb8 17. cxd3

This position should be a technical win. However, from this point my opponent simply plays a much better game than I did.

17. .. Rde8 18. Qg4!

Again the best. (I expected 18. Qc4 (to avoid a queen exchange) after which 18... Rhf8 followed by taking on f3 looks killing.)

18. .. Qxg4 19. hxc4 h5!?

A useful intermediate move, I thought, since White’s answer is more or less forced and this deprives White from the Ng3-g5(-e4) possibility.

20. g5 Re2?!

Better was 20. .. Rhf8.

21. Bd2?!

21. Be3! would have been quite annoying because g7 will hang if I take on b2. 21. .. Re8 22. Kf1! 22. .. Rxb2 23. Bd4 23. .. Rc2 24. Ne1! 24. .. Rd2 25. Bc3 25. .. Rde2 26. Bxc3 -/

21. .. Rhe8?!

When playing my 20th move of course I had planned 21. .. Bc5! and I had seen 22. d4?! 22. .. Bxd4! but for some reason I thought the way I played was more accurate.

22. Bc3 g6 23. Nh4 R2e6

24. g3!

Van Hulst understands very well that in this ending it’s not important to follow rules such as don’t put pawns on the colour of your bishop and your opponents bishop. He’ll simply create a fixed structure with d4 and f4, and put the knight on e5 attacking blacks only weakness on g6. Instructive!

24. .. Be7 25. Nf3 Rd8?!

Tactically wrong. (25. .. Kc8)

26. d4

Strong was 26. Nd4! because 26. .. Red6 can be answered by 27. Re1! and there’s nothing better than 27. .. Re8.

26. .. Rd5 27. Bd2

Here I started to realize that this ending is in fact quite difficult to win.

27. .. b5?!

I thought about 27. .. c5 28. dxc5 28. .. Bxc5 which I definitely should have played.

28. Rc1 Kb7 29. Be3 Kb6?

Missing a tactical point. Of course in general it’s quite silly to put the king in all kinds of discovered attacks with d4-d5†. (29. .. Bf8)

30. Ne5! a5?!

My idea of putting the king on b6 was 30. .. Bd6 31. Nd3 (better is the simple 31. f4) 31. .. Bxg3 and there’s no Nc5† anymore. However, White can answer 30. .. Bd6 with 31. Nd7†, which I missed.)

31. f4 Kb7 32. Kf2 Bf8 33.

Kf3 Bg7 34. Nd3!? Red6

Not 34. .. Bxd4? 35. Bxd4 35. .. Rxd4 36. Nc5†

35. Ne5 Re6

Here I offered a draw, as I really didn't see a way to make progress anymore, but my opponent probably didn't hear me.

36. Ke4 c6

White has reached the ideal set-up and is almost better now. And indeed my distinguished opponent had some more ideas...

37. Rh1!? Kc7 38. g4 hxg4 39. Rg1

A nice line is 39. Rh7 39. .. Rd7 (39. .. Re7) 40. f5 40. .. gxf5† 41. Kxf5 41. .. Bxe5 42. Kxe6 Rxh7 43. g6! 43. .. Rg7 44. dxe5 44. .. Rxg6† 45. Kf7 45. .. Rd6! 46. exd6† 46. .. Kxd6 which looks like a draw.

39. .. Bxe5 40. fxe5

40. dxe5 is probably fine as well.

40. .. Rd7 41. Rxg4 Rde7

42. Rf4 c5!? 43. Rf6cxd4 Bxd4 Kc6 45. a3 b4 46. axb4 axb4 47. Rf1 ..

Before the game we had agreed to play 1½ hours each for the whole game. 'This way I'm sure it won't last longer than three hours,' he said. At this point I had five minutes left, and my opponent half an hour. I saw no reason to decline his draw offer. ½-½

After the game I said: 'I won the opening, you won the ending.' He answered with 'I'm an old man, you know. I'm getting tired after a few hours of play.'

Then he asked me about my rating. I told him it was a bit over 2200. 'Aha! Well, perhaps I shouldn't tell you mine, then. Well, OK, it's 1600.' After that he stood up, grabbed his walker, adding 'I'm satisfied about the game.' He went for his coat. 'I'm satisfied too,' I replied, having enjoyed the evening, and feeling OK about a draw against this man. But he was quick in pointing out that this was just nonsense: 'I don't think you have any reason to be satisfied!' I smiled, knowing that he was right. In the end he was the one who had won. ■

Een eeuw lang: vaste lijn en grote ruimte

Lex Jongsma

schaakjournalist, *De Telegraaf*, 1967-2007

‘Voor Lex Jongsma. In waardering en vriendschap van Johan, auteur.’ Met deze openingszin moet u het even doen. Straks komt hij terug, ontdaan van mysterie.

Het was voorjaar 1978. Met onze goede vrienden Frits en Rita hebben wij een week vakantie geboekt in Funchal, de hoofdstad van het eiland Madeira, waar in dat jaar in weerwil van alle liefde en zon het éne vliegtuig na het andere crashte, omdat de landingsbaan – liggend op een schiereiland – zó kort en zó smal was, dat de kans om door te schieten en in zee te belanden ongeveer net zo groot was als de kans op de rotsen naast die baan te landen. Zeker bij regenachtig weer. Ik citeer mijn zwager, toen captain bij Martin Air: ‘Een vliegveld met code rood. Dat betekent, dat je daar pas mag landen, als je dat al eens eerder gedaan hebt. Een mission impossible? Toch niet. Als je ooit landt als co-pilot, telt dat mee.’ Toen wij – na twee vergeefse pogingen – dan eindelijk toch neerdoken op die door de regen geteisterde spekgladde asfaltstreep, kwamen we onder het helse lawaai van over hun toeren arbeidende remmotoren toch nog net op tijd tot stilstand. Nog in de aankomsthal hoorden wij, dat die dag al tweemaal hetzelfde vliegtuig onverrichterzake teruggekeerd was naar Lissabon, beide malen uit landingsangst of -verbod.

Twee dagen later. De haven van Funchal is een halve maan, met het klassieke havenfront van eethuisjes, kroegen, winkeltjes, maar gelukkig ook enkele prachtige oude Madeira-wijnhuizen. In mijn herinnering staat geschreven, dat mijn vrouw Miel en ik die middag daar gewapend met pet, paraplu, zonnebril en fototoestel en wellicht nog andere uiterlijke tekenen van de Turisto Completo (wandelstok?) langs de etalages drementelden met de juiste mélange van lome rust en vrijblijvende nieuwsgierigheid, toen onze aandacht werd getrokken door drie personen, die op ons afkoersten op het trottoir. Een gesoigneerde, rijzige heer in maatpak en stropdas, geflankeerd door twee elegante dames, in druk gesprek met elkaar. Nederlanders? Bij nadering tot op 20 meter de schok der herkenning. Dat is Van Hulst! Haastig probeerde ik Miel in de seconden die ons restten tot die herkenning wederzijds in te seinen: ‘Voorzitter Eerste Kamer, van CHU-huize, sterk schaker, aardige man.’ Iets in die geest, maar het ging te vlug om door te dringen.

Dat veranderde snel: Binnen een minuut stonden we – zoals Nederlanders dat doen – te kwartetten in wederzijdse kennissen en aanknopingspunten. Prof. Van Hulst en zijn echtgenote hadden hun goede vriendin mw. S., die recent weduwe was, meegenomen naar Madeira. Haar dochter Tineke kende ik als klasgenote van het Gereformeerd Gymnasium. Of zij óók in dat bijna-rampvliegtuig hadden gezeten dat één of twee maal retour Lissabon ging? Het staat mij niet meer bij. Wél, dat wij toen vaststelden, dat wij voor de terugreis hetzelfde vliegtuig zouden hebben. En ook, dat hij mijn schoonvader had gekend en zijn boeken *Hervormd Amsterdam* en *Hervormd Amsterdam in de Crisis* bezit. Tot ziens dus op Madeira Airport.

Aan boord. Moeiteloos *airborn*, ondanks regen en grauwsluier. Enkele jaren geleden, stapte ik over op een vliegtuig naar Keflavik, IJsland (1972, weet u wel) en trof daar op Glasgow Airport Constant Orbaan. Zodra wij gezeten waren, stelde hij mij voor – om de tijd te doden – een blindpartij met hem te spelen. ‘We zien hier toch al niets,’ zei hij, duidend op het slechte weer. Tot mijn diepe vreugde slaagde ik erin hem met een stukoffer te verschalken. Zelfs wijdde ik daar ooit een schaakrubriek aan, met als thema: ‘Wat mij op aarde nooit gelukt is (het winnen van een serieuze partij van Orbaan: het stond 0-2) is mij zojuist vele kilometers boven het aardoppervlak, geschonken. Kijk maar mee.’

Terug naar Madeira. Toen onze reisgenoot een schaakbord en stukken uit zijn handbagage haalde, had ik een gedeeltelijke *déjà vu*, zojuist beschreven. En nog in 2005 kwam Johan van Hulst per brief even op die twee tussen Madeira en Amsterdam gespeelde partijen terug, althans op de uitslag. Ook daarover straks nog iets. Deze terloopse vakantieontmoeting werkte in zoverre sterk door in mij, dat ik vanaf dat moment er altijd een punt van maakte de doldrieste, doodernstige mallemolen, die ‘Hoogovenschaaktoernooi’ zou hebben blijven moeten heten, niet te verlaten zonder een meer dan terloopse blik op de partijen, die Johan van Hulst in de (ex-)parlementariërsgroep speelde en bijna altijd won. Zijn tegenstanders zijn allemaal – en volkomen terecht – nog als de dood voor hem, en tellen een eventueel halfje als een Rijke Zegen. Uitsluitend om hem te eren, creëerde Jan Nagel in de jaren, dat hij voor het NK het mediacomplex in Hilversum als sponsor uit zijn veelkleurige mouw had geschud, het ‘NK voor 90-plussers’. Slechts één man kon de winnaar daarvan zijn.

Ter zake. Is Johan van Hulst dan op zijn honderdste jaar nog steeds een sterke schaker? En hoe kan dat dan? Het antwoord is: Jazeker, nog steeds sterk tot zeer sterk. En dat kan, omdat hij – nee, niet fanatiek – in alles wat hij doet toegewijd, volhardend, recht op het doel af tewerk gaat. Zijn partijen speelt hij met dezelfde inzet als waarmee hij zijn docerende, wetenschappelijke en parlementaire werk altijd heeft hooggehouden. Als je daarbij gezegend bent met een sterk lichaam en een kraakhelder verstand, dan kun je dat partijtje schaak blijven spelen met de animo van een 18-jarige, de passie van een volwassen krijger, maar ook met de wijsheid en het inzicht van je honderd jaren.

Is schaken dan toch méér kunst dan sport? Er is géén leeftijd te bedenken, waarop je van die onontwarbare kluwen van gedachten, geheugen, emoties en koel rekenwerk, dat schaken heet, niet kunt genieten. Niet slechts in passieve zin, maar óók als speler. Dit gold altijd en dit geldt óók nog in 2010, alle computers, wonderkinderen en dodelijk vermoeide, opgebrande grootmeesters tussen de 30 en 40 jaar ten spijt. Vassily Smyslov was zo’n levend bewijs van die *mélange* van kunst, strijd en perfectie in het denken, die je tot je laatste ademtocht kunt behouden. Óók de agressieve en soms kwaadsappige variant bestaat: Viktor Kortsjnoj, in woord, geschrift en daad. Een onvermoeibaar strijder, die geen genade geeft en geen genade vraagt. En vergeten we niet de grote voorgangers Wilhelm Steinitz en vooral Emanuel Lasker.

Zulke vergelijkingen met de allergrootsten zal hijzelf nooit uitspreken en – nu dat toch gebeurt – (wel)licht geërgerd of glimlachend opzij schuiven. Dat moet dan maar. Ik laat ze staan (die vergelijkingen), omdat ik in zijn aanwezigheid altijd iets ervaar van bijna ondefinieerbare superioriteit. Juist níet de superioriteit van hen, die zichzelf zo geweldig vinden of met stemverheffing proberen te overtuigen. Er is in die superioriteit een aantal

elementen te onderkennen.

- De vanzelfsprekendheid, die voortkomt uit ervaring, maar toch vooral stoelt op intuïtie. De trefzekerheid en de vaste lijn in het maken van keuzes. Dat voor hem daarbij zijn geloof zijn richtsnoer en fundament is, zul je hem niet zo vaak horen uitspreken. Liever laat hij zijn woorden en daden voor zichzelf spreken, en laat het aan de goede verstaander over, het zijne daarvan te denken.
- De werkelijk enorme ruimte, die in hem huist bij het beoordelen van en omgaan met de tallozen, die zijn weg in dit lange, rijke leven hebben gekruist. Het aantal mensen van hoog tot laag, van jong tot oud, uit alle hoeken en gaten van het politieke spectrum, die hij tot zijn kennissen – of vriendenkring rekent, durf ik niet te schatten.
- Zijn verzorgde, doordachte en compacte schrijfstijl, waarover straks nog iets meer.
- Zijn jongensachtige blijdschap, nooit overgaand in trots bij het winnen van een goede partij.

Voorals dat een beslissende partij is, die hem weer eens de eerste plaats opleverde in de jaarlijkse (ex-)parlementariërs-groepen. Soms schoof hij mij – met een licht verontschuldigend gebaar – zo’n partij tegen Bas de Gaay Fortman, Gerrit Valk of Dick Tommel toe. In keurig handschrift, vergelijkbaar met dat van Kick Langeweg. Als de volgende dag in mijn toernooiverslag in *De Telegraaf* dan gewag gemaakt werd van deze nobele zege, of die zelfs werd afgedrukt in korte notatie, dan was zijn reactie karakteristiek. Met een zeer brede grijns zegt hij dan: ‘Dat was natuurlijk helemaal mijn bedoeling niet.’ Het ontbrak er nog maar aan, dat hij er aan toevoegde: ‘Dat had je nooit moeten doen.’

Maar mijn *reporting days are over* sinds 1 januari 2008, dus aan deze verleiding staan wij beiden niet meer bloot.

Nog niet vermeld zijn de twee eigenschappen, die dit alles mogelijk maakten. De eerste is, dat hij totaal wars is van de soms tot monumentale hoogte verheven kinderachtigheid en kinnesine, die in het land achter de duinen in schaakkringen zo virulent kunnen zijn. De tweede is zijn humor. Zijn toespraken aan het einde van een toernooi zijn vanzelfsprekend, trefzeker, ruim, verzorgd, blij, argeloos, maar boven dat alles uit geestig, op het hilarische af.

Ik heb daar slechts tweemaal getuige van mogen zijn, maar de geruchten over alle andere keren zijn eensluidend.

Tot slot. Tot driemaal toe schreef ik: ‘Daarover straks nog iets.’ Het is januari 2005. Bij de sluiting van het toernooi in Wijk aan Zee schuift hij op me af. ‘We kennen elkaar nu al zo lang. Ik zou willen, dat je me tutoyeerde. Mijn voornaam is Johan.’ ‘Graag,’ zei ik, denkend aan mijn eigen vader, die mij op zijn 86ste jaar vertelde hoe hij eenzelfde voorstel had gedaan aan de zoon van een voormalige collega van hem uit Almelo. ‘Weet u, meneer Jongsma,’ antwoordde die zoon, ‘graag zou ik willen dat u mij Hans zou noemen. Maar juist vanwege het grote respect, dat ik voor u heb, wil ik u met “U” blijven aanspreken.’ Ik vond het nog niet zo’n slecht antwoord, maar mijn vader schudde vermoeid het hoofd en zei: ‘Ze begrijpen het niet, en ik hoop, dat jij het vanaf nu wel begrijpt. Er is niemand meer, die mij bij mijn voornaam noemt. Ze zijn allemaal dood.’ Deze parallel doorschoot mij, maar er kwam meer, veel meer. Voorzichtig formulerend zei hij, Johan van Hulst, tegen mij, Lex Jongsma: ‘Ik wil je dit boekje geven. De titel is *Nebukadnesar en de vier allochtonen* en de ondertitel: “Een tiental vrijmoedige beschouwingen over belangrijke bijbelse verhalen.” Ik weet het niet zeker, maar ik dacht, dat jij daarvoor nog wel interesse

zou hebben. Als dat niet zo is, moet je het meteen zeggen.’ Het is een prachtig boek, uitgegeven door Buijten & Schipperheijn Motief – Amsterdam 2004. Onder de titelpagina staat de zin geschreven, waarmee dit opstel begint. Er lag nog een brief in, die er nog steeds in ligt. Ik heb het tweemaal van de eerste tot de laatste zin uitgelezen en zou deze hommage aan een bewonderenswaardige, jongensachtige, ernstige honderdjarige willen besluiten met een citaat uit dit boek, waarin een wellicht u onbekende Johan van Hulst u tegemoet komt.

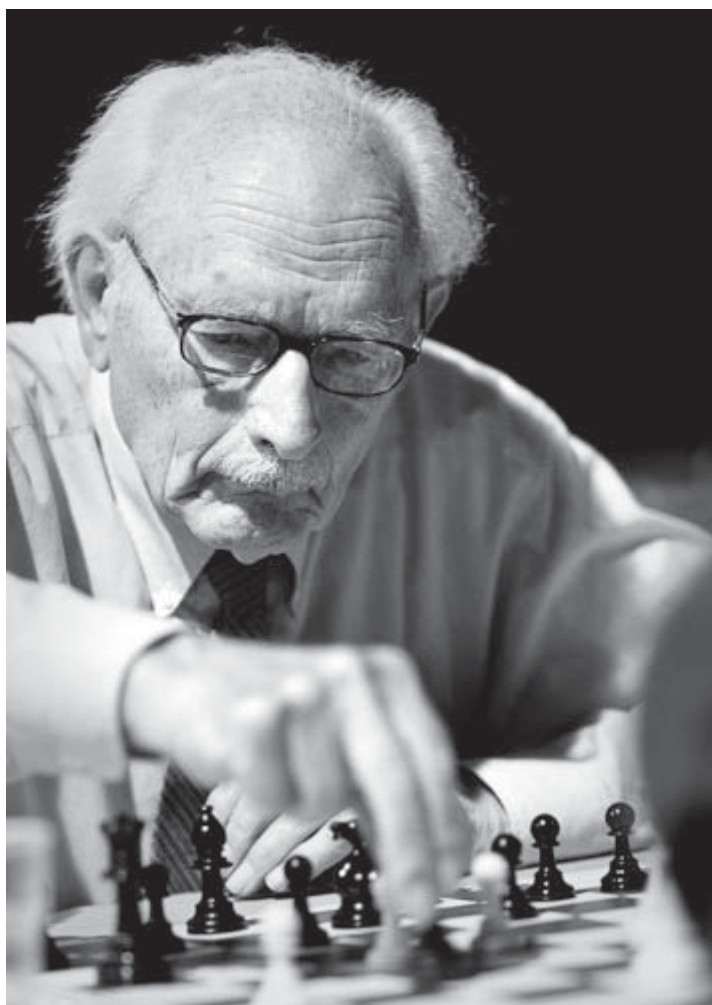
Maar eerst nog in één zin de inhoud van het voorafgaande: Wie een vaste lijn wil aanhouden in zijn leven, zal ruimte moeten nemen, maar vooral veel en royaal ruimte moeten geven. Want zonder ruimte is geen lijn zichtbaar. En nu het citaat. Uit het opstel *Een onzinnige vraag* (over de ontmoeting van Jezus met een blindgeborene). Het gaat over predestinatie.

‘In de commentaren die ik aan ‘t slot zal noemen, vinden wij geregeld toespelingen op de predestinatie als de geschiedenis van de blindgeborene aan de orde is. Zelf noemde ik dit dogma terloops bij Paulus toen hij sprak over Jacob en Ezau.’ Natuurlijk zou ik mijzelf een testimonium paupertatis geven, als ik van dit leerstuk, waar de kerk eeuwenlang mee geworsteld heeft, een korte verklaring zou geven. Anderzijds zou men mij een zekere lafheid kunnen verwijten, dat ik het leerstuk wel noem, maar er verder het zwijgen aan toe doe. Daarom toch een drietal opmerkingen.

Vooraf door de brieven van Paulus is het mij duidelijk geworden dat er, hoe dan ook, een uitverkiezing is. Dat is ons geopenbaard. Maar het mysterie van de uitverkiezing behoort voor ons tot ‘de verborgen dingen’. Daarom wens ik mij ten aanzien van dit dogma volstrekt te houden aan een woord uit de Thora: ‘De verborgen dingen zijn voor de Here onze God, maar de geopenbaarde zijn voor ons en onze kinderen voor altijd’ (Deuteronomium 29:29).

Een tweede opmerking. Het zou voor mijn geloofsleven heel moeilijk worden, als ik zou moeten aannemen, dat er met betrekking tot hen die zalig worden een numerus clausus zou zijn. Dat aanvaard ik niet.

Ten laatste. Toen aan Johan van Oldenbarnevelt tijdens het proces dat hem de dood zou brengen, door zijn rechters gevraagd werd, of hij in de predestinatie geloofde, gaf hij een antwoord dat zijn ondervragers in grote verlegenheid bracht, namelijk: ‘Mag ik geloven door God uitverkoren te zijn, zonder het leerstuk nader te onderzoeken?’ Dit wijze woord wil ik gaarne tot het mijne maken. Ik wil u verzoeken dit citaat méér dan eenmaal te lezen. Vooral die tweede opmerking. En dan? Dan hoeft u er geen ‘ja’ op te zeggen, zeg maar: ‘Amen.’ Dat doe ik ook. ■

Het is opmerkelijk dat al mijn tegenstanders uit die tijd nu nog bekend zijn: zij bleven schaken op topniveau. Maar mijn naam werd al spoedig na 1938 totaal vergeten; dat is volkomen terecht. Door de volgende oorzaken heb ik het schaken op een heel laag pitje gezet: in Amsterdam wachtte mij als rektor van een onderwijsinstelling een zware taak; de oorlog stelde uiterst zware eisen aan mijn werk en mijn gezin; we moesten met twee heel jonge kinderen, geboren in 1937 en 1939, de oorlog en de hongerwinter zien door te komen; na de oorlog heb ik stevig gewerkt aan de opbouw van mijn carrière.

(Uit: CN 398)

Enige tijd terug

Piet van der Weide

De eerste en enige keer dat ik met Johan van Hulst een wedstrijdpartij heb gespeeld was in 1959 of 1960. De precieze omstandigheden staan me niet meer bij. Waarschijnlijk een teamwedstrijd. En voor welke club: EDS? (Eerste Diemer Schaakclub). Reeds lang ter ziele, of het VAS. Ik weet het niet meer.

De partij is niet meer te vinden; maar wel weet ik dat er afgebroken werd. Johan van Hulst bood remise aan, wat ik weigerde, want ik zag nog kansen. De week daarop was de hervatting. Na enig analyseren werd me duidelijk dat er geen winst in zat. Het lukte me niet mijn tegenstander te bereiken. De week daarop werd na een paar zetten remise gegeven. Johan van Hulst was er helemaal niet boos over dat ik, een kwajongen nog, hem voor niets had laten komen. Waarschijnlijk huldigde hij toen al het adagium dat ‘een schaakavond nooit een verloren avond kan zijn’.

Indertijd was Johan, voor hij hoogleraar werd directeur van de Hervormde Kweek-school. Een huisvriend, die voor onderwijzer had geleerd, vertelde me dat Johan van Hulst hem verschillende keren uit een les had gehaald... om een partijtje te schaken! Mooie tijden. ■

Warm voor iedereen

Jeroen van den Berg
(geboren in 1962)

Toernooidirecteur Tata Steel Chess Tournament

Het is natuurlijk ongepast om een artikel voor een 100 -jarige te beginnen met een kort stukje over jezelf. Misplaatste ijdelheid, zo zou de lezer – terecht – kunnen denken. Toch meen ik dat het voor een volledig beeld beter is als ik even terug ga in de tijd. En dan is een korte introductie van mezelf onvermijdelijk. Mijn eerste kennismaking met professor Johan van Hulst moet hebben plaats gevonden aan het begin van de jaren negentig. Als medewerker in de persdienst van het – toen nog – Hoogovens Schaaktoernooi had ik al veel over hem gehoord. Vooral over zijn vermaarde speeches, waarover later meer. De persdienst van ieder zichzelf respecterend schaaktoernooi moet op zondagavond immer hard werken (een dag later verschijnen immers de sportkranten, met veel nieuws over het schaaktoernooi) en dientengevolge kon ik de perskamer in die fase moeilijk verlaten.

Toen ik in het tweede gedeelte van de jaren negentig voorbestemd bleek om in het toernooicomité zitting te nemen, kwamen de kaarten anders te liggen. Nu moest ik mee naar het parlementaire slotdiner, want als lid van het toernooicomité ben je tevens gastheer voor je gasten. Die avondjes waren bepaald geen straf! Bij één van de eerste keren dat ik erbij mocht zijn, vertelden Jan en Yvonne Nagel – die ik al heel lang ken – mij aan het begin van de avond al: ‘Je moet zo even goed opletten wat er gebeurt als Johan van

Hulst gaat spreken. Altijd prachtig.’ Wat ik mij nu nog van die speech herinner, was zijn openingswoord: Vrinden (zo opent hij ieder jaar). De rest was adembenemend en niet uit het hoofd na te vertellen. Alles voorgedragen met een zelden vertoonde bevoegenheid en humor, die mij zodoende vanzelf lid maakte van zijn fanclub. Natuurlijk, de andere politici kunnen het ook; hebben eveneens die bijzondere humor, die fijne mimiek en de kunst om een zaal langdurig aandachtig te houden. Dat zit in hen. Maar Van Hulst heeft dat ene schepje er bovenop, waardoor zijn speeches zo legendarisch en vermaard zijn geworden.

Naast de speeches zijn er de anekdotes. Professor Van Hulst komt regelmatig even langs in onze toernooicomitékamer in De Moriaan, om even bij te komen van de geleverde schaakinspanningen. Terwijl we naar hem luisteren, kan het gebeuren dat er ineens een boomlange vent van middelbare leeftijd binnenkomt die door Van Hulst vervolgens hartelijk wordt begroet ‘Ach fijn, je bent er al.’ (En dan tot ons, de comitéleden): ‘Beste mensen, mag ik jullie voorstellen, dit is mijn kleinzoon!’ Een kleinzoon van ongeveer mijn eigen leeftijd... dan besef ik weer hoeveel de professor eigenlijk al heeft meegemaakt.

De laatste jaren ben ik verschillende malen bij professor Van Hulst thuis geweest. Om een trofee te brengen (als hij weer eens een ex-parlementair kampioenschap had gewonnen), of een bijzondere foto, maar ook weleens voor een praatje over schaken. Telkenmale vroeg hij mij per telefoon wat ik wilde drinken. Dit schreef hij dan volgens mij op in zijn agenda, want eenmaal op de dag van de gemaakte afspraak bij hem thuis, wist hij feilloos te vertellen wat ik zou gaan drinken. Van Hulst heeft volgens mij nooit iemand kwaad of pijn gedaan. Hij vertelde mij dat hij als één van de weinige docenten was binnengelaten in het hoofdgebouw van de VU, tijdens de roemruchte bezetting aan het eind van de jaren zestig. Hoe kon het dat een CHU-politicus zich amicaal onderhield met die jonge communisten?, zo luidde toen een kritische vraag uit vele kampen. Het antwoord laat zich raden: door het schaken. Eén van de jonge bezetters wist dat hun professor goed kon schaken en had hem daarom gevraagd of hij tijdens de bezetting een keer een simultaan wilde geven. Van Hulst hoefde niet lang na te denken, dat deed hij graag. Het werd hem niet door iedereen in dank afgenomen, maar zelf was en is hij zich van geen kwaad bewust. ‘Ik vond het eigenlijk wel vriendelijke jongens en had mijn handen vol aan ze. Er zaten enkele behoorlijke schakers tussen.’

Hij is altijd attent en vriendelijk, tegen iedereen. Ik vind het mooi hoe hij zonder aanzien des persoons net zo amicaal is tegen een topman of -vrouw van Corus als tegen de chauffeur die naast hem zit om hem in Wijk aan Zee te begeleiden. Dat siert de professor. Een warm mens derhalve, een goed schaker bovendien, die onlosmakelijk met ons toernooi is verbonden. Die volgens mij zelfs heeft bijgedragen tot continuering van het toernooi, want ooit – toen de toekomst van het toernooi ongewis was en dit in de media tot speculaties over het einde van een traditie leidde – hield hij zo’n vlamdend betoog in zijn parlementaire speech, dat niemand uit de directie daarna nog over stoppen durfde te beginnen. Het applaus was die avond extra luid, de aanwezigen gingen er zelfs bij staan.

Professor Johan van Hulst, 100 jaar. Ik hoop dat we hem nog lange tijd bij ons mogen houden. En ik zie alweer uit naar het volgende slotdiner van de (ex-)parlementariërs. ■

Do svidánija, mojí droezjá!

Johan van Hulst

Toespraak aan het slot van het Corus schaaktoernooi 2009

I thank you very much for your words. It is a pleasure for me to be here and to play my chess games. Yet the result may not be top prestations but it is still a pleasure to play my games.

It is self evident as a matter of course, that I say now something about the tournament and perhaps something about old and very old chess players, but I think it is my duty not to be silent about all that happens now in the whole world.

My first notice is that the modern chess master is not a robot who sees only the chess board the chess pieces and the computer. No, my friends, the modern chess master knows what happens in Pakistan, Afghanistan, Irak, Ghaza, Darfur in Africa and what happens in the United States with the new president. And the modern chess master knows that there is a financial critical state and a deep economic depression all over the world. And also Corus is deeply concerned about this situation. And we all know that the economy is now in clouded and stormy weather. But my friends I can tell you that Corus has a very good management and the leaders of Corus have a great professional skill and I am absolutely sure that they shall do all that is possible for their more than 9000 employees.

That is point one. And the leaders of Corus shall also try that our chess tournament can be continued for many years. But let us understand very well that this is point two. The maintenance of the steel company Corus is point one. I have said it is now clouded and stormy wheather but sometimes a painter needs a cloud to complete his picture.

Now my dear friends, you have heard something about my age and about my birthday. My birthday and my age are not so important. Everybody has his past, his present and his future, we all have our past and our past is our history and we have our future and our future is a mystery that is hidden and now we have our present and the present is as the word says a present, it is a gift and for me everyday in the present time is a gift. I hope it is for you too. You heard that I am old, but when I see the chess papers and I read that Victor Kortchnoi is the oldest of the professional grandmasters, but I am 20 years older than Victor Kortschnoi and therefore I come to you with a proposal. It must be very interesting for all the chess players all over the world and for the press that there comes a match, a short match, between Victor Kortschnoi the oldest professional grandmaster and the oldest non-professional chess player Johan van Hulst.

Yes, my friends, my good chess friends, my feast has been long enough and you will go home, and so will I. I hope that we all can come back in 2010 in Wijk aan Zee to play our chess games and I say wholeheartedly God bless you! And now I say in English: Good-bye, my friends. And in the German language: Auf wiedersehen, meine Freunde! And in

the Italian language: Arrivederci, i miei amici, and in the French language: Au revoir, mes amis. And in the Spanish language: Adiós, mis amigos. And in the Russian language: Do svidaniya, mojij droezja! I cannot speak more languages. And now in my own language: Tot ziens, lieve vrienden en vriendinnen, all the best with you! ■

Binnengekomen bericht van Tata Steel, (red):

‘Tata Steel ziet er naar uit dat Johan van Hulst ons de eer aandoet wederom de sportieve strijd op het schaakbord aan te gaan. Kleurrijk, voorkomend en altijd paraat om de waarde van het edele schaakspel onder ieders aandacht te brengen, vormt onze Johan een waarlijke parel aan de kroon van schaakgodin Caïssa.’

Tata Steel Chess Committee

Een zogenaamde ‘still’ uit een opname van de toespraak. Om de gehele toespraak te zien en horen: tik in het zoekvenster van www.youtube.com: toespraak van professor Van Hulst.

Johan van Hulst

De Joodse schakers en Amsterdam

uit de bundel *Amsterdam Schaakstad* (SGA, 1994)

Johan W. van Hulst

‘Zij hebben behoord tot de helden, aan wie de Nederlandse natie haar voortbestaan dankt, en die voor altijd een plaats in ons hart hebben ingenomen.’ (Dr. Max Euwe)

Schrijvend over de Joodse schakers en Amsterdam dreigt toch het gevaar dat zo’n betoog ergens in het luchtledige blijft hangen, als niet ten minste aan twee voorwaarden is voldaan. In de eerste plaats moeten wij aandacht geven aan de plaats die de Joden in het algemeen in het schaakleven, ook mondiaal gezien, hebben ingenomen. Vanzelfsprekend kan dit – in de ons toegemeten ruimte – slechts heel globaal geschieden, maar ontbreken mag het niet. In de tweede plaats moeten wij de vraag onder ogen zien of Joden een specifieke aanleg voor het schaakspel hebben meegekregen, bijvoorbeeld door erfelijkheidsfactoren.

Wie enigszins in de schaakwereldthuis is, heeft herhaaldelijk kunnen constateren dat men deze vraag meestal niet stelt, maar dat men de these ‘Joden hebben een specifieke aanleg voor het schaken’, als een vanzelfsprekendheid aanneemt, dus zonder onderzoek en zonder bewijs. Het zal nu zaak zijn deze these op zo mogelijk voor ieder begrijpelijke wijze tegen de röntgenlamp van de wetenschappelijke kritiek te houden, om zodoende de waarheid op het spoor te komen. Zijn deze twee punten behandeld, dan kunnen we, na enkele opmerkingen over de Joodse schakers in Nederland, ons concentreren op het in de titel van dit hoofdstuk aangegeven thema.

De Joden en het schaakspel in het algemeen

Wie probeert na te gaan welke Joodse schakers het mondiaal gezien tot (zeer) grote bekendheid hebben gebracht, ziet zich onmiddellijk geplaagd door een bijna onafzienbare rij van namen. Een numeratie daarvan zal altijd onvolledig blijven, ook de onze. Maar het is ook onze bedoeling niet om dit beeld volledig te schetsen. Het gaat erom dat de lezers, althans voor zover dat nodig is, onder de indruk komen van de werkelijk uitzonderlijk grote plaats die de Joden in mondiaal opzicht in het schaakleven hebben ingenomen. Daartoe moeten enkele voorbeelden voldoende zijn. Men mag dus geen breedvoerige beschouwing over de genoemde personen verwachten; het gaat alleen om indicaties.

Dan ontmoeten we de volgende Joodse wereldkampioenen: Steinitz, die de schaakkroon droeg van 1886 tot 1894; onttroond door Lasker (1894-1921), een record dat moeilijk geëvenaard en vrijwel onmogelijk verbeterd kan worden; Botwinnik (1948-1957; 1958-1960; 1961-1963); Smyslov (1957-1958); Tal (1960-1961) en Weinstein die onder de naam van Kasparov (de naam van zijn moeder, alleen zijn vader was Joods) vanaf 1985 alleenheerser is. Daarnaast ontmoeten wij een reeks van Joodse schakers die even-

SCHAAKTEKSTEN

eens tot de wereldtop hebben behoord. Natuurlijk Fischer (1972-1975); hij is halfjoods. (De Joodse traditie erkent het begrip ‘halfjood’ niet. Wie uit een Joodse moeder is geboren is Joods; alle anderen worden niet als Jood erkend.) Vervolgens: Tarrasch, Janowski, Reshevsky, Bernstein, Najdorf, Rubinstein, Fine, Liliënthal, Geller, Flohr. Wie in de vele recente schaaktoernooien let op het aantal Joodse deelnemers kan tot geen andere conclusie komen dan dat zij thans nog sterker vertegenwoordigd zijn dan voorheen. Natuurlijk noem ik dan in de eerste plaats de drie gezusters Polgar met twee Joodse ouders. Straks meer over hen. Ook Nederland heeft altijd sterke Joodse schakers gehad die in binnen- en buitenland successen oogstten: J. Davidson, A. Speyer, Lodewijk Prins, de veel jongere Genna Sosonko en de in oorlogstijd omgekomen Salo Landau. Beide laatsten waren weliswaar niet in ons land geboren (Landau was Pool, Sosonko kwam uit de Sovjet-Unie), maar zij vestigden zich in Amsterdam, hadden de Nederlandse nationaliteiten, spraken onze taal vloeiend.

Het is wellicht goed eraan te herinneren dat het bijna 200 jaar geleden een Joodse schaker is geweest die in ons land het schaken poogde te populariseren: Elias Stein (1748-1812). Het feit dat hij de toenmalige kroonprins van Oranje, de latere koning Willem I, schaakles gaf, verhoogde zijn gezag. Authentieke bronnen beschrijven hem als een zeer bekende en sterke speler.

Wat is beslissend: aanleg of milieu?

Willen wij enig inzicht krijgen op de relatie tussen de Joden en het schaakspel, dan is een reactie op de reeds gestelde vraag of de Jood een specifieke aangeboren aanleg voor het schaken heeft onvermijdelijk, juist omdat vrijwel steeds zonder enige bewijsgrond een positief antwoord op de vraag is gegeven. Ook in andere facetten van onze cultuur meent men het erfelijkheidsdogma dwingend te kunnen ontdekken. Als schoolvoorbeeld geldt dan het nakomelingschap van Hans Bach (overleden in 1626), waaronder een twintigtal beroemde orgelisten en componisten, met als ‘kroonjuweel’ natuurlijk Johann Sebastian.

Maar in de wetenschap heeft zich een belangrijke verschuiving voltrokken, die meer is dan een accentverschuiving: niet de aanleg is in de eerste plaats verantwoordelijk voor wat er uit het kind zal groeien, maar het milieu: dit laatste begrip dient men dan te nemen in ruime zin: opvoeding, onderwijs, invloed van de omgeving (vrienden en vijanden) en voorts alle mogelijke contacten; dus alles wat in de Duitse taal *Umwelt* heet. De moderne wetenschapper zal dus geneigd zijn om ten aanzien van de familie Bach grote waarde te hechten aan de talrijke muzikale moge-

lijkheden die de kinderen in deze familie als het ware in de schoot geworpen kregen.

Laszlo Polgar, de vader van de drie beroemde dochters, verloor zijn grootouders in Auschwitz, wilde eerst rabbijn worden, keerde zich van de religie af en werd een fervent aanhanger van het zogenaamde behaviorisme, geïntroduceerd door de Amerikanen Watson en McDougall in het begin van deze eeuw. Zij huldigden de these van de almacht van het milieu, speciaal van de opvoeding. Zo beweerde Watson dat hij uit elk willekeurig kind precies datgene kon maken wat hij wenst: geestelijke of atheïst, handelsreiziger of rechter. Polgar gaat eigenlijk nog verder; hij beweert van elk normaal kind een genie te kunnen maken, als hij maar zijn opvoedingssysteem op hem of haar kan toepassen. Daarom: niks aanleg, niks erfelijkheid, beslissend is de opvoedingsdiscipline. Wie het door Polgar uitvoerig beschreven opvoedingssysteem bestudeert, moet wel tot de vraag komen of hij onbewust en onbedoeld niet bezig is de grens tussen opvoeding en dressuur te overschrijden. Als men bovendien in ogenschouw neemt dat de zusters Polgar een zeer beschaafde moeder, Klara, hebben, dan meldt zich toch weer de erfelijkheidsfactor: Klara bezit drie academische graden en spreekt vele talen, onder andere Russisch.

Bij de bekende Joodse theoloog Lapide kwam ik de uitspraak tegen dat de Joodse geschiedenis, ondanks de lange reeks van vervolgingen en nederlagen getypeerd kan worden door 'de kunst van het overleven' die alle moedeloosheid weerspreekt. (Het leerhuis van de hoop, 1985) Deze uitspraak roept onmiddellijk associaties op met de affiniteit van de Joden tot het schaakspel. Is elke schaakpartij niet één worsteling om te overleven? En gaat de speler, na een nederlaag, niet met nieuwe moed aan de volgende schaakstrijd beginnen? En is het daarom zo verwonderlijk dat juist in Oost- en Midden-Europa, waar de pogroms in alle hevigheid hebben gewoed, het schaakspel zo'n hoge vlucht nam? Schaken is dus een strijdspel. En door de eeuwen heen hebben de Joden hun strijd moeten voeren om staande te blijven tegen de hen omringende machten. En Lasker die, behalve een geniaal schaker, ook een begaafd mathematicus en een intelligente wijsgeer was, heeft juist het begrip 'strijd' tot de kern van zijn filosofie gemaakt, en dat is niet toevallig. Nog een punt om de absoluteitheid van de 'aanleg- theorie' te ontkrachten. De bekende schaakjournalist Withuis maakte mij er opmerkzaam op dat het leven in een getto, gedwongen of enigermate vrijwillig, steeds een sterke stimulans is geweest tot het schaakspel; in Oost-Europa schaakten de Joden in het getto vaak tot diep in de nacht.

Het zijn de Amsterdamse Joodse schakers geweest die in het 'doorgangsgetto' Westerbork het schaken introduceerden en zelfs competities tussen de diverse barakken organiseerden. Toen in augustus 1941 elke vorm van organisatieleven 'voor Joden verboden' was, zochten de Joden, gedreven door een sterk saamhorigheidsgevoel, elkaar op, om buiten elk clubverband hun partijtje te kunnen spelen. Voor zover bekend, leeft dit Joodse saamhorigheidsgevoel ook in de Verenigde Staten, waar de Joden onderling hele competities spelen. Juist in de allermoeilijkste situaties heeft het schaakspel zijn onvergankelijke waarde bewezen: in gevangenis en concentratiekamp, in sanatorium of bij gijzeling. In de literatuur komt dit thema soms duidelijk aan de orde, zoals in de beroemde *Schachnovelle* van Stefan Zweig. Intussen moeten wij niet doen alsof alleen het schaakspel in zulke situaties een bron van bemoediging is. Natuurlijk kunnen dat ook zaken zijn als: de religie (het gebed), muziek, gedichten.

Nog een laatste vraag – speciaal met het oog op Amsterdam – rest ons: is er ook een Joodse affiniteit tot andere denksporten zoals bridgen en dammen? Die is er ongetwijfeld, waarbij het merkwaardige is dat veel Joodse schakers ook verwoede bridgers zijn. Een stimulans daartoe is een uitspraak geweest die Lasker in een zwak ogenblik heeft gedaan,

door te beweren dat bridge het schaken zou overvleugelen. Hij heeft geen gelijk gekregen. Maar zeker in de jaren dertig waren de Nederlandse schaakprofessionals per definitie arm; zij wierpen zich tevens op het bridgen om vervolgens als bridgeleraar hun brood te kunnen verdienen, zoals Landau en Noteboom.

Onder de VAS-leden waren, naast Landau, verscheidene sterke bridgers zoals dr. Bef-fie. De oud-voorzitter van de Nederlandse Bridge Bond, A. Boekhorst, deelde mij het volgende mede: 'Het zou te ver voeren om de NBB een Joodse bond te noemen, maar in de geschiedenis van deze organisatie (nu 92.000 leden; medio 1993) hebben Joodse spelers en bestuurders een vooraanstaande rol gespeeld.' Zeer bekend waren F.W. Goudsmit en zijn broer E. Goudsmit, beiden topspelers en bestuurders; voorts M. Cats en vooral B. Einhorn, de sterkste speler die Nederland ooit heeft gehad. Hij is in 1943 in Auschwitz omgebracht. Nog eerder dan de KNSB gaf de Nederlandse Dambond een gedenkboek uit na de Tweede Wereldoorlog onder de titel: *Wat wij misten* (januari 1946). Hieruit blijkt dat talrijke Joden het damspel beoefenden en daarin soms een hoog niveau bereikten; velen van hen speelden in Amsterdamse clubs. Omgekomen Joodse hoofdklassers waren onder anderen S. Scheffer, J. Dammers, J. Blankenaar, H. Snoek en L. van Wittene. Sterke Joodse spelers: B. Springer (wereldkampioen 1928-1933), L.J. Content, L. Prijs, I. Presburg (een der grootste eindspelkenners ter wereld), J. Ereira. De auteur van *Wat wij misten*, P. de Schaap, was secretaris van de damclub Van Embden die uitsluitend uit Joodse leden bestond en die in 1940-1941 winnaar van de hoofdklasse werd. De Schaap overleefde de oorlog, evenals Springer, A. Wins en Ph. Roodenburg.

Ten slotte nog dit: in 1921 werd de Joodse biljarter A. Bos in een open calèche door Amsterdam gereden omdat hij zich zojuist wereldkampioen mocht noemen.

De Joden en hun clubs

Het aantal Joodse schakers dat lid was van een club, voor de Hitlerhorden op 10 mei 1940 ons land binnenvielen, zal – gelukkig – altijd onbekend blijven. Zou het wel bekend zijn geweest, dan zou dit betekenen dat de clubs hun leden hadden ingedeeld in Ariërs en niet-Ariërs, of, zo u wilt, in Joden en niet-Joden. De eerste indicatie kwam al toen de Jodenster verplicht werd, later gevolgd door de uitbanning uit alle organisaties (augustus 1941). Na de oorlog vonden er twee soorten tellingen plaats. Iedere groepering telde het aantal omgekomenen. De Joodse schakers telden de overlevenden, en daar waren ze snel mee klaar. In een door L.G. Eggink en W.A.T. Schelfhout samengestelde bundel *Partij verloren...* hebben de auteurs reeds in 1947 een opgave verstrekt van alle Nederlandse clubschakers die in de oorlog het leven lieten. Het is een indrukwekkende opsomming die stellig nog niet eens volledig is. Er was vrijwel geen club die niet één of enkele doden te betreuren had. Straks zal ik enkele namen noemen van een aantal Joden dat niet uit de kampen is teruggekeerd.

Joodse schakers bij het VAS

Allereerst wil ik aandacht geven aan het VAS, het Vereenigd Amsterdamsch Schaakge-nootschap, waarvan – sinds de oprichting in 1822 en na de fusie met La Bourdonnais in 1879 – steeds veel Joden lid waren. Nogmaals: ook hier werd vanzelfsprekend nooit bijgehouden wie er wel of geen Jood was. We moeten uitsluitend afgaan op de familie-

namen, die soms onmiskenbaar op Joodse herkomst wijzen. Zo worden als oprichters vermeld: H. Mendes da Costa, G.A. van Coevorden, L.M. Cohen en S. Monas. Bestuurleden waren: S. Süsholz, E. van Dien, B. Beffie, M.G. Stokvis, G. Goldberg en G.J. Goudsmid. Als ereleden vinden we later drie Joodse schakers: J. Pinédo, M.G. Stokvis en Lasker. Onmiddellijk na de oprichting van het VAS blijkt het Joodse lid Pinédo tot de sterksten te behoren. Mede door zijn propagandistische activiteiten beleefde zijn club al spoedig een periode van grote bloei. Aan het door het VAS georganiseerde eerste internationale schaaktoernooi nam ook Lasker deel. Hij won de tweede prijs (groot 225 gulden). Ook daarna wijzen talrijke namen van hen die aan de VAS-toernooien deelnamen op een Joodse achtergrond, zoals Speyer, Van Rijn, L. Gans en J. Davidson. Er moet van het VAS-bestuur een grote activiteit zijn uitgegaan, getuige het niet geringe aantal wedstrijden, toernooien, kampen en andere activiteiten. Daardoor nam de kracht van de spelers toe, hetgeen onder andere bleek uit hun klassering in buitenlandse toernooien. Zo werd Speyer in 1900 gedeeld derde in een toernooi te München, terwijl hij en Louis Gans in een simultaan voor Mieses te sterk waren (1890).

Vanzelfsprekend is het ondoenlijk om van alle Joodse schakers die wij in de kring van het VAS vinden, iets of veel op te nemen. Als ik toch van enkelen van hen een paar bijzonderheden opnoem, ligt daar een selectie aan ten grondslag; dat houdt het gevaar in dat ik de niet-beschrevenen eigenlijk niet zo belangrijk zou vinden. Toch is dit geenszins mijn bedoeling. Als mens zijn wij allen voor mij gelijk. Maar alleen degenen die duidelijk op de voorgrond zijn getreden, komen toch iets meer uit de verf. Zo is de arts B. Beffie jarenlang actief geweest in de sterke regionen van het wedstrijdspel, evenals zijn – in het schaken – iets minder begaafde broers Simon en Eduard. Interessant is bijvoorbeeld dat hij in 1919 – hij was toen 47 jaar oud – deelnam aan de in Amsterdam gespeelde elfkamp om de zilveren koningin; daaraan deed ook de toen 18-jarige Max Euwe mee, maar deze moest in Beffie zijn meerdere erkennen. Hij won ook van Van Trotsenburg en speelde onder andere remise met Schelfhout; zijn eerste succes dateert al van 1895, toen hij met acht uit negen zegevierde in de bondswedstrijden. Hij vereerde de Joodse schakers Tarrasch en Réti. Toen hij 71 jaar was, deporteerden de Duitsers hem (20 juni 1943); hij kwam nooit terug. Twintig jaar jonger dan Beffie was de medicus Benjamin Frank, die ook vele jaren in het eerste tential van VAS speelde; de Weense opening beheerste hij in alle varianten. Hij was 50 jaar, toen de Duitsers hem deporteerden.

Na Euwe was Landau zonder twijfel de sterkste. Zijn leven is gekenmerkt door vervolging en zwerven, tot hij in Amsterdam, *das Westasyl der Geistesfreiheit*, een woonplaats vond.

Geboren in het Poolse Bochnia (1903) noopte de Eerste Wereldoorlog het gezin tot vluchten voor de Russische legers. Zij kwamen terecht in Wenen, waar het leven ook al niet gemakkelijk was; vandaar dat zijn vader hem naar ‘gastvrij Nederland’ zond; na een avontuurlijke reis kwam hij in Rotterdam. Het volgende station was Antwerpen; hij leerde er het diamantslijpen en het schaakspel; weer terug naar Rotterdam, waar mr. Oskam als een soort beschermheer voor hem optrad. Met wisselend succes in tweekampen en toernooien nam zijn speelsterkste constant toe, getuige het resultaat tegen de grootmeester Szabo, destijds kampioen van Hongarije: 5-5 (1939). Maar toen had hij zich al voorgoed in Amsterdam gevestigd (1934). Dertien keer nam hij

Salo Landau

deel aan een toernooi in Engeland, waar hij zeven maal eerste werd. Als matchspeler won hij van Noteboom, Bergquist, Jonsson en Larsson. Maar tegen 'keien' als Réti, Flohr, Spielmann en Euwe moest hij het onderspit delven. Euwe liet er nooit twijfel over bestaan wie de sterkste was door Landau in 1939 met 7½-2½ te verslaan. Maar aan het eerste bord van het VAS heeft hij opmerkelijke successen geboekt. Ook deed hij enkele malen mee aan landenwedstrijden: in Stockholm (1937) scoorde hij 9 uit 15. Kort voor zijn deportatie (1942) boekte hij nog enkele fraaie successen; in Soest won hij de eregroep, door onder anderen Euwe te verslaan, terwijl hij eerste werd in Groningen, Rotterdam en Eindhoven (5 uit 5). Door verraad viel het gezin Landau in handen van de vijand. Zelf kwam hij om in de omgeving van zijn geboorteplaats Bochnia; zijn vrouw en dochtertje vonden in het beruchte Auschwitz hun levenseinde.

Max Levenbach moge dan geen briljant schaakspeler zijn geweest, aan weinigen heeft het Amsterdamse en internationale schaakleven zoveel te danken als aan hem. Hij was vóór alles organisator. In 1910 koos hij het VAS als zijn club; daar was hij voorzitter van 1915 tot 1927, en daarna voorzitter van het 'Euwe-comité'. Vooral door zijn toedoen bezochten veel grootmeesters Amsterdam, zoals Lasker, Réti, Maroczy, Tartakower, Capablanca, Bernstein en Tarrasch; velen van hen waren Joods, en Levenbachs huis (Prinsengracht 679) stond altijd voor hen open, ook voor logies. Vele matches van Euwe heeft hij voorbereid en georganiseerd. Maar dit alles heeft zijn deportatie op 18 januari 1943 niet kunnen beletten. Het reeds genoemde boek *Partij verloren...* spreekt ten aanzien van het VAS van 'de uittocht der vijftig'. Zij moesten door de Duitse maatregelen eind augustus 1941 hun zo geliefde club verlaten. Ongeveer 40 van hen vonden hun dood in de concentratiekampen. Toen de Joden het VAS moesten verlaten, hebben hun vrienden hen niet in de steek gelaten; men vormde een achttal groepen van hoogstens tien spelers, die beurtelings bij elkaar thuis kwamen, totdat ook dit onmogelijk was. Een sterke speler was ook J. van der Kar, die in de winterwedstrijd van 1926-1927 tweede achter Euwe werd; met vrouw en kind stierf hij in Sobibor. J.A.J. Polak werd al op heel jeugdige leeftijd lid van het VAS; hij speelde vele jaren in het eerste tiental en maakte daarin verschillende malen het nationale kampioenschap mee; hij boekte tevens successen in de bondswedstrijden. In Westerbork speelde hij in de strafbarak nog blindseances, alvorens hij met zijn gezin werd afgevoerd naar de hel.

Maar ook andere schaakclubs in Amsterdam of naaste omgeving moesten het verlies van hun Joodse leden betreuen. Na het VAS betaalde de Roode Toren de zwaarste tol: minstens 20 leden. De Schaakclub Effectenbeurs meldde het verlies van vier Joden. Ook de zwaar gehandicapten werden niet ontzien: de dovenschaakclub Tot Ons Genoegen zag zeven Joodse leden weggevoerd worden die nimmer terugkeerden. De Volewijckers moest twee Joodse leden missen, Weenink zelfs tien, de ASC eveneens een viertal. In Amsterdam bestond in het begin van deze eeuw nog een kleine Arbeidersschaakclub met een twintigtal leden en een Joodse voorzitter, Louis Gans; bijzonderheden over deze club zijn mij niet bekend. In de jaren dertig was er in Amsterdam een formeel Joodse club die onder zionistische invloed is ontstaan, namelijk Maccabi, genoemd naar Judas Maccabi die de aanvoerder was in een vrijheidstrijd van de Joden tegen de Syriërs (ongeveer 165 v. Chr.). Het Hebreeuwse woord 'maggobok' betekent strijdhamer. De club Maccabi propageerde de sport onder de Joden; begrijpelijkerwijs was er veel aandacht voor het schaakspel.

»»

Joodse probleemcomponisten

Sterke Joodse probleemcomponisten waren onder andere de Amsterdammer H. Mendes da Costa, die op 2 augustus 1923 in de hoofdstad overleed, 77 jaar oud. Zijn eerste composities publiceerde hij omstreeks 1890 in het Nieuws van den Dag. Later vinden wij zijn problemen in het Algemeen Handelsblad, in het weekblad De Amsterdammer en vanzelfsprekend in het tijdschrift van de (K)NSB. Dit laatste tijdschrift kende hem eerste prijzen toe in 1892 voor een tweezet en het weekblad De Amsterdammer bekroonde hem enkele malen. Mendes da Costa was zwaar gehandicapt; hij was doofstom, terwijl een andere bron vermeldt dat hij ook nagenoeg blind was. Nog bekender dan Da Costa was de in 1883 in Haarlem geboren leraar oude talen J.E. Cauveren, lid van het VAS, door de Duitsers vermoord; hij componeerde bijna 400 problemen, voornamelijk driezetten, waarvan er ongeveer honderd in binnen- en buitenland bekroond werden. Enkele weken voor de Duitse inval publiceerde hij nog een drieziet in het *Limburgs Dagblad* (april 1940) dat een eervolle vermelding verwierf. Andere Amsterdamse Joodse problemisten waren J. Wolff, lid van de Roode Toren en het VAS, die ons een reeks twee- en driezetten naliet. Zij die hem hebben gekend beschrijven hem als zeer talentvol. Zoals zovelen kwam ook Wolff in het 'doorgangsstation' Westerbork terecht. Daar organiseerde hij in barak 64 het schaken. Hij stierf in 1944 in Auschwitz, slechts 19 jaar oud. Zijn clubgenoten S. Swart en T. van Praag konden niet tot grote productiviteit komen, daar ook zij op jeugdige leeftijd in een concentratiekamp de dood vonden.

Lasker en Aljechin

De banden van Lasker met het Amsterdamse schaakleven zijn er door de jaren heen geweest. Zo verzorgde hij geruime tijd de schaakrubriek in het Amsterdamse dagblad *De Telegraaf*. Niet zonder gevoel voor niveau en waardigheid werd de lezer dan aangeraden dat alle correspondentie betreffende deze rubriek gericht moest worden aan dr. Emanuel Lasker.

U veroorlove mij een persoonlijke herinnering. Daar ik graag een originele brief van Lasker in mijn bezit wilde hebben, schreef ik als jongen aan hem een epistel met een verzoek om antwoord. Dat antwoord kwam vrijwel per kerende post, maar de brief was ondertekend door... W.A.T. Schelfhout ('Wats'). Ik besepte toen dat deze de honneurs van de grote Lasker waarnam.

Lasker was erelid van het VAS. Mede daardoor was hij bereid de uitdaging van het VAS-lid A. Speyer aan te nemen om in 1908 een serieuze match met hem te spelen van drie partijen, natuurlijk niet om de wereldtitel. Het tijdschrift van de (K)NSB vermeldt (januari 1909) dat er grote belangstelling was in het Vondelpark-paviljoen voor de strijd van Speyer tegen Lasker, die, vanzelfsprekend, door de wereldkampioen werd gewonnen met twee winstpartijen en een remise. Speciaal *De Telegraaf* gaf ruime aandacht aan deze match. De op 29 december 1908 gegeven 'simultaan voorstelling' tegen slechts zeventien leden van het VAS toonde opnieuw de kracht van de Amsterdamse Joodse schakers, want in vier partijen moest Lasker zijn koning inleveren en in vier partijen met remise genoeg nemen. Met Euwe had Lasker een goede relatie; hij had grote waardering voor het jonge talent, al heeft Euwe in de diverse toernooien waarin hij de oud-wereldkampioen ontmoette, nooit één keer van hem gewonnen. Euwe zelf verklaarde dit ondermeer vanuit het grote respect

dat hij voor Lasker had. Toen Euwe in 1935 met Aljechin om het wereldkampioenschap speelde, nam Lasker verschillende malen de moeite om bij een partij aanwezig te zijn. Zo zag ik hem op 25 oktober 1935 bij de tiende partij te Gouda, vanzelfsprekend in gezelschap van Schelfhout. Ik herinner mij dat Lasker niet bijzonder tevreden was over de kwaliteit van de partijen.

Objectief gezien heeft Aljechin aan Amsterdam in het algemeen en aan de Amsterdamse Joden in het bijzonder enorm veel te danken. Reeds in december 1926 tot januari 1927 speelde hij een match van tien partijen tegen Euwe, die hij op het nippertje won. In het comité dat de match om het wereldkampioenschap voorbereidde, hebben de Joodse schakers hun uiterste best gedaan om aan de voor die tijd exorbitante financiële eisen van Aljechin te voldoen. In het erecomité ontmoeten wij tal van vooraanstaande Joden, waarvan de meesten in Amsterdam wonen. Ik noem slechts E. Boekman, D. Cohen, M. Goldschmidt, E.C. Goudsmit, A.C. Josephus Jitta, G.C.J.D. Kropman, Henri Polak, L. Slijper, I. Snapper, M.S. Vaz Dias. Voor zover ik na kan gaan, beoefenden zij allen het schaakspel. Maar het geld werd bijeengebracht door de bijna 600 donateurs; vrijwel overbodig op te merken dat een onevenredig groot deel op tafel is gelegd door de Amsterdamse Joodse schakers. Als wij hier nog aan toevoegen dat het eigenlijke werkcomité werd geleid door de Jood M. Levenbach (met naast hem G. van Dam, G. van Harten en Th. M.E. Liket), dan durf ik staande te houden dat zonder de effectieve steun van de Amsterdamse Joodse schakers er nooit een match om het wereldkampioenschap tussen Euwe en Aljechin zou hebben plaatsgevonden. Hoe Aljechin dit alles later 'gewaardeerd' en geëvalueerd heeft zal blijken uit het volgende. Aan vrijwel ieder die iets van de geschiedenis van het schaakspel weet, maar ook aan velen buiten deze kring, is het bekend dat Aljechin in 1942 voor de *Deutsche Zeitung in den Niederlanden* een drietal artikelen schreef die doordrenkt waren van antisemitisme. Veel minder bekend is helaas dat de Neurenbergse uitgever Herbert Grieshammer het meer dan veertig jaar later nodig heeft geoordeeld deze artikelen in brochurevorm uit te geven, en zelf van een uitgebreide inleiding voorzag. Rob Hartoch heeft indertijd in *Het Parool* brede aandacht gegeven aan deze brochure. Toch wil ik ook van mijn kant een analyse geven van Aljechins opvattingen. In deze inleiding staan enkele passages die mij de haren te berge deden rijzen. Grieshammer begint namelijk met de opmerking dat Aljechin deze artikelen heeft geschreven op verzoek van Max Euwe. Dat hij voor deze schandalige insinuaties geen schijn van bewijs levert, moeten we maar op de koop toe nemen. Het is ook bekend dat Aljechin na de oorlog eerst loochende dat hij deze artikelen heeft geschreven, terwijl hij later wel zijn auteurschap erkende maar tegelijkertijd volhield dat de antisemitische passages er door de redactie waren ingevoegd. Deze bewering is volstrekte onzin. De artikelen bevatten namelijk geen antisemitische passages, maar ze staan van de eerste tot de laatste regel bol van Jodenhaat. Maar wat doet Grieshammer? Hij meent uit de stijl van een aantal passages te mogen concluderen dat deze niet van Aljechin zijn; natuurlijk komt hij niet verder dan de bewering dat ze *wahrscheinlich* geschreven zijn door de redacteur die de krant moest voorbereiden. Zwakker motief is nauwelijks denkbaar.

'Theorieën'

Het is bekend dat Aljechin tegenover het laffe, verdedigende schaak van de Joden, het Arische schaak plaatste; dat schaken is moedig en tot offer bereid. Bij Aljechin liggen de

voorbeelden van het laffe, fantasieloze schaak voor het grijpen: de Poolse Jood Kieseritzky, Steinitz ('In dem größten Grotesken, den die Schachgeschichte erleben musste'), Lasker (die alleen maar *Glänzpartien* speelde tegen zwakkere tegenstanders), Kagan (een *schäbige Zigarrenverkäufer*), Rubinstein (streng orthodox, door de Talmoed opgevoed in haat tegen de gojim); Nimzowitsch, de Jood uit Riga (hij had angst voor de strijd), Réti uit Pressburg (zijn boek *Die neuen Ideen im Schach* vond vooral bijval bij de Anglo-Joodse pseudo-intellectuelen, die samen met de Jodenvrienden uitriepen: 'Leve Réti'), Fine (intelligenter dan de Jood Flohr, zeer traditioneel, waagt nooit iets), Reshevsky (bezit een vermogen, het slimste type van de schaakprofessionals, bedient zich van de kwalijkste trucs), Botwinnik (zijn partijen maken een droge, zielloze indruk), Capablanca, zelf geen Jood, maar hij heeft zich in de Joodse hoofdstad New York de beroepsmethoden van de schaak-Yankees toegeëigend en het Joodse safety-first principe tot het uiterste ontwikkeld, de Joden Spielmann en Mises hebben nooit veel gepresteerd. De conclusie van Aljechin was dat na Lasker nooit meer een Jood wereldkampioen zou worden. Tegenover deze ten onrechte vereerde Joden staan de helden van het Arische schaak. Morphy, Anderssen, Tsjigorin, Pillsbury, Marshall, Bogoljubow, Keres, Eliskases. (Deze laatste noemt hij herhaaldelijk; Aljechin ziet in hem een serieus kandidaat voor het wereldkampioenschap. Eliskases was in 1937 secondant van Aljechin in diens tweede match tegen Euwe; hij toonde zich zeer Duits gezind.)

In deze opsomming kan hij niet om twee personen heen: Capablanca, weliswaar een sterk schaker, maar geheel onder Joodse invloed, en Max Euwe met wie Aljechin drie tweekampen speelde, al noemt hij er slechts twee. De naam Euwe inspireert Aljechin blijkbaar om op z'n felst uit te halen tegen de Amsterdamse Joodse schakers. Weliswaar noemt hij Euwe een rustige, zakelijke en sportieve Ariër, maar hij heeft zich laten misbruiken als het speeltuig van de gehele Amsterdamse Jodenclique. Het Euwe-Aljechin Comité dat de beide tweekampen om het wereldkampioenschap organiseerde, bestond *ausschließlich* uit Joden. Als secondant werd hem Landau opgedrongen; de technisch leider van de tweekamp was Euwes privésecretaris, 'der mit einer Jüdin verheirateten Wiener Hans Kmoch'. Het is triest dat Aljechin hier verzwijgt dat hij met zijn volledige instemming de Joodse medicus B. Frank, lid van het VAS, als vertrouwensarts in beide matches met Euwe heeft aanvaard. Tegelijk met Landau is Frank in 1942 naar Polen gedeporteerd, waar hij werd omgebracht. Aljechin kan het zichzelf eigenlijk maar moeilijk vergeven dat hij tijdens de eerste tweekamp in 1935 niet heeft voorzien dat hij niet slechts Euwe, maar het ganse Amsterdamse Jodendom moest bestrijden plus de partijdige wedstrijdleider Hans Kmoch. Maar bij de revanchematch, hoofdzakelijk in Amsterdam gespeeld, was de taak van Aljechin nóg zwaarder: 'Das gesamte Schachjudentum war mobil gemacht worden.' De pers, geheel pro-Euwe, was in Joodse handen. Met trots roept Aljechin uit dat hij over deze gehele Joodse samenzwering heeft gezegevierd. Hoewel hij voor Euwe als mens wel respect heeft, betreurt hij het ernstig dat Euwe zich zozeer door het Amsterdamse schaakjodendom heeft laten misbruiken; hij hoopt dat Euwe zich spoedig van deze clique zal ontdoen.

Na het bovenstaande ben ik verplicht een conclusie te trekken. Deze kan niet anders luiden dan dat Aljechin zowel direct als indirect de wegvoeringen en de vernietiging van de Amsterdamse Joodse schakers heeft bevorderd. Het is mijnentwege een vonnis zonder voorbehoud. Het is te betreuren dat ook van volstrekt onverdachte zijde steeds weer pogingen zijn ondernomen om Aljechins 'theorieën' te weerleggen. Wie dit doet, begint met Aljechin serieus te nemen; dat is hij niet waard. Men moet er ook niet op wijzen dat na Aljechin verschillende Joden het tot wereldkampioen hebben gebracht, want ook dan gaat men serieus in op het antisemitische gezwets. Ik heb de in brochurevorm uitgegeven

artikelen alleen gebruikt om aan te tonen dat zij een schakel zijn in de vele maatregelen die de nazi's genomen hebben om zich van de Joodse schakers te ontdoen. Om misverstand te voorkomen: de reputatie van Aljechin als schaakgenie laat ik onaangetast.

De KNSB in de oorlogsbranding

De vraag of de (K)NSB in oorlogstijd iets of veel voor de Joodse schakers in het algemeen en voor de Amsterdamse in het bijzonder had kunnen doen, is niet zo eenvoudig te beantwoorden. Eenvoudige antwoorden worden namelijk gegeven door mensen die de oorlog zelf niet hebben meegemaakt en die dus de inspanningen waaraan men toentertijd werd blootgesteld, niet hebben ondergaan.

Het is bijvoorbeeld bekend dat reeds in het najaar van 1940 alle Joodse hoogleraren de universiteit moesten verlaten. Wie nu, anno 1994, zegt: 'Men had zich toen solidair moeten tonen en alle universiteiten moeten sluiten,' weet niet waarover hij spreekt. Het probleem waarmee Nederland van dag tot dag werd geconfronteerd, was de gewetensvraag in hoeverre de Duitse maatregelen moesten worden gevolgd. Deze vraag drukte vooral zwaar op hen die een leidinggevende functie hadden, zoals secretarissen-generaal van de departementen, burgemeesters, inspecteurs van het onderwijs. Maar ook de individuele burger, geplaatst op een minder verantwoordelijke post, moest zich doorlopend afvragen hoever hij moest gehoorzamen aan wat de bezetter van hem eiste.

Het is eveneens bekend dat de Joden sinds augustus 1941 uit het organisatieleven werden gestoten; zij mochten bijvoorbeeld geen lid meer zijn van clubs en verenigingen. Het Commissariaat voor niet-commerciële verenigingen en stichtingen hield hier nauwkeurig toezicht op; dat dit Commissariaat alle Joodse verenigingen liquideerde en zich de gelden daarvan toeëigende, ligt voor de hand. Vanzelfsprekend waren ook alle schaakclubs 'voor Joden verboden'. Wederom: wie nu zegt dat alle schaakclubs zich dan onmiddellijk hadden moeten opheffen, bewijst daarmee slechts zijn onbevoegdheid om met historische feiten om te gaan. Voor de Haagse Christelijke Schaakvereniging waren de bepalingen van de bezettende macht te gortig: ze hief zichzelf op. Nu had Seyss-Inquart reeds in 1940 H. Harsser benoemd tot *Sport- und Pressereferent*; Muller-Lehning, een Duitser die de Nederlandse nationaliteit had gekregen, stond aan het hoofd van het reeds genoemde Commissariaat; dit alles voorspelde mede voor de (K)NSB slecht weer. Om te beginnen moesten twee redacteurs van het bondstijdschrift verdwijnen omdat zij Jood waren: J.C. Hartogensis en het VAS-lid Landau, die in Amsterdam woonde (Sarphatipark 3). Maar in het bestuur van de bond was men verre van eensgezind. Toen de spanningen te hoog opliepen, dienden de voorzitter Zittersteyn met nog twee leden, K.J. Nieukerke en B.A. Flentge, hun ontslag in. Ook in de zogenaamde 'onderbonden' vertrokken veel bestuursleden.

In het bestuur van de (K)NSB had zich inmiddels een uiterst pijnlijke situatie voorgedaan. Toen Hartogensis het veld moest ruimen, werd het bestuurslid van de Stichts-Gooise Schaakbond, de Utrechtenaar P. Jungman, aangetrokken als secretaris. Deze bleek al spoedig sterke sympathieën te hebben in de richting van de NSB en Seyss-Inquart. Dat betekende dat de Amsterdamse Joodse schakers niets goeds van hem hadden te verwachten. Natuurlijk bleek deze gezindheid aan de overige bestuursleden, maar zij verklaarden na de oorlog dat zij vóór 1940 niets wisten van de politieke richting van Jungman. Vanzelfsprekend is hun dit kort daarop wel duidelijk geworden, maar toen was het praktisch onmogelijk een bestuurslid te 'wippen' vanwege zijn Duitsgezindheid; had men dit

wel gedaan, dan was dit voor de betrokkenen levensgevaarlijk geweest. Maar wel blijft de vraag of men niet op tactische wijze de invloed van Jungman had kunnen inperken. Zelf heb ik Jungman vrij goed gekend. Ik was van 1936 tot 1938 lid van een Utrechtse schaakclub. Er was toen nog de competitie van de onderbonden en ik speelde aan het eerste bord van het Stichts-Gooise tiental. Als zodanig had ik nog al eens contact met Jungman, voornamelijk om over de samenstelling van het tiental te spreken; dat was in hoofdzaak een selectie uit de aangesloten clubs. Ik ben ook enkele malen bij hem thuis geweest (Van Speyckstraat 2). Hij maakte op mij nooit een eerlijke indruk; in een gesprek keek hij je nooit recht in de ogen. Maar enig vermoeden dat hij politiek 'fout' was kwam niet in mij op. Maar toen ik dat in de oorlogsjaren hoorde, verwonderde ik mij niet al te zeer daarover.

Jungman heeft in de (K)NSB veel kwaad gesticht. Niet alleen dat hij nooit ook maar iets heeft gedaan ten goede van de Joodse schakers, maar hij heeft zich bovendien volledig ingezet voor de 'arisering' van het schaakspel. Hij aanvaardde buiten het bondsbestuur om van het Commissariaat een benoeming als 'gevolmachtigde', van welke bevoegdheid hij onmiddellijk gebruik (lees misbruik) maakte, om in de eerste bijeenkomst van de Europese schaakbonden te Salzburg in een toespraak, gehouden in de Duitse taal, te verklaren dat de Nederlandse Schaakbond zich bij de 'arisering' aansloot, hoewel de nog zittende bestuursleden hem een absoluut afwijzend mandaat hadden meegegeven. Wanneer Jungman uit Salzburg terugkomt, heeft hij prachtig nieuws voor de Nederlandse schakers: er komt – vanwege de pas opgerichte Europese Schaakbond – een groot opgezette schaakolympiade, waaraan 16 landen deelnemen. Hijzelf had ervoor gezorgd dat de (K)NSB lid werd en de kans was groot dat het evenement in ons land zou plaatsvinden. Nu wist iedere schaker dat het organiseren van zo'n toernooi heel veel geld kostte, maar geen nood: Duitsland zou alle kosten voor zijn rekening nemen. En dan kon Nederland laten zien dat wij op zo'n Olympiade ook zonder Joodse schakers, met Euwe aan het eerste bord, hoge ogen zouden gooien. Jungman zal wel gedacht hebben aan de grote Berlijnse Olympiade van 1936, waar de Duitse Joden van deelname waren uitgesloten, maar waar toch zeer vele landen acte de présence gaven. Slechts weinigen begrepen toen welke demonische plannen er in Berlijn werden uitgebroed. Zelfs een integere Joodse sportjournalist als de legendarische Han Hollander ging als verslaggever naar Berlijn, waar hij uit handen van de Führer zelf een erecertificaat kreeg. Later meende hij stellig dat dit document hem zou vrijwaren van deportatie. Maar hij werd met zijn vrouw Leentje Smeer vergast. De geplande schaakolympiade is er nooit gekomen; had ze wel plaatsgevonden, dan had Euwe absoluut verstek laten gaan.

Wij voegen hieraan toe dat reeds in de zomer van 1940 in *Het Nationaal Dagblad* het volgende te lezen stond, dat voornamelijk gericht was tegen de Amsterdamse Joodse schakers: 'De schaakbeoefening in ons land maakte, speciaal na 1935, de match van Euwe tegen Aljechin, grote vorderingen. Het waren Joden, die van alle landen kwamen toestromen om daarvan te profiteren. Nederland werd het schaakmelkkoetje van Joodse beroepsmeesters... In het VAS, Nederlands grootste schaakclub, heerste onbepikt een gehele Jodenbende, onder aanvoering van één der meest gehate individuen in de gehele schaakgemeenschap, een rasgenoot en familielid van de beruchte dr. H.C. Polak. Wie als wijzelf het voorrecht hebben genoten door deze bende Jodengespuis te worden genegeerd en uitgestoten, zullen zich er thans over verheugen, dat de zuivering aanstaande is.' Het artikel decreteert verder dat aan buitenlandse wedstrijden geen Jodenteams meer zullen deelnemen. Het is duidelijk dat na zulk gezwets er geen sprankje hoop voor de Amsterdamse Joden meer overbleef. Geen sprankje? In het bondsbestuur zat altijd nog de Amsterdammer G. van Harten, die actief lid was geweest van het Euwe-Aljechin Comité.

(Na mijn komst in Amsterdam in 1938 heb ik Van Harten enkele malen ontmoet, maar echt kennen deed ik hem niet; hij maakte op mij de indruk van een nogal ijdel, eerzuchtig manneke dat gaarne de taken naar zich toe trok. Uit de schaakpers vernam ik later dat er in organisatorisch opzicht rond zijn persoon nogal wat conflicten waren.) Van Harten had zich in 1940 tot doel gesteld het Nederlandse schaakleven voor de ondergang te bewaren, desnoods coûte que coûte. Naar mijn mening had voor dit doel wel een hoge prijs betaald mogen worden, maar niet elke prijs. Maar op het cruciale moment steunde Van Harten de secretaris Jungman in diens streven de (K)NSB in te lijven in de Europese schaakbond. En daarmee was voor de Amsterdamse Joden het laatste sprankje hoop vervlogen. Men mag Van Harten stellig niet het stempel opdrukken van politiek 'fout' te zijn geweest; maar dat hij veel te ver met de Duitse maatregelen is meegegaan, lijkt mij niet voor tegenspraak vatbaar. Van Harten heeft zichzelf als mens in oorlogstijd uitstekend getypeerd in het Mededelingenblad van de (K)NSB van november 1943. Hij zegt daarin: 'Ons aller wens is toch de belangen van het schaken te dienen. Met geen enkel ander onderwerp wensen wij ons te bemoeien.' Dit betekent in feite dat men in de meest dramatische jaren van onze nationale historie, behalve schaker, eigenlijk 'niemand' moest zijn! Vanuit een dergelijke levensfilosofie wordt het wel erg moeilijk Joden te helpen.

Uit het bovenstaande is op z'n minst duidelijk geworden dat de (K)NSB in de oorlogsjaren zeker geen heldenrol heeft vervuld. De zaak had anders kunnen lopen, als men tijdig had onderkend dat men met Jungman het paard van Troje had binnengehaald. Ook toen Euwe in 1943 eigenlijk contre coeur het voorzitterschap van de (K)NSB aanvaardde, veranderde er weinig. De integriteit van Euwe heeft nooit ter discussie gestaan en zal ook nooit ter discussie komen; hij was een te sterke persoonlijkheid om Jungman te volgen. Maar toen hij voorzitter werd, was het ergste kwaad ten aanzien van de Joden reeds geschied. Euwe wist dat elke maatregel die hij nam door de Duitsers goedgekeurd moest worden. Daarom nam hij geen maatregelen. Ook wegens papierschaarste. Er mocht trouwens geen enkel sportperiodiek meer verschijnen. Na de oorlog trad Euwe af om plaats te maken voor een democratisch gekozen voorzitter.

Mijn conclusie kan niet anders luiden dan dat de Amsterdamse Joodse schakers geen steun hebben ontvangen van de (K)NSB in de allermoeilijkste jaren van ons nationale bestaan. Ter gelegenheid van het eeuwfeest van de (K)NSB (in 1973) verscheen het denkboek *Nederland schaakt*, waarin ook een hoofdstuk voorkomt 'De bezettingsjaren'. De lezing daarvan stelt teleur: één zinnetje over de Jodenvervolging; Amsterdam wordt niet genoemd; de namen van Jungman en Van Harten ontbreken; alleen is de opmerking genoteerd dat de (K)NSB de oorlog is doorgekomen omdat de schakers een opmerkelijke eenheid demonstreerden 'afgezien van enkele dubieuze pro-Duitse figuren'. Wel is een fotokopie opgenomen van het titelblad van *Partij Verloren...* (1947), maar dit boek was sinds jaar en dag uitverkocht en voor velen dus niet meer te raadplegen.

Ten slotte nog de harde cijfers: het zegt wel iets dat 250 leden van de KNSB door oorlogshandelingen om het leven kwamen; daarbij waren tenminste 135 Joden. Amsterdam betaalde de zwaarste tol: meer dan 100 gedeporteerde Joodse schakers kwamen niet terug.

Natuurlijk is het de oplettende lezer opgevallen dat mijn verhaal eindigt bij het jaar 1945. Heb ik dan voldaan aan mijn opdracht om de Joodse schakers en Amsterdam te beschrijven? Ik meen van wel. Want als mijn uiteenzetting een vervolg zou hebben na 1945, dan zou dit betekenen dat voor de tijd na de Tweede Wereldoorlog toch weer sprake zou zijn van een 'apart-stelling' van de Joodse clubleden. En dat zou een verfoeilijke zaak zijn.

Want dan zou ik de clubs moeten aanschrijven met de vraag: hoeveel Joodse leden telt uw club? En dat zou toch weer tenderen naar de situatie van de Jodenster. Daarom mag het onderwerp ‘Amsterdam en de Joodse schakers na 1945’ nooit beschreven worden. Want onze Joodse schakers zijn normaal clublid, niets meer en niets minder dan de andere leden. En zij krijgen daar de plaats die hen volgens hun speelsterkte toekomt. En zo moet het blijven tot in lengte van dagen. Op deze wijze kunnen de Amsterdamse club in het algemeen en de SGA in het bijzonder een dam opwerpen tegen het allerwegen weer opkomend antisemitisme. Als dat inderdaad het geval is, dan mag de SGA mede daaraan het recht ontlenen om na verloop van tijd weer een jubileum te vieren en een jubileumboek uit te geven; vanzelfsprekend zonder een hoofdstuk als dit.

Verantwoording

Voor het schrijven van dit hoofdstuk moest ik diverse bronnen raadplegen. Voor het opsporen daarvan ben ik grote dank verschuldigd aan Ton Sibbing van het Max Euwe Centrum, aan de heer P.R. Dijkhuis te Haren en aan mijn Joodse vrienden Rosalie Italiaander en Heiman de Leeuw. De heer B.J. Withuis was zo bereidwillig de gehele tekst kritisch door te lezen. De belangrijke bron *Partij verloren...* was al sinds het verschijnen in 1947 in mijn bezit. ■

Liliënthal

Johan van Hulst

CN 322, 1991

In no. 321 van *CaïssaNieuws* staat een prachtig artikel van de bekende schaakjournalist Max Pam, overgenomen uit *Vrij Nederland* (14-7-1990). Het artikel is geheel gevuld met een gesprek met Andor Liliënthal, de ‘laatst overgeblevene van de romantische schaakgeneratie’. Nu hoop ik maar dat u dit artikel goed gelezen hebt, want anders ontgaat u het een en ander van hetgeen ik over Liliënthal schrijf. Ik las het artikel vorig jaar in *Vrij Nederland* en toen heb ik onmiddellijk aan Max Pam een brief geschreven met de volgende inhoud.

Het levensverhaal dat Liliënthal vertelt is niet volledig; hij verzwijgt dat hij omstreeks 1936 in Amstelveen woonde; hij was toen met een Nederlandse vrouw getrouwd; ik heb hem verscheidene malen zien lopen; hij deed ook wel boodschappen voor haar; in mijn herinnering liep hij een beetje mank; op een gegeven moment vertrok hij naar Moskou en liet niets meer van zich horen. Na herhaalde brieven van zijn vrouw stuurde hij een telegram, dat hij het huwelijk verbrak; zijn vrouw wendde zich toen tot Euwe met het verzoek te bemiddelen; Euwe deed het, maar zonder resultaat; nadien heeft Liliënthal nooit meer een voet op Nederlandse bodem gezet.

Max Pam antwoordde mij dat mijn geheugen nog goed in orde is, want Liliënthal loopt nog steeds mank; Pam had van Sosonko iets over de huwelijksaffaire gehoord, maar deze wist er niet het rechte van.

Als u het betreffende artikel nog eens naleest, vindt u daarin de volgende opmerking van Liliënthal.

‘We speelden in 1934 op het grote internationale toernooi in Moskou. Elke dag zat op de eerste rij een bijzonder mooie vrouw met grote ogen, die alleen maar aandacht had voor Capablanca. Dat zat me dwars. Ik heb tegen de arbiter gezegd: “Als u me niet met die vrouw in contact brengt, loop ik weg uit het toernooi!” Dat is gebeurd en ik ben met haar getrouwd.’

Ook dit klopt niet helemaal; want het toernooi in Moskou waarover hij spreekt, vond niet plaats in 1934, maar in 1936. En dat stemt precies overeen met mijn herinnering uit 1936 in Amstelveen. Maar hoe dan ook, Liliënthal was een fenomenaal schaker.* Tot slot volgt hier de brief die ik op 10 augustus 1990 van Max Pam ontving.

*Geachte heer Van Hulst,
Uw geheugen is uitstekend, want nog altijd loopt Liliënthal mank.
Het verhaal over de vrouw die hij plotseling in de steek heeft*

gelaten, hoorde ik reeds uit de mond van Genna Sosonko. In Rusland is dit schandaaltje gemeengoed, zij het dat Sosonko dacht dat het om een Spaanse ging.

Met vriendelijke groeten, (w.g.) Max Pam

* Ter ondersteuning van het genie van Lilienthal hieronder een beroemd geworden partijfragment. Het is de partij Andor Lilienthal - José Raúl Capablanca, Hastings, 1935. Lilienthal offert zijn dame; vanuit de diagramstelling veegt hij de wereldkampioen met e5xf6 van het bord. Een dameoffer gebaseerd op de aanname dat de zwarte koning hierna geen kant meer op kan, (red).

stelling na 19. d4xe5 Dxc4

De partij ging verder met:

**20. exf6!! Dxc2 21. fxg7 Tg8 22. Pd4
De4 23. Tae1 Pc5 24. Txe4† Pxe4 25.
Te1 Txe7 26. Txe4† Kd7 1-0**

Lilienthal: 'Toen mijn tegenstander zag dat wit na 27. Te7† Kd6 28. f6 en 29. Lg3† ging winnen, feliciteerde hij mij correct, maar ging er zonder de partij nog te willen analyseren vandoor. Zonder twijfel weer op weg naar een nieuw rendez-vous.'

Lilienthal in zijn beste dagen: over belangstelling tijdens simultaanwedstrijden niet te klagen. ■

Over het onmogelijke

De weerlegging van het onweerlegbare

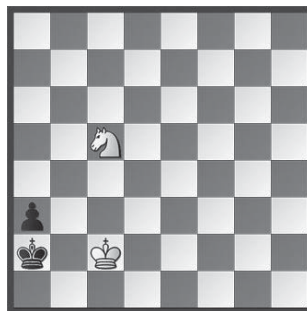
Johan van Hulst

uit: CN 411, 2007

Er zijn van die waarheden die elke schaker kent, ook al is zijn speelsterkte nul komma nul. Zo'n waarheid is bijvoorbeeld dat je je tegenstander nooit mat kunt zetten als jezelf behalve je koning slechts een paard rijk bent. Die waarheid schijnt onweerlegbaar, maar er zijn toch uitzonderingen. Ik bespreek er twee. De eerste is vrij simpel: wit heeft alleen een paard, terwijl zwart nog een pion heeft die de onaangename neiging vertoont van te promoveren.

1. Wit speelt en wint

Speelt wit 1.Pb3 dan staat zwart pat. Dus 1.Pd3 met als noodzakelijk gevolg 1. ... Ka1. Nog heeft het paard er niet genoeg van: dus 2.Pc1. Weer heeft zwart maar één zet, dus pion naar a2, waarop het paard naar b3 springt en mat geeft. Heel eenvoudig.

Maar het tweede diagram is gecompliceerder. Het is een studie van Richard Réti die vermoedelijk bij de jongere schakers volstrekt onbekend is; ten onrechte. Ik wil hem eerst bij u introduceren.

Réti werd in 1889 geboren en was van Oostenrijks-Joodse afkomst. Als schaakmeester was hij geen wonderkind, maar toen hij bijna 30 jaar was, begonnen zijn grote successen in Boedapest, Rotterdam (1919), Amsterdam (1920) en Gothenburg (1920).

Zijn meespelen in ons land vereist enige toelichting. De wereld was geschokt door de grote Wereldoorlog I (1914-1918) en in Duitsland en Oostenrijk was armoede troef. In vergelijking met deze landen was Nederland rijk, vandaar dat in die tijd veel sterke schaakmeesters naar Holland kwamen om nog iets te verdienen. Voor een geringe vergoeding waren zij bereid simultaan te spelen terwijl zij zich ook leenden voor een korte match tegen een zwakke schaker die in zijn dorp wereldberoemd was. Zo kwam ook Réti enkele malen naar ons land. Toen hij bereid was in Amsterdam voor enkele guldens simultaan te spelen stelde hij wel als voorwaarde dat hij tijdens de simultaan twee glazen melk kreeg, want dat product was in Wenen, waar hij woonde, volkomen onverkrijgbaar.

Opvallend sterk was hij ook in blindsimultaan: zo presteerde hij het om 29 partijen tegelijk blind te spelen. Maar dit wereldrecord werd al snel verbeterd door Koltanovski die in Edinburgh 34 partijen blind speelde (1937); hij won er 24 en maakte er 10 remise. Voor zover mij bekend staat het record nu op naam van de Poolse Argentijn Najdorf met 45 partijen. Nu was Réti ook een bekwaam eindspelcomponist. In de volgende studie weerlegt ook hij het onweerlegbare.

2. Wit speelt en wint

Als u het diagram bestudeert, zult u merken dat zwart een poging kan doen zichzelf in te metselen; hij kan de koning naar a4 spelen en de a- en de b-pionnen opschuiven zodat zwart geen vin meer kan verroeren: dus pat. Ook als de witte pion tot dame promoveert, is het volstrekt onmogelijk om de zwarte vesting open te breken. Maar Réti heeft een geniale manoeuvre bedacht om het onweerlegbare te weerleggen. Dat gaat als volgt.

1. h6 Ka4 2. h7 b5

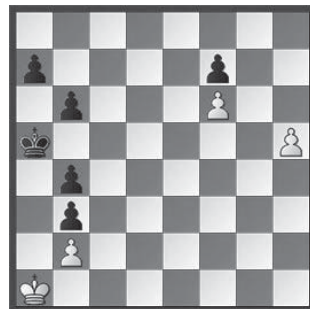
Neemt wit nu een dame dan staat zwart na a5 volledig pat. Maar wit speelt:

3. h8P a5 4. Pg6 fxg6 5. f7 g5

Kiest wit weer een dame dan kan deze makkelijk de zwarte pion oppeuzelen waarna zwart wederom pat staat. Dus wit speelt:

6. f8P g4 7. Pd7 g3

en het paard geeft mat op b6 of c5.

Een prachtige studie met twee minorpromoties.

Réti heeft door twee feiten een blijvende plaats in de schaakgeschiedenis ingenomen. In de eerste plaats door zijn boeken over de hypermoderne schaakpartij. Vooral zijn opening met Pf3 onmiddellijk gevolgd door g3 en Lg2 heeft zich tot vandaag gehandhaafd. In de tweede plaats door zijn deelname in 1924 aan het toernooi in New York waar ook de wereldkampioen Capablanca van de partij was; hij gold als onverslaanbaar. In de laatste tien jaar had hij aan veel toernooien in Noord- en Zuid-Amerika deelgenomen zonder één verliespartij.

Maar in New York schreef Réti schaakgeschiedenis door Capablanca te verslaan. De dagbladen schreven: 'Capablanca legde zijn koning om; doodsbleek stond hij op en zonder een woord te zeggen verliet hij de zaal.' Het slot van dit artikel staat in mineur. Réti, die de sympathie van velen had, is niet oud geworden. Toen hij 40 jaar was werd hij ernstig ziek. Roodvonk velde hem definitief. Maar zijn naam is onsterfelijk. ■

Roquebrune bij Cannes?

Johan van Hulst

uit: CN 325, 1992

Met Corrie Vreeken, secretaresse van de schaakmecenas Van Oosterom sprak ik over het komende Melody Amber Rapidtoernooi in Roquebrune-Cap-Martin, bij Cannes. Zij zei: 'Als 't enigszins kan, moet U daar eens komen kijken, want het wordt erg interessant met zeer sterke deelname van onder andere Karpov, Kortchnoi, Anand, Piket, Ljubojevic, Judit Polgar, et cetera.'

Dus ik naar Cannes waar ik een éénsterrenhotel besproken had. Ook in het januari-nummer van Schakend Nederland werd het toernooi aangekondigd te 'Roquebrune bij Cannes'. Maar wie schetst mijn verbazing, toen ik in mijn hotel vernam, dat Roquebrune meer dan 100 km van Cannes verwijderd lag; het ligt namelijk bij de Italiaanse grens.

Er bleek vanuit Cannes een trein te stoppen in Roquebrune. Aldaar aangekomen, was ik de enige passagier die uitstapte. Verder was op het 'station' geen sterveling te bekennen. Maar ik ontdekte er wel een schoonmaakster; ik vroeg haar, of zij iets wist van een schaaktoernooi. Zij keek mij aan of ik van een andere planeet kwam en haalde de schouders op. Toen ik mijn vraag herhaalde, draaide zij zich om en ging door met boenen. Buiten het station: slechts een paar huizen; verder niemand te bekennen. Na meer dan een half uur wat rondgelopen te hebben, zag ik een jongeman aan wie ik dezelfde vraag stelde.

Zijn reactie: 'Avec Karpov?'

Dit gaf mij onmiddellijk moed. Ja, hij wist ervan. Ik vroeg hem, waar het toernooi werd gehouden. Toen wees hij naar een bergtop.

'Ziet U dat hotel daar? Daar wordt gespeeld.'

Maar te voet was het niet bereikbaar: 1500 meter klimmen; een kronkelende weg van acht km.

'Is hier openbaar vervoer?'

'Nee, dat is er niet in Roquebrune.'

Daar hij in een der nabije huisjes woonde, was hij zo vriendelijk voor mij een taxi te belen, want die was er wel.

De taxi verscheen na drie kwartier (!) en bracht mij naar het hotel waar ik Corrie Vreeken mijn wederwaardigheden vertelde. Zij zorgde ervoor, dat ik de komende dagen op kosten van het toernooi vervoer zou krijgen station-hotel en vice versa. Het hotel was van een luxe die men alleen in het paradijs aantreft. Een adembenemend uitzicht, Karpov had een suite met een privé-zwembad. Gelukkig mocht ik op kosten van Joop van Oosterorn koffie en sandwiches bestellen, want een kop koffie kost al gauw f 12,-. In zo'n luxe omgeving was de sfeer onder de deelnemers uitmuntend. Poloegajevski en zijn vrouw bleken uiterst gezellige mensen te zijn. Geurt Gijsen was de wedstrijdleider en hij vertelde dat het hem werkelijk aan niets ontbrak. Er werden drie rondes per dag gespeeld; 12 deelnemers; men speelde tweemaal tegen elkaar. Dat met het moordende tempo blunders niet uitbleven ligt voor de hand. Ook Larsen was weer eens aanwezig. In de eerste ronde kreeg hij tegenover de nu 15-jarige Judit Polgar een royaal gewonnen stelling. Maar het meiske vlocht er een venijnige val in, waar Larsen intrapte. Na enkele zetten kon hij zijn koning inleveren. Met Hans Ree had hij kunnen zeggen: verliezen van een vrouw vind ik normaal, maar verliezen van een kind is afschuwelijk. ■

Uit het (ex-)parle

De Methusalem onder de schakende politici

Jan Nagel

oud-Eerste Kamerlid, PvdA, 1977-1983

Toen ik in 1977 lid van de Eerste Kamer werd, zag ik aan de overkant van de prachtige vergaderzaal de imposante fractievoorzitter van de Christelijke Historische Unie zitten: professor Johan van Hulst. Hij was de 65 al gepasseerd en door na die leeftijd als politicus gewoon door te werken, gaf hij toen al het voorbeeld aan degenen die 33 jaar later discussiëerden over een verhoging van de pensioenleeftijd.

We zaten niet alleen tegenover elkaar, we stonden ook politiek finaal tegenover elkaar. Ik was de vroegere langharige Nieuw Linkser uit de PvdA, de professor had in mijn beleving een onberispelijke conservatieve staat van dienst waar menig ander christendemocraat jaloers op kon zijn. De dertiger Nagel had niets gemeen met de overigens welbespraakte, vlijmscherpe en absoluut humorvolle oudere senator aan de overkant.

Toch kwam daar na enkele jaren verandering in. Het toenmalige Hoogoven-toernooi, later Corustoernooi en nu weer Tata Chess Toernooi, organiseerde in 1980 voor het eerst het officiële Parlementair Kampioenschap. Dat was toen wat anders dan het huidige vluchtige kampioenschap dat met enkele partijtjes op één dag wordt afgewikkeld.

Het toernooi begon nog voor de officiële opening op donderdag en duurde vier volle dagen. De enige echte dr. Max Euwe reikte de prijzen uit. Prominente politici als Tweede Kamervoorzitter

Ed van Thijn vs Jan Nagel, Corus 1980

Dick Dolman, fractievoorzitters als Ed van Thijn, Bas de Gaay Fortman en Johan van Hulst trokken vier dagen in hotel Het Hoge Duin en mochten niet gestoord worden. Werkelijk alles werd opzij gezet voor dit jaarlijkse hoogtepunt. Het leek er verdacht veel op of er een stilzwijgende afspraak was gemaakt tussen kabinet, regeringspartijen en oppositie om in de maand januari geen grote politieke moeilijkheden te maken. Zelf maakte ik toen op zaterdagmiddag het befaamde radioprogramma *In de Rooie Haan* en als eindredacteur kon ik natuurlijk niet zo maar wegblijven. De oplossing lag voor de hand. Het programma werd gewoon vanuit Wijk aan Zee uitgezonden, immers er waren vele en prominente politici voorhanden, het speelschema werd aangepast en de redactie werd ter plekke ge-

mentaire schaak

huisvest. Nog zie ik Ed van Thijn tussen de partijen door schaakliteratuur raadplegen en Bas de Gaay Fortman in trainingspak door de duinen rennen om zijn conditie tijdens het toernooi op te voeren. Hier werd topschaak uiterst serieus voorbereid.

Het moet tijdens dat eerste toernooi zijn geweest dat er een verandering in onze relatie ontstond en er een kleine toenadering kwam. En zoals zo vaak, kwam dat door een externe factor. De kleine Politieke Partij Radicalen (PPR) had twee sterke clubschakers en meende aanspraken te moeten maken op de fel begeerde titel. Die constatering gaf Johan van Hulst en mij een zekere band: dit mocht nooit gebeuren. We begonnen elkaar te gedogen. Niet om dit na meer dan dertig jaar uit ijdelheid te vermelden maar wel om te bewijzen dat Johan van Hulst in tegenstelling tot zijn eigen betoog de laatste tien jaren veel sterker is gaan spelen, moet ik melden dat ik de eerste toernooien won en dat Johan van Hulst, hoewel sterk spelend, geen absolute hoofdrol speelde.

Bijna tegelijkertijd namen Bas de Gaay Fortman, Johan van Hulst en ik afscheid van het Binnenhof. Deelname aan het parlementaire kampioenschap en een prachtig verblijf in Wijk aan Zee waren helaas niet meer mogelijk, maar goede politici zouden geen echte politici zijn als daar geen vindingrijke oplossing voor werd gevonden. De directie van Hoogovens werd opgewarmd voor een extra toernooi: het kampioenschap van de ex-parlementariërs. Het bestaat ook in 2011 nog steeds en duurt in tegenstelling tot het parlementaire kampioenschap twee volle dagen. Johan van Hulst en ik hebben alle toernooien meegedaan.

De alles overheersende vraag is: waarom strijden deze parlementariërs en ex-parlementariërs zo ongelooflijk verbeterd om de hoogste eer? Niet om de titel, niet om de fraaie stalen bokaal, nee, er is iets anders aan de hand. Na afloop van het tweedaagse harde schaakgevecht, worden de politici tijdens een voortreffelijk diner de gewonnen prijzen aangeboden. Ook de raadsleden uit het IJmondgebied, die om hun eigen trofee spelen, zijn daar met hun partners aanwezig, evenals vele directie- en stafleden van de staalproducent, wat betekent dat er een buitengewoon goed gevulde zaal is. De winnaar krijgt niet alleen de prijzen uitgereikt, maar wordt ook in de gelegenheid gesteld een korte speech te houden. En daar gaat het nu juist om. Welke politicus, en zeker die van de PvdA, spreekt vandaag de dag nog voor volle zalen? Om dit buitenkansje wordt meedogenloos gestreden!

Maar er is altijd een tweede speech van Johan van Hulst. In het begin werd daar een speciale reden voor bedacht, bijvoorbeeld het uitreiken van de prijs aan degene die de meeste pech had gehad en die vervolgens mocht speechen vanwege het dankwoord. Het werd in korte tijd een met grote geestdrift begroete traditie. Geestig, vol overgave en zijn ongekende eloquente gaven uitserverend, spreekt Johan van Hulst voor de vuist weg, alle andere sprekers tot gewaardeerde amateurs degraderend. Zijn speeches zijn inmiddels ook overgewaaid naar de traditionele slotsnertmaaltijd waar de honderden deelnemers de briljant gekozen woorden van de zowel oude als jonge Caïssaspeler met een oorverdovend

applaus belonen. De grote internationale schaakgrootmeesters zijn inmiddels volledig op de hoogte en het lijkt er op of ook zij verlangend naar dit ongekende hoogtepunt uitkijken.

Sinds het parlementaire toernooi startte, horen we jaarlijks van Johan van Hulst dat hij schakend minder zou gaan spelen. Dit slimme zandstrooien in de ogen van de niets vermoedende tegenstanders verraadt zijn nimmer verloochende CDA-afkomst.

Zoals ik schreef speelde Johan van Hulst in de beginjaren geen beslissende rol om de titel, al was hij toen ook al zeker gevreesd. Zijn eerste prijzen dateren uit latere jaren, terwijl onze ratings juist toegenomen waren. Dat bewijst dat Johan van Hulst de laatste tien jaren een duidelijke progressie heeft gemaakt, ook al wil de sluwe CDA-politicus ons anders doen geloven.

Er is nog een opmerkelijke anekdote uit zijn Eerste Kamerlidmaatschapsperiode. De vroegere CDA-senator, die zich beide wereldoorlogen scherp weet te herinneren (!), vertelde dat zijn vader, een begaafde meubelstofeerder, tijdens Wereldoorlog I moest opkomen. Prachtig is het tijdsbeeld dat hij weet te schilderen. Radio en televisie en telefoon bestonden in feite niet. Oproepen per post werden er niet gedaan. Nee, er werd volstaan met aanplakbiljetten en herauten te paard om de mobilisatie aan te kondigen. Twee jaar lang duurde deze militaire opkomst. Een vreemde situatie want er werd een vergoeding gegeven van tien gulden per week, terwijl de huur alleen al negen gulden per week bedroeg. De huisbaas kwam die op maandagmorgen incasseren. Niemand protesteerde en de spaarcentjes verdwenen, ook al werd er uiterst zuinig geleefd. Vader Van Hulst werd gelegerd in het bij Bodegraven liggende Zwammerdam. Opmerkelijk: Zwammerdam had geen eigen kazerne, de militairen werden ondergebracht op boerderijen. Menig echtgenote fronste de wenkbrauwen bij het idee dat vele boerderijen bevolkt werden met rondborstige deernen, voor wie zeker in die tijd de uniformen een grote aantrekkingskracht hadden. Hoewel moeder Van Hulst zeker geen reden had om aan de onverbiddelijke trouw van vader Van Hulst te twijfelen, besloot zij voor nauwer contact tot een verhuizing. Samen met haar twee kinderen ging ze ook naar Zwammerdam en dat werd dus de nieuwe woonplaats van de kleine Johan. Vele jaren later kwam er in de Eerste Kamer een wetsontwerp over een gemeentelijke herindeling, waarbij Zwammerdam als zelfstandige gemeente werd opgeheven. Tegen de politieke lijn in kon senator Van Hulst het niet over zijn hart verkrijgen hiermee akkoord te gaan: hij stemde tegen. Prompt werd hij door de afdeling Zwammerdam uitgenodigd om te komen spreken. Van Hulst bracht zijn omvangrijke gehoor tot volvoering door te zeggen: 'Er zijn twee redenen waarom ik vanavond hier sta. De eerste is dat ik tegen de opheffing van de gemeente Zwammerdam heb gestemd.' Hier werd Van Hulst onderbroken door een oorverdovend applaus. 'De tweede reden is dat ik hier gewoond heb. Ik ben een Zwammerdammer.' Deze variant op Kennedy's *Ich bin ein Berliner* ging er uiteraard ook in als Deventer koek.

In de loop van de jaren zijn Johan van Hulst en ik echt bevriend geraakt. In Wijk aan Zee spelen we meestal op het scherp van de snede. Uit Caïssabron hoorde ik dat Johan van Hulst zijn archief ter beschikking van de schaakclub had gesteld en dat daarin twee partijen te vinden zijn die niet zo best voor mij verlopen zijn. Dat is weer typisch CDA. Waar zijn die andere 28 partijen uit de afgelopen 30 jaar?

Maar we spelen meer partijen per jaar. Minimaal eenmaal per jaar nodigt hij mij met mijn vrouw Yvonne uit. We gaan dan naar de A.J. Ernststraat en praten eens bij. De politiek speelt ook een grote rol, want Johan volgt die nog steeds op de voet. Het CDA noem

ik gedoseerd, want de vriendschap mag er niet onder lijden. Samen met dochter Diane gaan we dan uit eten. Johan blijkt meestal grondig voorwerk gedaan te hebben, waardoor we in allerlei toprestaurants in Ouderkerk aan de Amstel en omgeving terecht komen. Een diepe vriendschap en een grote warmte begeleiden onze ontmoetingen. Een paar maanden later herhaalt zich dit, maar dan zijn wij in Hilversum de gastheer en -vrouw. Tussendoor rijd ik ook nog enkele keren per jaar naar Amsterdam om bij te praten, zoals op 9 november jongstleden. Johan blijkt de regie stevig in handen te hebben. Op de clubavond in februari mag er wat hem betreft niet langer gesproken worden dan 3 minuten en de leden moeten de kans krijgen vragen te stellen over zijn lange en buitengewoon boeiende leven. Ook wil hij trakteren, zegt hij. Even zie ik weer die slimme CDA-blik als hij zegt: 'Ik hoop maar dat ze niet alle 200 komen.'

Johan is een buitengewoon mens en vriend. Intelligent, humorvol, trouw en heel lief. Je gunt hem het eeuwige leven. Bovendien wil je hem absoluut niet missen. En met het schaken gaat het wel goed. Johan speelt al zo'n 88 jaar. Ik ken niemand die zoveel ervaring heeft. Het is een groot voorrecht met deze Johan op één club te zitten of zijn vriend te zijn. We zijn je erg dankbaar, Johan

Je vriend Jan Nagel

Johan van Hulst - Jan Nagel
Wijk aan Zee, 16.1.2010
kampioenschap ex-parlementariërs

1. e4 c5 2. Pf3 Pc6 3 d4 cd4 4. Pxd4 g6 5 Pc3 Lg7 6. Le3 a6 7. Le2 d6 8. 0-0 Pf6 9. f3 0-0 10. Pb3 Le6 11. Pd5

Na deze zet wierp Johan van Hulst een blik op de borden van de concurrentie en zei: 'Remise!' Ik kan me vergissen, maar het leek of de vragende toon ontbrak. ■

Johan van Hulst over een vijf jaar eerder gespeelde partij tegen Jan Nagel:

In de allerlaatste partij tegen Jan Nagel kreeg Van Hulst te maken met vermoeidheid en moest hij in gewonnen stelling remise geven. Uit zijn reactie blijkt dat de 95-jarige nog niets aan strijdbaarheid heeft verloren: 'Ik heb spijt dat ik die Nagel heb laten lopen. Ik had zwart, maar had hem vanaf de opening in de tang. Ik schoot zijn hele koningsstelling aan flarden. Maar ja, het was al de derde partij van de dag en opeens werd ik heel moe. Het zal de leeftijd wel wezen. Toen moest ik met twee pionnen voorsprong remise geven.' De oude vos heeft daar nog altijd de pest over in, zoveel is duidelijk.

Uit: het interview dat Van Hulst gaf aan Kees Volkers (UCS De Rode Loper), Utrecht 2005. Zie pagina 18.

Melden bij het omroepbestuur

Lex Jongsma

De Telegraaf, januari 1991

In de maand januari gebeurt er in de Tweede Kamer weinig tot niets. De reden is dat de fracties geen van alle uit de voeten kunnen, want hun beste mensen zitten in Wijk aan Zee. Ieder jaar kiezen de partijen hun 'fractielid van het jaar' en de prijs is een ticket voor het parlementair schaakkampioenschap. Geen kabinetscrisis die de heren dan nog naar 'de Natuurvrienden' Haag kan lokken. Maar wat de binnenlandse politiek niet vermag, kreeg de Golfcrisis wel voor elkaar. Voor het eerst sinds zijn bestaan kon het parlementair schaakkampioenschap van het Hoogovenstoernooi geen doorgang vinden. Wat wel doorging, was het kampioenschap van de ex-parlementariërs. De strijd ging hier vooral tussen de VVD'er Frank de Grave, de socialist Jan Nagel en de CDA'er Johan van Hulst. Deze 80-jarige nestor (die al jaren in Wijk aan Zee een scherpe kling voert) won indrukwekkend. De ex-voorzitter van de Eerste Kamer bleef de jonge Jan Nagel (die nog veel moet leren) als volgt gemakkelijk de baas.

Johan van Hulst - Jan Nagel Hoogovens ex-parlementariërs, 1991

1.e4 e5 2.Pf3 Pc6 3.Lc4 Le7

Na 3. ... Lc5 was Nagel ongetwijfeld bevreesd voor het Evans gambiet 4.b4, een opening waarmee Van Hulst in het verleden wel eens succesvol is geweest.

4.d4 exd4 5.c3

Zo pak je ze aan

5...d3? 6.Db3! Pa5 7.Lxf7†

Kf8 8.Da4 Kxf7 9.Pe5+ Kf8

10.Dxa5 Pf6 11.f3 d6 12.Pxd3

Einde van de complicaties. Gezonde pluspion.

12...b6 13.Da4 Ld7 14.Dd1

Lb5 15.Le3 Dd7 16.Pa3 La6

17.Pb4 Lb7 18.Pac2 Te8 19.

0-0 c5 20.Pd3 d5 21.e5 Pg8

Want op Ph5 wint 22. g4 een stuk

22.Dd2 Df5 23.g4 De6 24.Lf4

h6 25.Lg3

25... g5

Zwart stort zich in zijn eigen zwaard.

26.Pe3 h5 27.f4 d4 28.fxg5†

Kg7 29.Pf5† Kh7 30.gxh5

Lxg5 31.Dxg5 Pe7 32.Dg7

mat

Naar verluidt heeft de zwartspeler zich na afloop gemeld bij het omroepbestuur, alwaar men hem niet kon helpen. **1-0 ■**

Schaken in Haagse Kringen

Dick Dolman

oud-Tweede Kamervoorzitter, 1979-1989

Tijdens de oliecrisis in 1974 deed collega Lambert Giebels (de latere biograaf van Beel, Soekarno en Greet Hofmans) het drieste voorstel om met enkele leden en medewerkers van de Tweede Kamer mee te doen aan het Hoogoventoernooi.

Wij werden met open armen ontvangen. Van meet af aan gebruikte het bestuur ons gezelschap voor publiciteit en zelfs Max Euwe kwam kijken. Hem hebben we onze erkentelijkheid doen blijken met simultaans op zijn 75ste en 80ste verjaardag. De eerste vond plaats in de Ridderzaal. Hein Roethof, fervent ijveraar voor legale abortus, stond volgens hemzelf goed, toen een journalist in zijn oor siste: 'De Bloemenhove (destijds een omstreden abortuskliniek, DD) is bezet!' Euwe hield zijn gedachten erbij en won. Overigens had Roethof bij de match om het wereldkampioenschap in 1935 de scholieren-schaakvereniging EUWE opgericht, 'Eerst Uitkijken, Wacht Even'.

Als toernooionderdeel stelde de parlementariërsgroep aanvankelijk niets voor. Zelfs ik heb het eenmaal gewonnen. Dat was al veranderd toen de piepjonge Frank de Grave erbij kwam. Aan hem bewaar ik de leukste herinnering uit deze omgeving. Hij kreeg een eindspel van loper en paard tegen de kale koning. Dat is in ongeveer 35 zetten mat, maar niet iedereen kan dat achter het bord bewijzen, ook Frank niet. Tot zijn geluk werd afgebroken. In de dinerpauze besteedde hij f25 aan het eindspelboek van Averbach. Het werd mijn langste nederlaag ooit.

Inmiddels was Jan Nagel, ook PvdA, lid geworden van de Eerste Kamer en hij rekruteerde onmiddellijk zijn schaakmakers Dick van Kleef, Bas de Gaay Fortman en Johan van Hulst voor een Eerste Kamerteam. Voortaan werd de Tweede Kamer ingemaakt. Toen het politieke tij verliep, vroeg Genna Sosonko: 'Is Leefbaar Wijk aan Zee al opgericht?'

Ondanks de hartelijke samenwerking met collega Eerste Kamervoorzitter Piet Steenkamp, heb ik steeds het standpunt gehuldigd dat de SDAP al een eeuw geleden innam: het instituut Eerste Kamer moet worden afgeschaft. De struise katholieke weduwe van mijn voorganger Kortenhorst sterkte mij in die houding. Toen ik haar, kort na mijn verkiezing tot Kamervoorzitter opzocht, drukte zij mij op het hart: 'Denk er om dat u de baas bent.'

Als schakers echter kenden wij onze plaats. Het was een genoegen van de senatoren te verliezen. Maar tegen Jan Nagel maakte ik zelfs een keer remise. Hij had zich in de tijd vergist, arriveerde bijna een uur te laat en voerde al staande zijn eerste zet uit. Na een offer op f7 belandde mijn koning op de twaalfde zet op b6. Toen ging Jan zitten nadenken en werd het vanwege zijn tijdgebrek remise.

Ook Van Hulst heeft mij eenmaal een remise toegestaan. Een stelling van dame tegen toren en stuk was hem te taai. Als clubgenoot heb ik daaraan teruggedacht toen hij mij uitlegde: 'Ik speel door tot ik iets beter sta en dan bied ik remise aan.' Zo gaat dat met hoogbejaarden. In mijn vroegere club DD (*Discendo Discimus*), landskampioen in 1956 (met Jan Hein Donner) speelde de eveneens hoogbejaarde Willem Belinfante. Clubgenoot, schaakjournalist en sterke schaker Jan Joost Lindner raadde mij aan: 'Houd vol tot het vierde uur, dan wordt hij moe.' Ook dat heeft mij een keer remise opgeleverd.

Dit neemt niet weg dat Van Hulst menigmaal kampioen werd als parlementariër en als oud-parlementariër. Zo speelde hij ook om een soort Johan Cruyff-schaal tegen de jonge generatie, waar hij de verse senator Ed van Thijn van het bord veegde.

Op het Binnenhof hebben wij samen meegedaan aan het Torentjesschaak, simultaans in de buurt van het Torentje. En op uitnodiging van de personeelsvereniging van Buitenlandse Zaken speelden wij een simultaan tegen Jan Timman. Ik speelde waarachtig weer eens remise toen minister Verhagen zo vriendelijk was om op mijn bord de simultaan met de zet 1. Ph3 te openen. Johan bereikte het resultaat op meer reguliere wijze.

Op de dinsdagavond bij Caïssa praten Johan en ik regelmatig over politiek: 'Als het kabinet-Wilders komt, dan duurt het geen maanden, geen dagen, maar uren.' Dat heb ik als oud en bezadigd man in twijfel getrokken. Bij het afscheid wenst hij mij: 'Veel succes, mits je niet tegen mij wordt ingedeeld.' Moge het er binnenkort van komen.

Johan, je hebt mevrouw Kortenhorst en Willem Belinfante ruimschoots achter je gelaten en je wordt nu even oud als de 100-jarige in het stukje van Godfried Bomans, die lenig een gymnastische oefening uitvoerde. Laat als honderdjarige nog menig kunststuk zien, al is het dan geen vogelnestje in de ringen. ■

Corus ex-parlementariërs 2003. Johan van Hulst - Marius Ernsting. Henk Vonhoff kijkt toe.

'Ik ga langzaam vooruit!'

Sytze Faber

oud-Tweede Kamerlid, CDA, 1977-1985

Een jaar of vier, vijf geleden kwam het er eindelijk van. Ik ging meedoen aan het jaarlijkse weekendje schaken in januari voor ex-parlementariërs in Wijk aan Zee. Daar ontmoette ik voor het eerst Johan van Hulst. Hij doet al tientallen jaren mee. Zijn naam kende ik al heel lang. Hij werd nogal eens genoemd door hoofdredacteur Hendrik Algra in de maandelijkse vergaderingen van de Commissie van redactie van het *Friesch Dagblad*.

Van Hulst en Algra hadden veel gemeen. Beiden waren van eenvoudige komaf. Het onderwijs, de kweekschool, had bij hen gefungeerd als carrièrekanaal. Hun houding tijdens de Tweede Wereldoorlog was voorbeeldig geweest. Ze deelden een passie voor de Nederlandse taal, geschiedenis en de christelijke politiek. Ze publiceerden tientallen boeken en brochures. Beiden waren een kwart eeuw lid van de Eerste Kamer. Algra voor de (gereformeerde) Antirevolutionaire Partij, Van Hulst voor de (hervormde) Christelijk-Historische Unie. Er waren tussen de twee echter ook niet onbelangrijke verschillen. Algra was een Friese plattelandster en autodidact, Van Hulst door en door Amsterdammer en academicus. In 1980 eerde de Vrije Universiteit in Amsterdam Algra met de toekenning van een eredoctoraat. Van Hulst had twintig jaar eerder met het schrijven van een proefschrift bij dezelfde universiteit de doctorsbul op eigen kracht behaald. Het mondde twee jaar later uit in een hoogleraarschap. Als Algra tijdens de vergaderingen van onze Commissie het had over Van Hulst zweemde dat soms een beetje naar stereotypieën van een autodidact over iemand die er écht voor had gestudeerd: hij had het wel erg goed met zichzelf getroffen, aan boekenwijsheden geen gebrek en was het wel helemaal pluis met de (christelijke) koersvastheid?

Toen ik tientallen jaren later in Wijk aan Zee Johan van Hulst voor het eerst in levende lijve ontmoette, bleek me dat Algra het indertijd niet helemaal uit de stenen had gegraven. Johan van Hulst gooit zichzelf inderdaad niet weg. Zijn belezenheid maakt indruk en dat ontgaat hem niet. En hij is inderdaad geen vuurspuwende god van de gereformeerde Olympus. Milde ironie en humor omhullen hem. Als we aan het slot van ons weekendje afscheid van elkaar nemen is het 'Tot volgend jaar!' niet van de lucht. Johan van Hulst laat er tegen geestverwanten steevast op volgen 'Deo volente'. Met een twinkeling in de ogen.

Aan ons verblijf in Wijk aan Zee is ook altijd een gezamenlijk etentje verbonden. De accommodatie ligt op een kleine kilometer afstand van ons hotel. Het was dit jaar spekglad. Ik glibberde er heen en zag tot mijn verbazing dat Johan ook de voorkeur had gegeven aan de benenwagen boven het taxibusje. Toen ik hem al schuifelend had ingehaald vroeg ik bezorgd hoe het ging. De 99-jarige keek me stralend aan en antwoordde 'Ik ga langzaam vooruit!' ■

Kleinspraak

Ed van Thijn

oud-Eerste Kamerlid, PvdA, 1999-2007

Ik heb de eer gehad tot tweemaal toe een beslissingstweekamp te hebben mogen spelen tegen Johan van Hulst om de ‘supercup’ der parlementariërs. Hij was kampioen van de oud-parlementariërs, ik was parlementair kampioen. Dat laatste was eigenlijk een aanfluiting. Weliswaar deed ik al tientallen jaren mee aan het parlementair kampioenschap in het kader van het Corus Schaaktoernooi, voorheen het Hoogovenschaaktoernooi. Maar in mijn beste jaren eindigde ik hooguit als derde of vierde, geen schijn van kans hebbend tegen coryfeeën als Gerrit Valk, Jan Nagel, Bas de Gaay Fortman en Johan van Hulst. Deze hadden inmiddels allen de Staten-Generaal verlaten toen ik in 1999 lid werd van de Eerste Kamer. Het is op zich een bedenkelijk gegeven dat er sindsdien in het parlement nog amper werd geschaakt. In de Tweede Kamer al helemaal niet. Het kampioenschap werd alleen nog maar betwist door hooguit drie à vier senatoren. Het was al bewonderenswaardig dat Johan van Hulst bij de oud-parlementariërs elke keer weer van de partij was. Vanuit Amsterdam-Buitenveldert kwam hij telkens weer – meestal met het openbaar vervoer – naar Wijk aan Zee om zijn krachten met oud-collega’s te meten. Vaak met succes. Ook tijdens het slotdiner, als de prijzen werden uitgereikt, stal hij de show met zijn daverende speeches.

Tweemaal mocht ik dus een beslissingswedstrijd met hem spelen. De laatste keer in 2006. Hij was toen al 95 jaar. Die wedstrijden speelden we bij hem thuis in Amsterdam-Buitenveldert.

De ontvangst was dan buitengewoon hartelijk. De schaakstukken stonden al klaar. Hij zette eerst een kop thee en bracht die dan schuifelend met ietwat bevende handen (mag dat als je 95 bent?) binnen. Hem helpen was uitgesloten. Beide keren zei hij bemoedigend: ‘Ed, dit wordt een makkie voor je. Bij mij is het beste er wel van af.’ Maar ik wist inmiddels dat dit kleinspraak was. Hij was nog altijd een geduchte tegenstander.

Dat bleek ook uit het verloop van de partijen. Alhoewel ik telkenmale geruime tijd stand hield en geen al te grote blunders maakte, had ik – over het geheel genomen – geen schijn van kans. Het spel van Johan was oerdegelijk, positioneel sterk en, naarmate de partijen vorderden, steeds dominanter. Terwijl ik alle keren redelijk uit de opening kwam, wist hij nauwgezet in het middenspel de zwakke plek in mijn stelling op te sporen. Hij wist dan met engelengeduld een zwakke pion zodanig onder druk te zetten dat deze uiteindelijk verloren ging. Daarna was het snel gedaan met de koopman. Behalve in de laatste partij van de tweede tweekamp, toen ik er een remise wist uit te slepen, maar de eerste partij was toen al verloren gegaan.

We hadden nog tijd om over de dingen des levens te praten. Alleen dat al was een geweldige ervaring. De levenswijsheid van Van Hulst is ongeëvenaard, zijn blik op de actuele politiek onverminderd scherp. Ik was dan ook in de gelegenheid om mijn bewondering uit te spreken over zijn verzetsverleden. Hij was tijdens de Tweede Wereldoorlog directeur van de Hervormde Kweekschool, recht tegenover de Hollandsche Schouwburg

en pal naast de vermaarde crèche van waaruit honderden Joodse kinderen zijn gered. Iets wat mij, zelf een ondergedoken kind, met bewondering en dankbaarheid vervulde. Het was in die tijd dat ik had leren schaken, nota bene in de gevangenis, nadat ik eind 1944 was opgepakt. Maar niet goed genoeg om ooit Johan van Hulst te hebben kunnen verslaan. Maar om een halve eeuw later tegenover hem te zitten, was meer dan mooi genoeg. ■

Een gewiekst tacticus

Bas de Gaay Fortman

oud-Tweede en Eerste Kamerlid, PPR, 1977-1991

Toen in september vorig jaar de oud-leden van de Eerste Kamer bijeen kwamen voor hun jaarlijkse reünie, was daar ook de 99-jarige nestor van het gezelschap, Johan van Hulst. Rector en leerlingen van een middelbare school voor meisjes en jongens die vanuit alle mondiale windhoeken in Nederland waren terecht gekomen, gaven ons een kijkje in het paedagogisch integratieproces. Ook vakman Van Hulst leverde zijn bijdrage, kort en *to the point*.

Mijn vader, iets jonger dan deze Vrije Universiteit-collega, vertelde me ooit welke drie adviezen de collega geriatrie hem eens had gegeven. Het eerste luidde: 'Als je van bepaalde activiteiten placht te genieten maar bij het ouder worden gaat opzien tegen de daarmee gepaard gaande inspanningen, zet je daar dan overheen en blijf het doen!' Hét voorbeeld hierin is de huidige schaakkampioen van de oud-parlementariërs. Niet alleen voor schakers is hij een rolmodel, maar wijd en zijd.

Voor de viering van zijn honderd jaar volgt hier nu een schaakpartij. Bij de inzendingen regende het door de auteurs verloren – vaak ultrakorte – partijen, schreef Ed Leuw. Daarom van mij een partij die hij in het eindspel verloor, althans in mijn herinnering. Van de afloop ben ik niet helemaal zeker, want vanaf zet 32 zat ik al zo in tijdnood dat ik moest ophouden met noteren. (In het kampioenschap voor (oud-)parlementariërs wordt al zo'n vijftien jaar gespeeld met één uur per speler voor de hele partij.)

Als topschaker weet Van Hulst natuurlijk hoe hij zijn stukken moet opstellen, om het in schakersjargon te zeggen. Toch heb ik hem bovenal als een gewiekst tacticus ervaren. Onze partijen blijk ik helaas lang niet allemaal te hebben bewaard en de uitslagen heb ik niet bijgehouden. In mijn herinnering verloor ik in de jaren tachtig nogal eens, in de jaren negentig speelden we vaak remise en in het eerste decennium van deze eeuw win ik niet zelden. Tegen hem loot ik vaak zwart en dan wordt stevast de Versnelde Draak van de Siciliaan gespeeld.

Johan van Hulst - Bas de Gaay Fortman
Corus oud-parlementariërs, 2008 (?)

**1. e4 c5 2. Pf3 Pc6 3. d4 cxd4
4. Pxd4 g6 5. c4**

Jarenlang bleef hij de Versnelde Draak spelen als ware het een gewone Draak. Zwart mikt dan op d5 met tempowinst. In 1996 bijvoorbeeld: 1. e4 c5 2. Pf3 Pc6 3. d4 Pd4: 4. Pd4: g6 5. Le3 Lg7 6. Pc3 Pf6 7. Le2 (in 2000 speelde hij hier 7. f4 met het volgende interessante verloop: 7. .. Pg4 8. Pc6: dc6: 9. Dd8: Kd8 10. Td1† Kc7 11. Lc5 Td8! 12. Td8: Kd8: 13. h3 Ph6 14. Lc4 b6 15. Lf2 e5 16. Lh4† Ke8 17. 0-0 Le6! ½-½) 7.

.. 0-0 8. 0-0 d5! 9. ed5: Pd5: 10. Pd5: Dd5: 11. Pc6: Dc6: 12. c3 e5 en wit heeft geen enkel openingsvoordeel meer: ½-½.

5. .. Lg7 6. Le3 Pf6 7. f3

In een helaas niet geboekstaafd jaar maar in mijn herinnering ongeveer twee jaar eerder speelde hij hier 7. Pc3 met na 7. .. Pg4 het volgende uitzonderlijke verloop: 8. Le2? Pe3: 9. fe3: 0-0 10. 0-0 Lh6 11. Pc2 b6 12. Pd5 Lg7 13. Tb1 Lb7 14. Ld3? Pe5 15. Pd4 e6 16. Pf4 Pxd3 17. Dd3 e5 0-1. Het pionvorkje op twee paarden verdient een diagram:

Voor de oude schaakvos zou dit een normale stelling zijn, ware het niet dat hij hier niet zwart maar wit heeft. Terug naar de partij uit 2008.

7. .. 0–0 8. Pc3 d6

Zwart legt zich neer bij de gewone Draak met een witte pion op c4.

9. Dd2 Pd7 10. f4 Pc5 11.

Pxc6

Zo gaat het tussen ons wel vaker. Hij speelt een voor de hand liggende zet die evenwel niet goed uitpakt; tot blijde verrassing van zijn tegenstander.

11. .. bxc6 12. Lxc5 dxc5

13.Td1

Da5 14. a3 Lg4 15. Le2 Tad8

16. Dc2 Lxe2 17. Kxe2 Td4

18. Txd4 cxd4

Van een geïsoleerde dubbelpion op weg naar een gedekte vrijpion.

19. Pd1 Dh5†

Voor elke rechtgeaarde schaker een vreugde die zet te kunnen spelen!

20. Kd3 c5 21. Df2 Tb8 22. g3 e5?

Sterk was a5 gevolgd door Tb3† en a4.

23. Tf1 Tf8?

Beter was Tb3† en na Kc2 terug naar b7.

24. b4 f5! 25. Dg2 exf4 26. gxf4 Tb8 27. b5 Lh6 28. exf5 Dxf5† 29. De4 Te8 30. Dxf5 gxf5 31. a4 Te4 32. a5 Lxf4 33. b6 axb6 34. axb6 Lxh2 0–1

Bepaald geen feilloos gespeelde partij en ook hierna werden van beide zijden nog vele fouten gemaakt, maar voor zover ik mij herinner, heb ik uiteindelijk de partij gewonnen. Hoe ook; de zetten die volgden vind ik niet meer terug. Van Hulst wellicht wel, want hij is ten eerste een echte topschaker en ten tweede heeft hij een fantastisch geheugen. Bovendien volgt hij ook het tweede advies van die collega geriatrie aan de Vrije Universiteit: ‘Als je je iets niet meer herinnert, geef het dan niet meteen op maar blijf je geheugen aanspreken.’ Trouwens, ook van opvolging van het derde advies is hij een levend bewijs: ‘Zorg dat je geest dagelijks wordt uitgedaagd; door vakliteratuur te lezen bijvoorbeeld, cryptogrammen op te lossen of ... door te SCHAKEN!’

In die dertig jaar van Hoogovens/Corus/Tata – voor hem bleef het Hoogovens – werd hij eerst een schaakvriend en voor mijn vrouw Ina een literatuurvriend. Op die zondag van het toernooi plachten we samen de oecumenische dienst in het oude kerkje van Wijk aan Zee mee te vieren. In het jaar tussen het voorbije en het komende schaakweekend volgden we elkanders lief en leed en schreven wij elkaar. Zo bezitten wij intussen een stapeltje mooie handgeschreven brieven van Johan van Hulst. Nu is hij bovenal een dierbare vriend, over de generaties heen, die ons lang tevoren weer naar die jaarlijkse ontmoeting op dat unieke schaakweekend doet verlangen. Zijn lange leven stemt dankbaar. ■

Een icoon in de Nederlandse schaakwereld

Gerrit Valk

oud-Tweede Kamerlid, PvdA, 1989-2002

Ik leerde Johan voor het eerst kennen bij het Corustoernooi (toen nog de Hoogovens) in 1990. Ieder jaar strijden parlementariërs en oud-parlementariërs daar om de hoogste eer: wie mag zich de beste schaker onder de (oud-)politici noemen? De winnaar van de parlementariërgroep moet het daarna in een korte match opnemen tegen die van de oud-parlementariërs.

Zelf speelde ik pas voor de eerste keer tegen Johan in 1996. Ik begon die eerste partij van onze onderlinge ontmoetingen met een klinkend verlies. Nog tien ontmoetingen zouden vanaf dat moment volgen. Van onze elf ontmoetingen speelden wij zes keer remise, won Johan er drie en verloor hij slechts twee partijen. Kortom, Johan is ongetwijfeld de betere speler van ons tweeën. Een sterk wapen in zijn tactiek is dat hij vlak voor aanvang van een partij met een getormenteerde blik in de ogen kan klagen over vermoeidheid of dat op zijn leeftijd de rapidtijd van een uur voor de hele partij niet meer past, om vervolgens, nadat ik mij hierdoor in slaap heb laten sussen, met een verwoestende energie de aanval op te zoeken.

Nooit zal ik vergeten hoe het mij verging in 1999 toen wij als kampioen van de parlementariërs en de oud-parlementariërs twee partijen tegen elkaar speelden om uit te maken wie zich de waarlijk politieke schaakkampioen mocht noemen. Voorafgaand beklaagde Johan zich erover dat hij het allemaal niet meer zo scherp zag en dat hij blij zou zijn als een van onze partijen in remise zou eindigen. 'Dat zit wel goed!' dacht ik en ik schoof goedgemutst mijn d-pion naar voren. Na 31 zetten moest ik echter moedeloos de strijd staken. Een paar uur later volgde de tweede partij, waarin ik de oude meester met zwart moest bestrijden. Op het bord kwam de Aljechin-Chatardaanval uit het Frans met de beruchte zet 6. h4. Met de brutaliteit van een snotneus pakte ik de pion met de gedachte: bewijs het maar, Johan! En Johan bewees het: in 33 zetten werd ik van het bord geslagen.*

Een geweldige partij van Johan, waar hij terecht trots op was. Zelfs *De Telegraaf* kwam achter deze prestatie en tot mijn grote verbazing wijdde niemand minder dan Lex Jongsma een paar weken later zijn schaakrubriek aan de geweldige overwinningen die Johan op mij behaalde. Het gevolg was wel dat Johan voor mij een *Angstgegner* werd tegen wie ik altijd blij was er met een remise mee weg te komen. Alleen in 2005 wist ik hem nog een keer te verslaan, maar die partij deed Johans prestatie uit 1999 niet verbleken.

Natuurlijk is onze strijd achter het bord iets waar ik met veel genoegen op terugkijk. Wat echter veel belangrijker is, is de vriendschap die vanaf 1990 tussen ons is gegroeid en die al meer dan twintig jaar duurt en die, naar ik hoop, nog vele jaren zal voortduren. ■

* Deze partij wordt besproken in de bijdrage van Lex Jongsma op pagina, 122, (red.).

Max Euwe - Johan van Hulst, simultaan, 1976.

1. e4 e6 2. d4 d5 3. Pd2 c5 4. exd5 exd5 5. Lb5† Pc6 6. Pgf3 a6 7. Lxc6† bxc6 8. 0-0 Le6 9. dxc5 Lxc5 10. Pb3 Ld6 11. Pbd4 Ld7 12. c4 c5 13. Pc2 d4 14. b4 La4 15. bxc5 Lxc5 16. Dd3 Lxc2 17. Dxc2 Pe7 18. Da4† Kf8 19. La3 Lxa3 20. Dxa3 f6 21. Tad1 Kf7 22. Txd4 Dc7 23. c5 Thc8 24. Tc1 Tab8 25. h3 a5 26. Dd3 Td8 27. Dc4† Kf8 28. Txd8† Dxd8 29. Pd4 Dd5 30. c6? ½-½

(Na 30. ... Tb1! 31. Dc2 Txc1† 32. Dxc1 Dxd4 zou zwart reële winstkansen hebben gehad, red.)

Blik in voormalige speelzaal van Caïssa. Redacteur Ed Leuw versus Johan van Hulst. Achteraan, tegen de wand, zit Micha.

Summa cum laude

Lex Jongsma

uit: *De Telegraaf*, 4 september 1999

Het is januari 1999. Het Hoogovenstoernooi loopt alweer ten einde en een van de deelnemers kijkt zorgelijk. Hij heeft tot nu toe bijna alles gewonnen wat er te winnen viel, maar moet nu op 30 januari op één dag nog liefst twee partijen spelen. Hij, Johan van Hulst, die een leven lang het onderwijs en de politiek heeft gediend, hij moet nu als kampioen van de ex-parlementariërs (om dat te worden moest hij onder andere de lang niet malse Bas de Gaay Fortman vernietigen, hetgeen hem lukte) tegen Gerrit Valk, kampioen van de parlementariërs, nog twee partijen wisselen. Hij, Van Hulst had nog geen enkele partij verloren, had ook in alle objectiviteit geen redenen om Gerrit Valk te vrezen, maar toch... Als je 88 jaar bent, dan zie je enerzijds nergens meer tegenop, want je hebt het allemaal al meegemaakt (en erger), maar anderzijds is een stevige partij schaak toch een flinke inspanning. Een zodanige inspanning zelfs, dat een dag rust na die gedane arbeid alleszins redelijk lijkt.

Maar op zaterdag moest hij dus twee keer. 's Morgens en 's middags. De emeritus hoogleraar en oud-lid van de Eerste Kamer keek daarom zorgelijk. Het feit dat hij na afloop van zijn Hoogoventoernooi wellicht ook nog een toespraak zou moeten houden, deed hem minder. Dat was hij gewend. Maar twee partijen... Die zaterdagmorgen ging het zo:

Gerrit Valk - Johan van Hulst

Hoogovens (ex-)parlementariërs, 30.01.1999

1. d4 f5 2. Pf3 Pf6 3. g3 g6

De Leningrader, die we nu wel de Petersburger kunnen noemen.

4. Lg2 Lg7 5. 0-0 0-0 6. c4 d6

7. Pc3 Pc6!?

De zet die aan beiden de zwaarste eisen stelt. Na 8. d5 kan zwart kiezen tussen 8. ... Pe5 en 8. ... Pa5 9. Pd2 c5. In ieder geval is 8. d5 de kritieke voortzetting.

8. Dc2? e5

Nu is zwart oké en meer dan dat.

9. dxe5 dxe5 10. Td1 De7 11.

Lg5 e4 12. Pd4

Ook het tussenschakel van 12. Pd5 Dc5 levert wit niets op.

12. .. Pxd4 13. Txd4 Dc5

Dreiging Pg4.

14. e3 Le6 15. b3 Pg4 16. Td2

h6

Een klein, vervelend zetje Na 17. Lf4 g5

18. h3 gxf4 19. hxg4 fxe3 is het helemaal uit - ineens.

17. h3 Pe5 18. Lf4 Pd3!

Dreigt opnieuw g5. Zwart staat prachtig!

19. g4

Niet goed, maar *was soll man machen?*

19. .. Pxf4 20. exf4 e3

Als een mes door de boter

21. Te2 exf2† 22. Kf1 Tae8 23.

Td1 c6 24. Pa4 Db4 25. Txf2

fxg4 26. Dxc6

Zwart maakt het nu dreunend af

26. .. Lf5! 27. Dh5 Ld3†

Die kan wit niet nemen wegens mat op e1

28. Kg1 Te1† 29. Txe1 Dxe1†

30. Lf1 Lxf1!

Sterker nog dan onmiddellijk Ld4.

31. Txf1 Ld4† 32. Kg2 De2†
en wit geeft het op. **0–1**

Dit werd gespeeld in het tempo van één uur per persoon. Een paar uur later zaten ze weer tegenover elkaar. Nu zijn de kleuren verwisseld.

Johan van Hulst - Gerrit Valk
Hoogovens (ex-)parlementariërs, 30.01.1999

1. e4 e6 2. d4 d5 3. Pc3 Pf6 4.

Lg5 Le7 5. e5 Pfd7 6. h4

Toen professor Van Hulst mij in de Vondelkerk de notatie van deze twee partijen ter hand stelde, zei hij ongeveer dit: 'In de middag opende hij Frans en ik speelde de Chatard-Aljechin variant. Hij nam het pionoffer aan en dan weet je eigenlijk al van te voren hoe het gaat aflopen.' Hij zei het glimlachend, iemand die weet waarvan hij spreekt.

6. .. Lxg5? 7. hxcg5 Dxcg5 8.

Ph3 De7 9. Pf4 a6 10. Dg4 g6

11. 0–0–0 c5 12. Dg3!

Het uitroepteken is van de witspeler en heeft sterk te maken met de volgende zet, die ook na 12. .. cxd4 zou zijn gevolgd.

12. .. c4 13. Pcx d5

Het thematische offer, dat nu helemaal beslissend is en geen uitroepteken behoeft.

13. .. exd5 14. Pxd5 Dd8 15.

e6 fxe6 16. Pc7† Kf7 17. Pxa8

Het troosteloze voor zwart is dat dit paard nooit te vangen is.

17. .. b5 18. Pc7 Pf6

19. d5!

Opnieuw is de zwier waarmee wit het afmaakt die van een jongeling.

19. .. exd5 20. Pxd5 Pxd5 21.

Df3†

De kleine, sierlijke pointe.

21. .. Df6 22. Dxd5† Le6 23.

Db7† De7 24. Dxe7† Kxe7 25.

g3 Lg4 26. Td2 h5 27. Lg2

Pd7 28. Te1† Kf7 29. Lc6 Pf6

30. f3 Le6 31. Tde2!

Alles sterk, nauwkeurig en steeds de beste.

31. .. Lf5 32. Te7† Kf8 33. Ta7

En zwart staakte de ongelijke strijd. **1–0**

Tot zover deze korte terugblik op Hoogovens 1999. Vindt u ook niet dat de kwalificatie 'topschaak' hier van toepassing is? Wie op zijn 88ste nog zo kan schaken zal wel nooit 'oud' worden. ■

Dit boek is financieel mogelijk gemaakt door bijdragen van

de schaakvereniging Caïssa

afzonderlijke leden van de schaakvereniging Caïssa

Tata Steel

Tata Steel Chess

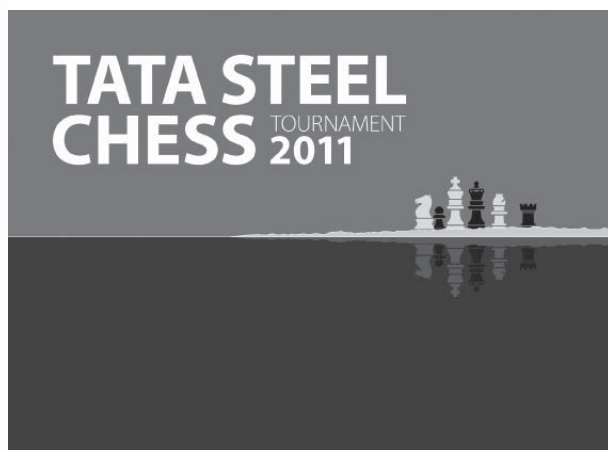
de Koninklijke Nederlandse Schaakbond (KNSB)

de Schaakbond Groot-Amsterdam (SGA)

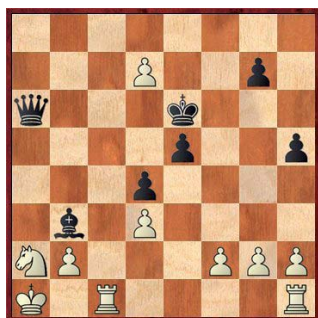

Het bestuur van de SV Caïssa bedankt bovengenoemde instellingen
en onze bijdragende leden

TATA STEEL

Wit speelt en wint

Voor Johan van Hulst, geboren in 1911, is schaken een bijzaak. Maar dan wel een heel bijzondere, waaraan hij zich al meer dan tachtig jaar met ware hartstocht wijdt. Deze feestelijke bundel is samengesteld en volgeschreven door zijn schaakvrienden, ter gelegenheid van zijn honderdste verjaardag. Johan van Hulst staat bij zijn schaakclub Caïssa in Amsterdam bekend als 'de professor'. Met dit boek willen alle leden van Caïssa hun professor en honderdjarig clublid van harte feliciteren!

